

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

Кафедра правознавства

«МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО»

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

для самостійного вивчення дисципліни
студентами підготовки бакалавра напряму підготовки
6.030401 «Правознавство», 6.030401і «Правознавство» /
спеціальності 081 «Право»

Полтава-2015

Автор: *Козаченко Ю.А.*, старший викладач кафедри правознавства ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Рецензенти:

Обговорено та схвалено на засіданні кафедри правознавства, протокол № __ від __ вересня 2015 р.,

Зав. кафедри _____ проф. Лаврик Г.В.

«УЗГОДЖЕНО»

Начальник науково-методичного центру управління якістю діяльності

_____ 2015 р.

_____ доц. Огуй Н.І.

«УЗГОДЖЕНО»

Директор науково-навчального центру

_____ 2015 р.

_____ доц. Герман Н. В.

ЗМІСТ

<i>Вступ</i>	5
Програма навчальної дисципліни	8
Тематичний план дисципліни.....	15
Методичні рекомендації щодо самостійного вивчення дисципліни.....	20
Змістовий модуль I. Муніципальне право і місцеве самоврядування, їх становлення і розвиток.....	20
Тема 1. Муніципальне право як галузь права України.....	20
Тема 2. Муніципальне право як наука і навчальна дисципліна.....	25
Тема 3. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування.....	29
Тема 4. Місцеве самоврядування та державна влада в Україні.....	33
Змістовий модуль II. Правовий статус суб'єктів муніципально-правових відносин.....	37
Тема 5. Територіальна громада як інститут муніципального права.....	37
Тема 6. Місцеві ради – представницькі органи місцевого самоврядування України.....	41
Тема 7. Форми і методи діяльності представницьких органів місцевого самоврядування.....	45
Тема 8. Конституційно-правовий статус сільських, селищних, міських голів, голів районної, обласної, районної в місті ради.....	50
Тема 9. Виконавчі органи сільських, селищних і міських рад.....	55
Тема 10. Повноваження та компетенція органів місцевого самоврядування: поняття та зміст.....	58
Тема 11. Органи самоорганізації населення. Муніципальні асоціації в Україні	63
Тема 12. Правовий статус органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим.....	68
Змістовий модуль III. Засади місцевого самоврядування. Міжнародно-правове регулювання місцевого самоврядування.....	70
Тема 13. Матеріально-фінансова основа місцевого	

самоврядування як інститут муніципального права.....	70
Тема 14. Гарантії та відповідальність у системі місцевого самоврядування як інститут муніципального права	73
Тема 15. Міжнародні стандарти у системі місцевого самоврядування України.....	77
Тема 16. Міжнародні зв'язки органів місцевого самоврядування України.....	82
Індивідуальні завдання для самостійної роботи студентів та методичні рекомендації до їх виконання.....	85
Порядок і критерії оцінювання знань студентів.....	93
Термінологічний словник	112
Перелік джерел, основної та додаткової навчально-методичної літератури.....	117
Програмне забезпечення комп'ютерної підтримки навчального процесу з навчальної дисципліни "Муніципальне право"	125

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Муніципальне право» є варіативною дисципліною циклу професійної та практичної підготовки. Вивчення муніципального права має важливе значення для підготовки майбутніх юристів, оскільки сприяє розширенню загального та професійного світогляду, допомагає оволодіти методикою аналізу структурно-функціональної та компетенційної специфіки органів місцевого самоврядування, розуміти особливості муніципальної системи України, особливості нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування, види та підстави муніципально-правової відповідальності, засади правового регулювання муніципальної служби. Вивчення муніципального права озброює майбутніх юристів конкретними знаннями щодо залучення широких мас населення до ефективного будівництва громадянського суспільства та успішної розбудови правової держави, підвищення добробуту населення, забезпечення реалізації їхніх прав і свобод на місцевому рівні, зміцнення економічної, соціальної, культурної і духовної інфраструктури українського суспільства, спрямованої на консолідацію української нації.

Предметом навчальної дисципліни «Муніципальне право» є суспільні відносини у сфері місцевого самоврядування, тобто пов'язані з виникненням і здійсненням місцевого самоврядування на конституційно-правовій основі; з організацію, формами та гарантіями місцевого самоврядування; з реалізацією компетенції муніципальних органів.

Міждисциплінарні зв'язки. Муніципальне право України є складовою частиною вітчизняної правової системи й тісно пов'язане з конституційним, адміністративним, цивільним, фінансовим, земельним правом та іншими галузями права.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Муніципальне право» є формування у студентів цілісного бачення процесів становлення, розвитку та організації місцевого самоврядування в Україні.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Муніципальне право» є:

- ознайомлення студентів з основними положеннями законодавства України з місцевого самоврядування;

- стимулювання до самостійної роботи з правовими актами, що регламентують суспільні відносини у галузі муніципального права, та сприяння глибокому засвоєнню їх змісту;

- ознайомлення із системою місцевого самоврядування і аналіз правового статусу її складових елементів;

- застосовування теоретичних положень на при вирішенні ситуаційних завдань;

- формування чіткого уявлення про роль функціонування територіальної громади на засадах самостійності та автономності з метою ефективного вирішення нею питань місцевого значення.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Муніципальне право» студенти повинні:

- **знати** поняття муніципального права та місцевого самоврядування; конституційно-правові основи місцевого самоврядування та основні тенденції розвитку місцевого самоврядування; системно-структурну організацію місцевого самоврядування в Україні; правовий статус суб'єктів муніципально-правових відносин; особливості реалізації прав і свобод людини в місцевому самоврядуванні; порядок функціонування органів і посадових осіб місцевого самоврядування; особливості реалізації повноважень органів і посадових осіб місцевого самоврядування у різних сферах суспільного життя; основні гарантії, види відповідальності у системі місцевого самоврядування; сутність і зміст міжнародних стандартів місцевого самоврядування; концептуальні засади міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України.

- **вміти** використовувати отримані знання щодо організації муніципальної влади й користуватися організаційно-управлінським інструментарієм при вирішенні професійних завдань; орієнтуватися в системі законодавчих та локальних правових актів, що регламентують суспільні відносини у галузі муніципального права, правильно його застосовувати у практичній діяльності; набути навичок аналізу і коментування нормативно-правових актів, які регулюють питання організації та діяльності органів місцевого самоврядування, визначати шляхи їх вдосконалення; визначати напрямки розвитку самоврядних інституцій в Україні, вести науковий пошук нових форм і методів організації місцевого самоврядування.

Для більш досконалого і поглибленого засвоєння навчального матеріалу, більш раціональної організації самостійної роботи з нормативно-правовими актами, літературою, а також розвитку

практичних умінь і навичок застосування теоретичних і науково-прикладних знань студентам підготовки бакалавра спеціальності 081 «Право» пропонується навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни «Муніципальне право». Він містить програму і тематичний план курсу, методичні рекомендації до кожної теми (вказівки, поради, логічні схеми розгляду питань; навчально-пізнавальні завдання для самоконтролю знань та підготовки до семінарських занять студента із зазначенням проблемних питань курсу, питань для самостійного опрацювання, ситуаційних задач; тем презентацій, рефератів; список рекомендованих інформаційних джерел); індивідуальні завдання для самостійної роботи та методичні рекомендації до їх виконання; порядок і критерії оцінювання знань; перелік питань для проміжного (модульного) та підсумкового контролю.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль I.

Муніципальне право і місцеве самоврядування, їх становлення і розвиток

Тема 1. Муніципальне право як галузь права України

Поняття, предмет та методи муніципального права. Муніципальне право – право місцевого самоврядування. Історія муніципального права України.

Джерела муніципального права. Статутне право. Система муніципального права, її елементна характеристика. Муніципально-правові норми, їх особливості. Муніципально-правові інститути.

Муніципально-правові відносини, особливості їх суб'єктного та предметного складу.

Роль муніципального права в процесі становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Тема 2. Муніципальне право як наука і навчальна дисципліна

Муніципальне право як наука. Поняття, предмет та система науки муніципального права. Функції муніципального права. Методологія науки муніципального права. Джерела науки муніципального права.

Теоретичні основи місцевого самоврядування. Сучасні теорії місцевого самоврядування. Теорія природних прав вільної громади. Господарська (громадсько-господарська) теорія місцевого самоврядування. Громадська (громадівська) теорія місцевого самоврядування. Державна (державницька) теорія місцевого самоврядування. Соціологічні концепції місцевого самоврядування. Теорія муніципального соціалізму. Соціально-класова теорія місцевого самоврядування. Теорія соціального обслуговування. Теорія дуалізму муніципального управління.

Муніципальне право як навчальна дисципліна. Поняття, предмет і завдання муніципального права як навчальної дисципліни. Система навчальної дисципліни муніципального права. Джерела навчальної дисципліни муніципального права. Місце муніципального права в системі навчальних дисциплін юридичного профілю.

Тема 3. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування

Поняття місцевого самоврядування. Основні принципи місцевого самоврядування. Принцип правової самостійності. Принцип

організаційної самостійності. Принцип матеріально-фінансової самостійності. Принцип територіальності. Принцип субсидіарності. Принцип державної підтримки та гарантії.

Система місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування і територіальна автономія. Місцеве самоврядування і державне управління. Місцеве самоврядування і міжнародно-правова регламентація його діяльності. Проблеми вдосконалення системи та конституційно-правового статусу органів і посадових осіб органів місцевого самоврядування у контексті конституційної реформи.

Тема 4. Місцеве самоврядування та державна влада в Україні

Повноваження органів державної влади у сфері місцевого самоврядування спрямовані на: правове регулювання організації та діяльності місцевого самоврядування; забезпечення гарантій здійснення обов'язків органів державної влади в галузі місцевого самоврядування; забезпечення фінансово-економічної бази місцевого самоврядування; стосовно наділення органів місцевого самоврядування окремими державними повноваженнями; щодо здійснення контролю за дотриманням законності в діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування, захисту прав місцевого самоврядування.

Державна влада та актуальні проблеми становлення муніципальної влади України. Правова природа влади, яка здійснюється на місцевому рівні. Спільне та відмінне у правовій природі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади. Поняття та особливості муніципальної влади.

Змістовий модуль II.

Правовий статус суб'єктів муніципально-правових відносин

Тема 5. Територіальна громада як інститут муніципального права

Поняття територіальної громади. Основні ознаки територіальної громади. Членство в територіальній громаді. Вплив політико-адміністративних чинників на формування територіальних громад та розвиток стійких внутрішніх зв'язків їх членів. Юридичний та фактичний статус територіальних громад в Україні. Правосуб'єктність територіальної громади. Види територіальних громад: основні (базові) факультативні (асоційованого рівня). Відмінності між окремими видами територіальних громад.

Основні функції та повноваження територіальної громади. Виключні повноваження територіальної громади.

Основні форми волевиявлення територіальної громади. Місцеві вибори. Місцевий референдум. Загальні збори. Місцева ініціатива. Громадські слухання. Дорадче опитування.

Статут територіальної громади. Інші акти статутного права.

Проблеми оптимізації територіальних громад. Порядок об'єднання територіальних громад. Принцип муніципального унітаризму. Принцип муніципального федералізму.

Особливості реалізації прав і свобод людини у місцевому самоврядуванні. Механізм реалізації муніципальних прав і обов'язків особи.

Тема 6. Місцеві ради – представницькі органи місцевого самоврядування України

Поняття місцевих рад як представницьких органів місцевого самоврядування. Місцевий (базовий) та регіональний рівні рад, їх особливості. Правовий статус представницьких органів місцевого самоврядування. Порядок формування представницьких органів місцевого самоврядування.

Функції і компетенція представницьких органів місцевого самоврядування. Особливості функцій та повноваження сільської, селищної, міської ради. Особливості функцій та повноваження районної у місті ради. Особливості функцій та повноваження районної, обласної ради.

Структура місцевої ради. Особливості політико-правової природи мандата депутата місцевої ради. Постійні та тимчасові комісії місцевих рад, особливості їх правового статусу.

Тема 7. Форми і методи діяльності представницьких органів місцевого самоврядування

Поняття форм і методів діяльності представницьких органів місцевого самоврядування. Сесійна та комісійна форми діяльності місцевих рад. Сесія – основна форма роботи ради як представницького органу, порядок її призначення та проведення. Акти місцевих рад. Особливості нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування. Правова експертиза проєктів актів місцевого самоврядування.

Форми і методи роботи постійних комісій місцевих рад. Форми й методи роботи тимчасових контрольних комісій рад. Форми і методи роботи депутатів місцевих рад.

Тема 8. Конституційно-правовий статус сільських, селищних, міських голів, голів районної, обласної, районної в місті ради

Статус сільських, селищних, міських голів. Вимоги, які пред'являються до кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови. Повноваження сільського, селищного, міського голови: з організації роботи сільської, селищної, міської ради та органів, які вони утворюють; пов'язані з реалізацією територіальною громадою форм волевиявлення населення сіл, селищ, міст; в галузі програмування розвитку територій місцевого самоврядування базового рівня, бюджету та фінансування; розпорядчі та представницькі повноваження; в галузі забезпечення законності, охорони права і свобод людини і громадянина та території відповідної ради; щодо здійснення контролю з боку відповідних рад за діяльністю голів.

Статус голів районної, обласної, районної у місті ради. Повноваження з організації роботи районної, обласної, районної в місті ради та органів, які з нею створюються. Повноваження, які випливають із зв'язків голів відповідних рад з населенням та пов'язані з реалізацією волевиявлення громадян. Розпорядчі та представницькі повноваження районних, обласних та районних у місті голів. Повноваження голів рад у сфері законності і здійснення контрольної функції щодо діяльності голів районних, обласних, районних в містах рад.

Статус голів міст Києва і Севастополя: специфіка статусу, повноваження.

Тема 9. Виконавчі органи сільських, селищних і міських рад

Правовий статус виконавчих комітетів місцевих рад. Класифікація повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад. Організація роботи виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної в місті ради. Складання, затвердження та виконання планів роботи виконкому. Порядок підготовки та проведення засідань виконкому. Правові акти виконавчих органів рад. Порядок підготовки, введення в дію, призупинення дії рішення виконкому, його скасування.

Відділи та управління виконавчих комітетів місцевих рад.

Поняття та ознаки муніципальної служби. Принципи служби в органах місцевого самоврядування. Правовий статус службовців місцевого самоврядування. Проходження служби в органах місцевого самоврядування. Припинення служби в органах місцевого самоврядування. Матеріальне та соціально-побутове забезпечення посадових осіб місцевого самоврядування. Відповідальність за

порушення законодавства про службу в органах місцевого самоврядування.

Тема 10. Повноваження та компетенція органів місцевого самоврядування: поняття та зміст

Закріплення сфери компетенції та повноважень органів місцевого самоврядування в Конституції та законах України. Повноваження територіальної громади. Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Власні (самоврядні), делеговані, виключні повноваження органів місцевого самоврядування. Повноваження в галузі планування та в бюджетно-фінансовій сфері, затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування. Повноваження у сфері управління комунальною власністю. Повноваження органів місцевого самоврядування у галузі земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища. Повноваження у сфері соціального захисту населення. Повноваження по забезпеченню законності, правопорядку, охороні прав, свобод і законних інтересів громадян. Повноваження у галузі будівництва. Повноваження органів місцевого самоврядування у галузі зовнішньоекономічної діяльності.

Тема 11. Органи самоорганізації населення. Муніципальні асоціації в Україні

Поняття та види органів самоорганізації населення. Порядок утворення та легалізації органу самоорганізації населення. Повноваження органів самоорганізації населення: власні та делеговані. Склад органу самоорганізації населення. Форми роботи органів самоорганізації населення.

Історія утворення муніципальних асоціацій України. Право органів місцевого самоврядування на об'єднання (ст.10 Європейської Хартії місцевого самоврядування). Основні чинники в юридизації правового статусу спілок (асоціацій) місцевої влади національного та регіонального характеру зафіксовані у Всесвітній Декларації місцевого самоврядування. Правовий статус муніципальних асоціацій України. Види муніципальних спілок України. Міжнародні зв'язки муніципальних асоціацій України. Реєстрація асоціацій та інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування.

Тема 12. Правовий статус органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим

Особливості правового регулювання органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим. Повноваження місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим у соціально-культурній, економічній, адміністративній сферах. Проблеми конституційно-правового регулювання статусу органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим та їх функціонування.

Змістовий модуль III.

Засади місцевого самоврядування. Міжнародно-правове регулювання місцевого самоврядування

Тема 13. Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування як інститут муніципального права

Поняття і сутність економічної основи місцевого самоврядування. Муніципальна власність, її суб'єкти, об'єкти, соціально-економічна природа, правовий режим. Повноваження територіальних громад та органів місцевого самоврядування щодо володіння, користування і розпорядження комунальною власністю. Право власності. Право господарського відання. Право оперативного управління об'єктами комунальної власності.

Система місцевих фінансів. Місцеві бюджети, особливості їх прибуткової та видаткової частин. Місцеві податки і збори. Позабюджетні, валютні та інші цільові фонди. Комунальний кредит.

Проблеми зростання матеріально-фінансової автономії місцевого самоврядування.

Тема 14. Гарантії та відповідальність у системі місцевого самоврядування як інститут муніципального права

Поняття гарантій місцевого самоврядування та їх система. Загальні та спеціальні (правові) гарантії місцевого самоврядування. Обов'язковість виконання актів та законних вимог органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Заборона обмежувати права місцевого самоврядування.

Судовий захист прав та інтересів місцевого самоврядування. Захист прав місцевого самоврядування в Конституційному Суді України. Захист прав місцевого самоврядування в судах загальної юрисдикції.

Поняття та види відповідальності у муніципальному праві. Підстави відповідальності. Форми відповідальності у муніципальному праві. Відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальною громадою, державою, юридичними та фізичними особами.

Дострокове припинення повноваження ради. Дострокове припинення повноважень сільського, селищного, міського голови, голови районної, обласної, районної у місті ради. Дострокове припинення повноважень органів самоорганізації населення.

Тема 15. Міжнародні стандарти у системі місцевого самоврядування України

Міжнародно-правове регулювання місцевого самоврядування. Правова природа міжнародних стандартів місцевого самоврядування. Роль Ради Європи в розробці міжнародних стандартів місцевого самоврядування.

Європейська хартія місцевого самоврядування. Відтворення в Конституції та законодавстві України основних принципів Європейської хартії місцевого самоврядування. Всесвітня декларація місцевого самоврядування. Європейська типова конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними громадами або органами влади. Стандарти місцевого самоврядування Європейського Союзу. Інші європейські стандарти місцевого самоврядування. Особливості впровадження європейських стандартів у законодавство України.

Види муніципальних систем в зарубіжних країнах. Англосаксонська, континентальна й інші моделі організації публічної влади на місцях. Правове регулювання та особливості функціонування органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.

Тема 16. Міжнародні зв'язки органів місцевого самоврядування України

Концептуальні засади міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України. Суб'єктно-об'єктивний склад міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України. Роль міжнародних неурядових організацій у становленні та розвитку міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України. Правовий статус організаційних структур, які займаються міжнародним співробітництвом. Організаційно-правові форми міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України. Проблемні питання участі органів місцевого самоврядування України в міжнародному співробітництві.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Муніципальне право» для студентів підготовки бакалавра напряму
підготовки 6.030401 «Правознавство», 6.030401 «Правознавство» /
спеціальності 081 «Право»

№ з/п	Назва розділу, модуля, теми	Кількість годин за видами занять					
		разом	аудиторні			позааудиторні	
			лекції	семінарські	практичні	індивідуально-консультативна робота	самостійна робота

1	2	3	4	5	6	7	8
Змістовий модуль I							
Муніципальне право і місцеве самоврядування, їх становлення і розвиток (1 кредит)							
1	Муніципальне право як галузь права України	9	2	2	-	1	4
2	Муніципальне право як наука і навчальна дисципліна	8	-	2	-	-	6
3	Конституційно-правові основи місцевого самоврядування	10	2	2	-	1	5
4	Місцеве самоврядування та державна влада в Україні	9	-	2	-	1	6
Загалом		36	4	8	-	3	21
Змістовий модуль II							
Правовий статус суб'єктів муніципально-правових відносин (1,5 кредит)							
5	Територіальна громада як інститут муніципального права	8	2	2	-	1	3
6	Місцеві ради – представницькі органи місцевого самоврядування України	8	2	2	-	1	3
7	Форми і методи	7	2	2	-	1	2

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
	діяльності представницьких органів місцевого самоврядування						
8	Конституційно-правовий статус сільських, селищних, міських голів, голів районної, обласної, районної в місті ради	5	-	2	-	1	2
9	Виконавчі органи сільських, селищних і міських рад	7	2	2	-	1	2
10	Повноваження та компетенція органів місцевого самоврядування: поняття та зміст	7	-	4 (2)*	-	-	3 (5)
11	Органи самоорганізації населення. Муніципальні асоціації в Україні	7	2 (-)	2	-	1	2 (4)
12	Правовий статус органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим	5	-	2 (-)	-	1	2(4)
Загалом		54	10 (8)	18 (14)	-	7	19 (25)
Змістовий модуль III.							
Засади місцевого самоврядування. Міжнародно-правове регулювання місцевого самоврядування (1 кредит)							
13	Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування як інститут муніципального права	9	2	2	-	1	4
14	Гарантії та відповідальність у системі місцевого самоврядування як інститут муніципального права	10	2	2	-	1	5
15	Міжнародні стандарти у системі місцевого самоврядування України	10	2	2	-	1	5

1	2	3	4	5	6	7	8
16	Міжнародні зв'язки органів місцевого самоврядування України	7	-	2	-	1	4
Загалом		36	6	8	-	4	18
Разом із дисципліни		126	20 (18)	34 (30)	-	14	58 (64)

* – години, зазначені у дужках, стосуються студентів денної форми навчання напряму підготовки 6.030401і «Правознавство» / спеціальності 081 «Право»

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Муніципальне право»

для студентів заочної форми навчання підготовки бакалавра напряму підготовки 6.030401і «Правознавство» / спеціальності 081 «Право», для студентів Черкаського локального центру дистанційного навчання підготовки бакалавра напряму підготовки 6.030401 «Правознавство» / спеціальності 081 «Право»

№ з/п	Назва розділу, модуля, теми	Кількість годин за видами занять					
		разом	аудиторні			позааудиторні	
			лекції	семінарські	практичні	індивідуально-консультативна робота	самостійна робота

1	2	3	4	5	6	7	8
Змістовий модуль 1 Муніципальне право і місцеве самоврядування, їх становлення і розвиток							
1	Муніципальне право як галузь права України	9	2	-	-	-	7
2	Муніципальне право як наука і навчальна дисципліна	8	-	-	-	-	8
3	Конституційно-правові основи місцевого самоврядування	10	-	-	2	-	8
4	Міське самоврядування та	9	-	-	-	-	9

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
	державна влада в Україні						
Загалом		36	2	-	2	-	32
Змістовий модуль II							
Правовий статус суб'єктів муніципально-правових відносин							
5	Територіальна громада як інститут муніципального права	8	2	-	-	-	6
6	Місцеві ради – представницькі органи місцевого самоврядування України	8	-	-	2	-	6
7	Форми і методи діяльності представницьких органів місцевого самоврядування	7	-	-	-	-	7
8	Конституційно-правовий статус сільських, селищних, міських голів, голів районної, обласної, районної в місті ради	5	-	-	-	-	5
9	Виконавчі органи сільських, селищних і міських рад	7	-	-	2 (-)*	-	5 (7)
10	Повноваження та компетенція органів місцевого самоврядування: поняття та зміст	7	-	-	-	-	7
11	Органи самоорганізації населення. Муніципальні асоціації в Україні	7	-	-	-	-	7
12	Правовий статус органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим	5	-	-	-	-	5
Загалом		54	2	-	4 (2)	-	48 (50)
Змістовий модуль III.							
Засади місцевого самоврядування. Міжнародно-правове регулювання місцевого самоврядування							
13	Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування як інститут	9	-	-	-	-	9

1	2	3	4	5	6	7	8
	муніципального права						
14	Гарантії та відповідальність у системі місцевого самоврядування як інститут муніципального права	10	2	-	-	-	8
15	Міжнародні стандарти у системі місцевого самоврядування України	10	-	-	2	-	8
16	Міжнародні зв'язки органів місцевого самоврядування України	7	-	-	-	-	7
Загалом		36	2	-	2	-	32
Разом із дисципліни		126	6	-	8 (6)	-	112 (114)

* – години, зазначені у дужках, стосуються студентів заочної форми навчання підготовки бакалавра напряму підготовки 6.030401і «Правознавство» / спеціальності 081 «Право» та студентів Черкаського локального центру дистанційного навчання підготовки бакалавра напряму підготовки 6.030401 «Правознавство» / спеціальності 081 «Право».

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І Муніципальне право і місцеве самоврядування, їх становлення і розвиток

ТЕМА 1. Муніципальне право як галузь права України

Основні терміни та поняття: муніципальне право, предмет муніципального права, метод муніципального права, місцеве самоврядування, система муніципального права, муніципально-правові відносини, джерела муніципального права.

Перша тема є вступною до вивчення навчальної дисципліни. На початку її вивчення лід звернути увагу, що поява галузі муніципального права тісно пов'язана зі становленням та розвитком в Україні місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування являє відносно самостійну форму публічної влади, характеризує право та здатність територіальних соціальних спільнот – територіальних громад – самостійно вирішувати питання місцевого значення.

У системі права муніципальне право належить до публічного права, оскільки стосується насамперед і головним чином самостійного виду публічної (політичної) влади (демократії), яка, у свою чергу, належить територіальним громадам і здійснюється ними безпосередньо або через утворювані ними органи (ради та інші органи).

Муніципальне право – це комплексна галузь права, оскільки її норми регулюють або об'єктивно мають регулювати суспільні відносини, що є предметом впливу ряду традиційних та інших загальноновизнаних галузей права, насамперед конституційного, адміністративного, фінансового, цивільного, земельного та ряду інших галузей публічного і приватного права.

Доцільно з'ясувати значення назви «муніципальне право», проблемність якої полягає передусім у тому, що в Конституції України використаний термін «місцеве самоврядування» і не вживається термін «муніципалітет» чи «муніципальний». Проте слід зазначити, що Європейська хартія місцевого самоврядування, яка відповідно до ст. 9 Конституції України є частиною національного законодавства містить в п.3 ст. 4 (Сфера компетенції місцевого самоврядування) термін «Муніципальні функції», що за змістом статті означає «функції місцевого самоврядування».

Отже, незважаючи на відсутність в національному праві юридичного визначення терміну «муніципалітет» чи «муніципальний», проте враховуючи усталеність цього терміну для іменування галузі права в низці зарубіжних країн, твердження, що місцеве самоврядування – це право територіальної громади на муніципальне право, є абсолютно виправданим.

Як і будь-яка інша галузь права, муніципальне право являє собою структурний підрозділ системи національного права, що характеризується специфічним режимом правового регулювання й охоплює відносно самостійний комплекс однорідних суспільних відносин, воно відрізняється від інших галузей права предметом, методом та джерелами, має власну систему.

Предметом правового регулювання будь-якої галузі права є коло суспільних відносин, що регулюються нормами цієї галузі права. Слід звернути увагу, що у вітчизняній та зарубіжній юридичній літературі висловлюються різні підходи до окреслення предмета муніципального права.

Автори підручника «Муніципальне право України» Погорілко В.Ф., Баймуратов М.О., Бальцій Ю.Ю. визначають **основними складовими предмета муніципального права відносини:**

- що пов'язані з організацією і проведенням місцевих виборів, референдумів та з іншими формами безпосереднього волевиявлення територіальних громад;
- що пов'язані з діяльністю представницьких органів місцевого самоврядування (рад) і депутатів місцевих рад;
- що пов'язані з діяльністю виконавчих органів місцевого самоврядування та муніципальних службовців;
- що пов'язані з діяльністю сільських, селищних і міських голів;
- що пов'язані з діяльністю органів самоорганізації населення;
- органів місцевого самоврядування з органами державної влади, з іншими органами місцевого самоврядування, з об'єднаннями громадян, а також з підприємствами, установами й організаціями;
- фінансові, цивільні, земельні, соціальні, трудові, житлові та інші.

Як комплексна галузь права, муніципальне право регулює суспільні відносини, що становлять його предмет, із застосуванням методів.

Метод муніципального права є способом її впливу на суспільні відносини, що виникають у процесі визнання, становлення, організації та здійснення муніципальної влади, а також реалізації та

захисту муніципальних прав особистості. Розрізняють такі провідні методи муніципального права: імперативний і диспозитивний.

Отже, **муніципальне право України** – це комплексна галузь національного права України, яку становлять правові норми, що регулюють суспільні відносини, пов'язані з організацією та здійсненням місцевого самоврядування, закріплюючи при цьому основи місцевого самоврядування, організацію та форми його здійснення, компетенцію та гарантії місцевого самоврядування, відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Вивчаючи історію формування галузі муніципального права України, слід звернути увагу, що такий процес стикається з багатьма труднощами. Це пов'язано з кардинальною зміною поглядів щодо принципів організації влади на місцях, її взаємовідносин з населенням та центральною владою. Сучасний інститут місцевого самоврядування є своєрідним результатом тисячолітнього вітчизняного й світового досвіду організації публічної влади, взаємовідносин влади з людиною, який наочно свідчить, що спрямованість влади на задоволення потреб людини, її функціонування в інтересах людини можуть бути забезпечені лише за умови реальної участі людини у формуванні цієї влади, відповідальності влади перед людиною та її максимальної наближеності до людини.

Система джерел муніципального права є однією з найбільших розгалужених серед джерел інших галузей права, що значною мірою зумовило порівняно швидке становлення цієї галузі з часу визнання в нашій країні місцевого самоврядування.

Під час дослідження джерел муніципального права, особливу увагу слід приділити основному нормативному акту в галузі місцевого самоврядування в Україні – Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. Цей Закон, відповідно до положень Конституції України щодо місцевого самоврядування, визначає систему місцевого самоврядування, засади організації і діяльності органів і посадових осіб місцевого самоврядування, їх функції, повноваження і відповідальність та гарантії місцевого самоврядування. Найбільш повно в Законі визначаються форми безпосереднього здійснення територіальними громадами місцевого самоврядування (місцеві референдуми, місцеві ініціативи тощо), повноваження представницьких органів місцевого самоврядування — сільських, селищних, міських, районних і обласних рад, виконавчих органів сільських, селищних і міських рад, сільського, селищного і

міського голів, матеріальна та фінансова основи місцевого самоврядування.

Вивчаючи складові системи муніципального права найбільшу увагу доцільно приділити інститутам муніципального права, які являють собою групи правових норм, що регулюють найбільш споріднені муніципальні відносини, тобто системи відносин у сфері місцевого самоврядування. Серед них: інститут загальних засад місцевого самоврядування; інститут територіальних громад; інститут форм безпосереднього волевиявлення територіальних громад: місцевих виборів, місцевих референдумів та інших форм безпосередньої демократії; інститут представницьких органів місцевого самоврядування (рад); інститут виконавчих органів місцевого самоврядування; інститут сільських, селищних, міських голів; інститут органів самоорганізації населення; інститут територіальних основ місцевого самоврядування; інститут комунальної власності тощо.

У науці муніципального права муніципально-правові відносини визначаються як відносини з приводу організації і здійснення публічної влади. Тобто муніципально-правові відносини – це, як правило, владні відносини і мають переважно імперативний характер.

Проте муніципальне право є комплексною галуззю права та регулює значне коло відносин, що ґрунтуються на рівності сторін, суб'єктів цих відносин, зокрема цивільних, сімейних, трудових та інших суспільних відносин. Відповідні правовідносини складають органічну частину муніципально-правових відносин та мають диспозитивний характер.

Доцільно вивчити основні елементи муніципально-правових відносин, якими є суб'єкти, об'єкти, суб'єктивні права та юридичні обов'язки суб'єктів цих відносин.

З'ясувавши всі вищевказані питання, ви отримаєте загальне уявлення про муніципальне право та його предмет, які й вивчатимете впродовж усієї дисципліни.

План лекційного заняття

1. Поняття, предмет, метод муніципального права
2. Джерела муніципального права. Система муніципального права
3. Муніципально-правові відносини

План семінарського заняття

1. Поняття, предмет, метод муніципального права
2. Джерела муніципального права. Статутне право.

3. Система муніципального права, муніципально-правові норми та інститути, їх особливості.

4. Муніципально-правові відносини: поняття, види, зміст.

5. Роль муніципального права в процесі становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Питання для самостійного опрацювання

1. Муніципальне право – право місцевого самоврядування.

2. Історія становлення місцевого самоврядування в Україні.

3. Статут як джерело муніципального права.

4. Господарсько-правові норми: поняття і види.

5. Напрями вдосконалення муніципального законодавства.

Завдання для самоконтролю знань

1. Скласти термінологічний словник до теми¹.

2. Виконати тестові завдання:

1. Муніципальне право як галузь права – це:

- а) система знань;
- б) частина науки про право;
- в) система правових норм;
- г) сукупність категорій та суджень.

2. Що є предметом муніципального права?

- а) майнові відносини;
- б) відносини, що складаються у процесі організації та здійснення місцевого самоврядування;
- в) відносини, що складаються у процесі організації та здійснення державної влади;
- г) відносини у сфері підприємництва.

3. Який нормативний акт визначає систему місцевого самоврядування, засади організації і діяльності органів і посадових осіб місцевого самоврядування, їх функції, повноваження і відповідальність та гарантії місцевого самоврядування?

- а) Цивільний кодекс України;
- б) укази Президента України;
- в) Закон України «Про державну службу»;
- г) Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні».

¹ Складання словника повинно слугувати засвоєнню категоріального апарату Муніципального права та не є самоціллю. З огляду на це, до словника слід вносити терміни, яких ви не знаєте (з числа згаданих на початку кожної теми). Найважливіші й найскладніші терміни ви можете знайти в кінці посібника, решту термінів, які є загальнопоширеними, потрібно занотовувати під час вивчення теми з тексту підручників і посібників.

3. Виконати практичне завдання.

Знайдіть у нормативно-правових актах муніципального права та випишіть імперативні та диспозитивні, уповноважуючі, зобов'язальні та заборонні, регулятивні та охоронні норми.

Необхідно, користуючись списком нормативно-правових актів, наведених до теми, проаналізувати норми кількох із них після того, як ви ознайомилися з теоретичними питаннями, винесеними на самостійне опрацювання. Достатньо виписати по 1–2 зразки правових норм кожного виду та стисло аргументувати свою позицію щодо їх віднесення до тієї чи тієї категорії.

Інформаційні джерела: 1, 16, 21, 29, 34, 35, 38, 39, 44, 45, 50, 62-65, 67, 68, 69, 75-78, 88, 91

ТЕМА 2. Муніципальне право як наука і навчальна дисципліна

Основні терміни та поняття: наука муніципального права, предмет науки муніципального права, система науки муніципального права, функції науки муніципального права, джерела науки муніципального права, громадівська теорія місцевого самоврядування, державницька теорія місцевого самоврядування, концепція муніципального дуалізму, дисципліна муніципального права.

Опрацьовуючи цю тему, потрібно виходити з того, що **наука муніципального права** являє собою систему наукових ідей, теорій, концепцій, знань про суспільні відносини, пов'язані з виникненням, формуванням та організацією місцевого самоврядування, формами й методами роботи територіальних громад, їх органів і посадових осіб у процесі вирішення питань місцевого значення, а також реалізації делегованих місцевому самоврядуванню повноважень виконавчої влади. Наука муніципального права належить до числа галузевих наук, основною ознакою яких є вивчення однойменної галузі права.

Наука про місцеве самоврядування розкриває притаманні даній галузі закономірності, формулює основні поняття і категорії, якими оперує чинне муніципально-правове законодавство, аналізує функції і роль муніципально-правових інститутів. Вона вивчає не тільки муніципально-правові норми та інститути, а й процеси, пов'язані з їх реалізацією. Тому об'єктом наукового дослідження науки муніципального права є муніципальні відносини, відповідні правові норми та інститути.

Наука муніципального права вивчає історичний і сучасний вітчизняний досвід місцевого самоврядування з метою розробки наукових рекомендацій, спрямованих на вдосконалення законодавства про місцеве самоврядування, а також на підвищення ефективності організації та діяльності місцевого самоврядування. Значне місце в муніципальній науці посідають політичні, філософські та правові погляди й уявлення про місцеве самоврядування.

Система науки муніципального права – це впорядкована сукупність відносно самостійних комплексів теоретичних положень, логічний зв'язок між ними. Слід звернути увагу на те, що система науки муніципального права у своїй основі відповідає певній системі галузі права. Однак є більш широкою, тому що наука не може зосередитися тільки на конкретних муніципально-правових інститутах, вона досліджує ще й загальні характеристики галузі, її специфіку, місце і роль у системі права, практику реалізації муніципально-правових норм та інститутів, розкриває закономірності їх розвитку, формує рекомендації законодавцю щодо вдосконалення і застосування відповідних право положень

Сутність, зміст, соціальне, науково-пізнавальне і навчальне призначення науки муніципального права розкривається в її функціях. **Функції науки муніципального права** – це напрями її впливу на певні сторони суспільної практики. Слід дослідити функції науки муніципального права: пізнавальну, політичну, ідеологічну, евристично-прогностичну, комунікативну, інтегративну (системотворчу), прикладну (практична).

У процесі самостійної роботи над програмним матеріалом, передбаченим цією темою, потрібно мати на увазі, що у вітчизняній навчальній літературі (рекомендованих підручниках, посібниках) висловлюються різні погляди на місце і роль муніципального права у системі національного права України. Це пов'язано з різними підходами до розуміння походження тих владних повноважень, процесом реалізації яких і є місцеве самоврядування як предмет муніципального права. Найбільш поширеними є громадівський і державницький підходи. Слід дослідити ці підходи.

Прихильники **громадівського підходу** вважають, що коріння повноважень місцевого самоврядування лежить у громаді – територіальній спільноті жителів села, селища, міста, в її природних правах, які держава лише визнає і гарантує, або ж у так званій муніципальній владі, яка є незалежною від державної публічної влади. З огляду на це норми муніципального права мають порівняно

самостійний предмет свого впливу на суспільні відносини, а їх система утворює самостійну галузь права.

Прихильники **державницького підходу** розглядають місцеве самоврядування як процес реалізації децентралізованих державно-владних повноважень недержавними за своєю природою суб'єктами – територіальними громадами і тими органами, які їх представляють, – органами місцевого самоврядування. З огляду на це норми муніципального права є залученими з інших галузей права: конституційного, адміністративного, цивільного та інших галузей і покликані бути регулятором суспільних відносин політичного, економічного, фінансового, господарського та іншого характеру у процесі здійснення місцевого самоврядування, а сама галузь муніципального права є комплексною галуззю права.

Суть **концепції муніципального дуалізму** полягає в тому, що її прихильники намагаються поєднати обидва підходи. Вони наголошують на тому, що органи місцевого самоврядування мають свою суверенну компетенцію, але тільки у сфері неполітичних відносин (господарських, наприклад). А в питаннях політичних органи місцевого самоврядування мають діяти як представники держави.

Ці та інші обставини зумовлюють характер муніципально-правових норм, які мають так званий полівалентний характер, а також методи їх впливу на суспільні відносини, суб'єктний і предметний склад цих відносин тощо.

У процесі самостійної підготовки бажано детально ознайомитися з основними муніципальними концепціями, зробити їх порівняльний аналіз, виявити їх вплив на діючу Конституцію та Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», практику муніципального будівництва, підтвердити чи спростувати висловлену у рекомендованій літературі думку про те, що найбільш сучасним європейським підходом до розуміння місцевого самоврядування є державницький підхід.

Муніципальне право як навчальна дисципліна являє собою систему знань, одержаних наукою муніципального права і практикою його створення і реалізації. Вона виокремилася в особливий напрям вітчизняного правознавства та державознавства і є складовою частиною української правової науки. Як навчальна дисципліна муніципальне право має більш вузький зміст, аніж наука, оскільки вивчається в рамках програм, тематичних і учбових планів навчального курсу.

План семінарського заняття

1. Поняття, предмет та система науки муніципального права.
2. Методологія та джерела науки муніципального права.
3. Функції та завдання науки муніципального права.
4. Сучасні теорії місцевого самоврядування.
5. Муніципальне право як навчальна дисципліна: поняття, предмет, система.
6. Місце муніципального права в системі навчальних дисциплін юридичного профілю.

Питання для самостійного опрацювання

1. Сучасні теорії місцевого самоврядування.
2. Громадська (громадівська) теорія місцевого самоврядування.
3. Державна (державницька) теорія місцевого самоврядування.
4. Основні концепції щодо походження місцевого самоврядування у XX ст.

Завдання для самоконтролю знань

1. Скласти термінологічний словник до теми.
2. Виконати тестові завдання:
 1. *Наука муніципального права являє собою:*
 - а) систему норм права, що регулюють суспільні відносини, пов'язані з виникненням, формуванням та організацією місцевого самоврядування;
 - б) систему наукових ідей, теорій, концепцій, знань про суспільні відносини, пов'язані з виникненням, формуванням та організацією місцевого самоврядування;
 - в) навчальну юридичну дисципліну;
 - г) систему знань, що викладається у вищих навчальних закладах.
 2. *У чому полягає громадська (громадівська) теорія місцевого самоврядування?*
 - а) сутність самоврядування у процесі реалізації децентралізованих державно-владних повноважень недержавними суб'єктами – територіальними громадами і органами місцевого самоврядування;
 - б) сутність самоврядування у наданні місцевій спільноті самій реалізовувати свої громадські інтереси;
 - в) сутність самоврядування у тому, що влада належить народу;
 - г) органи місцевого самоврядування реалізують державну владу на місцях.

3. У чому полягає державна (державницька) теорія місцевого самоврядування?

а) сутність самоврядування у процесі реалізації децентралізованих державно-владних повноважень недержавними суб'єктами – територіальними громадами і органами місцевого самоврядування;

б) сутність самоврядування у наданні місцевій спільноті самій реалізовувати свої громадські інтереси;

в) сутність самоврядування у тому, що влада належить народу;

г) органи місцевого самоврядування реалізують державну владу на місцях.

Інформаційні джерела: 1, 16, 62-65, 67, 68, 69, 75-80, 91

ТЕМА 3. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування

Основні терміни та поняття: *місцеве самоврядування, принцип місцевого самоврядування, система місцевого самоврядування, державне управління, територіальна автономія.*

Починати вивчення теми необхідно з детального визначення сутності місцевого самоврядування. Слід звернути увагу на те, що демократична держава не може функціонувати без місцевого самоврядування. Принцип місцевого самоврядування, зазначається у Європейській хартії місцевого самоврядування, повинен бути визнаний у законодавстві країни і, по можливості, в її конституції (ст. 2). Відповідно до ст. 7 Конституції України у нашій країні визнається і гарантується місцеве самоврядування.

Для з'ясування поняття місцевого самоврядування, передусім слід доцільно провести порівняльний аналіз тих його визначень, які наводяться в Конституції України, Законі України "Про місцеве самоврядування в Україні" та в Європейській хартії місцевого самоврядування.

Місцеве самоврядування, зазначається в Основному Законі України, "є правом територіальної громади – жителів села, чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України" (ч. 1 ст. 140).

Конституційне визначення місцевого самоврядування отримало свій розвиток у Законі України "Про місцеве самоврядування в Україні", який визначає його як "гарантоване державою право та реальну здатність територіальної громади – жителів села, чи

добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста — самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України" (ч. 1 ст. 2).

Такі відмінності в законодавчому визначенні місцевого самоврядування виникли, безумовно, під впливом Європейської хартії місцевого самоврядування, яка визначає місцеве самоврядування як "право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою державних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення» (ч. 1 ст. 3).

У результаті порівняльного аналізу слід звернути увагу на ту обставину, що як основний носій функцій і повноважень місцевого самоврядування Конституція України та Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" називають територіальні громади, тоді як Європейська хартія місцевого самоврядування – органи місцевого самоврядування.

Рекомендовано детально дослідити принципи місцевого самоврядування, адже через їх призму повніше розкривається зміст цього важливого інституту муніципального права, його місце і роль в суспільстві та державі. Головні принципи місцевого самоврядування зумовлюють характер його системи, територіальної, організаційно-правової та матеріально-фінансової основ, особливості правового статусу територіальних громад, органів і посадових осіб місцевого самоврядування. Система принципів місцевого самоврядування знайшла своє правове врегулювання у Законі України "Про місцеве самоврядування в Україні" та Європейській хартії місцевого самоврядування.

Особливу увагу бажано приділити принципам правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності місцевого самоврядування. Адже ця тріада найбільш наочно визначає самоврядну природу місцевого самоврядування та його органів, їх певну автономію стосовно державних органів. Глибоке усвідомлення саме цих та інших принципів має також велике практичне значення для фахівця-юриста, майбутнього захисника прав місцевого самоврядування у судових та інших інстанціях.

У процесі вивчення програмного матеріалу, передбаченого цією темою, потрібно звернути особливу увагу на те, що місцеве самоврядування є не тільки гарантованим державою правом, реальною здатністю та багатогранною діяльністю, а й певною

соціальною системою (самоорганізацією), тим організаційно-правовим механізмом, завдяки якому територіальні громади безпосередньо і через обрані ними органи здійснюють функції і повноваження місцевого самоврядування. Основні ланки цієї системи прямо врегульовані в Конституції (ст. 140, 141) та Законі України “Про місцеве самоврядування в Україні” (ст. 5). Студент повинен навчитися чітко орієнтуватися в системі місцевого самоврядування, а також знати її особливості та недоліки. Найбільш проблемними ланками цієї системи є районні та обласні ради, які не мають своїх власних виконавчих органів, а також територіальні громади районів у містах і районні в цих містах ради, статус яких поки що суперечливо визначений у Конституції України та зазначеному Законі.

Вивчаючи систему місцевого самоврядування необхідно дати коротку характеристику, оскільки більшість з них (рада, виконавчі органи, міські голови, органи самоорганізації населення) є своєрідними соціальними системами та предметом самостійного дослідження під час вивчення дисципліни.

Працюючи над рекомендованими першоджерелами, особливу увагу потрібно приділити тим із них, в яких висловлюються пропозиції, спрямовані на удосконалення конституційної системи місцевого самоврядування відповідно до європейських стандартів, відновлення дієвого самоврядування на всіх рівнях адміністративно-територіального поділу України.

Для повного з’ясування змісту і сутності поняття «місцеве самоврядування» доцільно порівняти місцеве самоврядування (самоуправління) і державне управління, спробувати показати відмінності, властиві лише для місцевого самоврядування, оскільки місцеве самоврядування, так само, як і державне управління, — це процес реалізації відповідних повноважень.

Глибоке вивчення теми, присвяченої конституційно-правовим основам місцевого самоврядування, є запорукою подальшого успішного оволодіння навчальним матеріалом дисципліни.

План лекційного заняття

1. Поняття місцевого самоврядування.
2. Основні принципи місцевого самоврядування.
3. Система місцевого самоврядування.
4. Місцеве самоврядування і місцеві органи виконавчої влади

План семінарського заняття

1. Поняття місцевого самоврядування.
2. Основні принципи місцевого самоврядування.

3. Система місцевого самоврядування.
4. Місцеве самоврядування і територіальна автономія.
5. Місцеве самоврядування і міжнародно-правова регламентація його діяльності.
6. Проблеми вдосконалення місцевого самоврядування у контексті конституційної реформи.

Питання для самостійного опрацювання

1. Принципи місцевого самоврядування.
2. Принцип правової самостійності. Принцип організаційної самостійності. Принцип матеріально-фінансової самостійності.
3. Принцип територіальності. Принцип субсидіарності. Принцип державної підтримки та гарантії.

Завдання для самоконтролю знань

1. Скласти термінологічний словник до теми.
2. Виконати тестові завдання:
 1. *Гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України – це:*
 - а) територіальна автономія;
 - б) місцеве самоврядування;
 - в) державне управління;
 - г) державна влада.
 2. *Елементами системи місцевого самоврядування є:*
 - а) громади сіл, селищ, міст;
 - б) сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи;
 - в) районні та обласні ради;
 - г) усі варіанти вірні.
 3. *Інституціями, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст, є:*
 - а) сільські, селищні, міські, районні, обласні ради;
 - б) районні, обласні державні адміністрації;
 - в) районні, обласні ради;
 - г) сільські, селищні, міські ради.
3. Виконати практичне завдання.

Зазначте, чи правильне вказане твердження. Якщо ні, то виправте його та обґрунтуйте з посиланням на відповідні норми Конституції та законів України:

1) організаційна самостійність органу місцевого самоврядування полягає у можливості визначення ним власної організаційної структури;

2) місцеве самоврядування в Україні – це право членів відповідної територіальної громади самостійно вирішувати питання державного значення;

3) суть фінансової самостійності місцевого самоврядування полягає у праві органів місцевого самоврядування володіти власними коштами, достатніми для здійснення функцій і повноважень;

4) місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в особі місцевої ради.

Інформаційні джерела: 1, 16, 44, 45, 50, 59, 62-65, 67-69, 71-73, 79, 80, 88, 95, 96.

ТЕМА 4. Місцеве самоврядування та державна влада в Україні

Основні терміни та поняття: *місцеве самоврядування, муніципальна влада, місцеві органи виконавчої влади, державна влада, повноваження органів державної влади у сфері місцевого самоврядування.*

Органи державної влади мають ряд повноважень у сфері місцевого самоврядування. Це пояснюється тим, що в силу багатогранності проявів і множинності організаційних форм даного інституту, а також враховуючи відсутність сталих традицій муніципальної демократії в сучасному українському суспільстві, держава у своїй діяльності зобов'язана сприяти становленню дієздатних територіальних громад і розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Від характеру й обсягу взаємодії органів державної влади з органами місцевого самоврядування та його посадовими особами багато в чому залежить ефективність здійснення не лише муніципальної та регіональної, а й державної політики. Адже на місцевому рівні вирішуються питання соціального обслуговування населення, соціально-економічні, політичні та гуманітарні проблеми, і від того, як вирішуватимуться, реалізовуватимуться державні та загальнонаціональні завдання: зміцнення основ народовладдя, утворення умов для забезпечення життєвих інтересів населення, проведення заходів щодо соціального захисту населення, стабілізація політичної системи і т. ін.

Слід звернути увагу, що суб'єктами, наділеними повноваженнями у сфері місцевого самоврядування, є Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади, суди та інші спеціально створені державою профільні органи у сфері сприяння розвитку локальної демократії.

За характером і змістом повноваження органів державної влади України в галузі місцевого самоврядування доцільно поділити на такі групи:

- 1) ті, що спрямовані на правове регулювання організації та діяльності місцевого самоврядування;
- 2) забезпечення гарантій здійснення обов'язків органів державної влади в галузі місцевого самоврядування;
- 3) ті, що спрямовані на забезпечення фінансово-економічної бази місцевого самоврядування;
- 4) стосовно наділення органів місцевого самоврядування окремими державними повноваженнями;
- 5) щодо здійснення контролю за дотриманням законності в діяльності органів і посадових осіб місцевого самоврядування, захисту прав місцевого самоврядування тощо.

Слід звернути особливу увагу на повноваження місцевих державних адміністрацій у сфері місцевого самоврядування. Так, за ст. 119 Конституції України, місцеві державні адміністрації на відповідній території забезпечують: виконання Конституції та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади; законність і правопорядок; додержання прав і свобод громадян; виконання регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, програм охорони довкілля; підготовку та виконання відповідних обласних і районних бюджетів; звіт про виконання відповідних бюджетів і програм; взаємодію з органами місцевого самоврядування; реалізацію інших наданих державою, а також делегованих відповідними радами повноважень.

Широкі повноваження районних і обласних державних адміністрацій, паралельне функціонування на цьому рівні районних і обласних рад, фактична невизначеність їхнього статусу, відсутність у них виконавчих органів, дублювання повноважень, визначально зумовлює конфліктний характер механізму місцевої публічної влади (державної та самоврядної) в Україні. З метою визначення шляхів подолання даної проблеми слід звернутися до низки правових актів.

Необхідно дослідити положення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р., метою якої є визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад.

Документ визначає основні шляхи розв'язання проблем, що існують у сфері місцевого самоврядування:

1) визначення обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, здатних забезпечити доступність та належну якість публічних послуг, що надаються такими органами, а також необхідної для цього ресурсної бази;

2) створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень;

3) розмежування повноважень у системі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою за принципом субсидіарності;

4) розмежування повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на засадах децентралізації влади;

5) запровадження механізму державного контролю за відповідністю Конституції та законам України рішень органів місцевого самоврядування та якістю надання населенню публічних послуг;

6) максимального залучення населення до прийняття управлінських рішень, сприяння розвитку форм прямого народовладдя;

7) удосконалення механізму координації діяльності місцевих органів виконавчої влади.

Рекомендовано дослідити також положення Стратегії реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні на період до 2017 року, схваленої

розпорядженням Кабінету Міністрів України від від 18.03.2015 р. та проаналізувати план заходів щодо реалізації цієї стратегії.

Досліджуючи поняття муніципальна влада, слід виходити з того, що це система владних відносин, яка реалізує функції і повноваження місцевого самоврядування. Муніципальна влада є різновидом не тільки суспільної, а й публічної (поряд з державною) влади, діє в межах територіальної громади, реалізується від її імені або безпосередньо, або органами та посадовими особами місцевого самоврядування та заснована на нормах права. Діяльність цієї публічної влади несе на собі особливий відбиток діалектичного взаємозв'язку між суспільством і державою.

План семінарського заняття

1. Місцеве самоврядування і місцеві органи виконавчої влади
2. Повноваження органів державної влади у сфері місцевого самоврядування
3. Спільне та відмінне у правовій природі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади.
4. Поняття та особливості муніципальної влади.
5. Державна влада та актуальні проблеми становлення муніципальної влади України.

Питання для самостійного опрацювання

1. Державна влада та актуальні проблеми становлення муніципальної влади України.
2. Повноваження органів державної влади у сфері місцевого самоврядування спрямовані на:
 - 1) правове регулювання організації та діяльності місцевого самоврядування;
 - 2) забезпечення гарантій здійснення обов'язків органів державної влади в галузі місцевого самоврядування;
 - 3) забезпечення фінансово-економічної бази місцевого самоврядування;
 - 4) стосовно наділення органів місцевого самоврядування окремими державними повноваженнями;
 - 5) щодо здійснення контролю за дотриманням законності в діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування, захисту прав місцевого самоврядування.

Завдання для самоконтролю знань

1. Скласти термінологічний словник до теми.
2. Виконати тестові завдання:

1. Система владних відносин, яка реалізує функції і повноваження місцевого самоврядування – це:

- а) державна влада;
- б) територіальна автономія;
- в) муніципальна влада;
- г) муніципальна система.

2. Які місцеві ради не мають власних виконавчих органів?

- а) сільські, селищні, міські, районні, обласні ради;
- б) районні, обласні державні адміністрації;
- в) районні, обласні ради;
- г) сільські, селищні, міські ради.

3. Місцевими органами виконавчої влади є:

- а) сільські, селищні, міські, районні, обласні ради;
- б) місцеві державні адміністрації;
- в) районні, обласні ради;
- г) виконавчі комітети сільських, селищних, міських рад.

Інформаційні джерела: 1, 16, 44, 45, 62-65, 67-69, 71-73, 87, 95,

96.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II.

Правовий статус суб'єктів муніципально-правових відносин

ТЕМА 5. Територіальна громада як інститут муніципального права

Основні терміни та поняття: територіальна громада, функції територіальної громади, повноваження територіальної громади, форми волевиявлення територіальної громади, місцеві вибори, місцевий референдум, місцеві ініціативи.

У процесі роботи над програмним матеріалом, передбаченим цією темою, слід передусім мати чітке уявлення про територіальну громаду, яка, відповідно до Закону України “Про місцеве самоврядування України”, визначається як первинний суб'єкт місцевого самоврядування, основний носій його функцій і повноважень (ст. 6). У цьому Законі зроблено також спробу дати визначення територіальної громади як жителів, об'єднаних постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійною територіальною одиницею, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр (ст. 1), тобто становлять єдину адміністративно-територіальну одиницю. Працюючи над рекомендованими першоджерелами, слід детально

ознайомитися також з іншими громадоутворюючими ознаками: інтегративною, інтелектуальною, фіскальною тощо.

Досліджуючи види територіальних громад слід звернутися до положень частин 3 і 4 ст. 140 Конституції України, що закріплюють систему місцевого самоврядування в Україні. Відповідно до вищевказаної норми можна виділити територіальні громади:

а) основні (базового рівня) – сільські, селищні, міські, в рамках яких безпосередньо здійснюється життєдіяльність населення – жителів певних територіальних одиниць;

б) факультативні (асоційованого рівня) – територіальні громади районів і областей – в їхніх рамках реалізуються колективні інтереси територіальних громад сіл, селищ і міст.

В основі виділення таких видів територіальних громад лежить розуміння того, що немає жодного жителя села, селища або міста, котрий одночасно не був би жителем області чи району області (за винятком міст обласного підпорядкування і міст Києва і Севастополя, що мають спеціальний статус).

След мати на увазі, що видова характеристика територіальних громад має не тільки наукове, а й велике практичне значення. Кожен вид громад, особливо сільські та міські, відрізняються своїми особливостями організації повсякденного життя, мають свої соціологічні, економічні та культурологічні характеристики, специфічні інтереси, що формуються на їхній базі і безпосередньо впливають на існування цих важливих соціальних спільнот, реалізацію ними функцій і повноважень, закріплених у законодавстві.

Відомо, що основними елементами статусу будь-якого соціально-політичного інституту є його функції, повноваження, структура та форми діяльності. У процесі роботи слід чітко усвідомити зміст основних функцій (розпорядчої, установчої, контрольної) та повноважень територіальної громади.

Необхідно дослідити особливості форм безпосереднього волевиявлення територіальних громад, до яких чинне законодавство відносить місцеві вибори і референдуми, загальні збори громадян за місцем їхнього проживання, місцеві ініціативи, громадські слухання.

Стаття 6 Закону України “Про місцеве самоврядування України” визначає, що територіальні громади в порядку, встановленому законом, можуть об’єднуватися в одну сільську, селищну, міську територіальну громаду, утворювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати відповідно сільського, селищного, міського голову. Необхідно проаналізувати положення Заону України

«Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 р., який регулює відносини, що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст; визначає принципи та умови, встановлює порядок добровільного об'єднання територіальних громад. Також доцільно проаналізувати правовий статус старости, який обирається у селах, селищах, визначених за рішенням місцевої ради об'єднаної територіальної громади (за винятком її адміністративного центру) на строк повноважень місцевої ради (ст. 14-1 Закону України “Про місцеве самоврядування України”).

Територіальна громада виступає природним і єдиним соціальним утворенням, що діє у просторових межах держави, у рамках якої реалізуються природні й повсякденні потреби та інтереси жителів певних територій системного характеру (муніципальні права особистості). Варто наголосити на тому, що Європейська хартія місцевого самоврядування основним носієм його функцій і повноважень називає не територіальну громаду, а органи місцевого самоврядування – ради чи подібні до них органи, хоча і не виключає звернення до основних форм прояву активності самої територіальної громади, про які вже йшлося.

Можливо у процесі конституційної реформи буде визнано як територіальну спільноту, що має прав на місцеве самоврядування, і жителів районів та областей, як це є, наприклад, у Франції та деяких інших країнах. Проте поки що територіальними громадами є тільки жителі сіл, селищ, міст. Вони рівні за своїми правами і нерівні за своїми можливостями при здійсненні місцевого самоврядування. Тому проблема оптимізації територіальних громад можлива лише шляхом їх добровільного об'єднання. З огляду на це студенту слід озброїти себе тим інструментарієм, який пропонується в науці для такого об'єднання, зокрема, володіти уявленням про так звані принципи муніципального унітаризму та муніципального федералізму.

План лекційного заняття

1. Поняття та ознаки територіальної громади.
2. Види територіальних громад.
3. Функції та повноваження територіальної громади.
4. Форми діяльності територіальної громади.

План семінарського заняття

1. Поняття та ознаки територіальної громади. Правосуб'єктність територіальної громади.

2. Види територіальних громад. Відмінності між окремими видами територіальних громад.

3. Функції та повноваження територіальної громади. Виключні повноваження територіальної громади.

4. Форми волевиявлення територіальної громади: місцеві вибори, місцевий референдум, місцеві ініціативи та громадські слухання.

5. Особливості реалізації прав і свобод людини у місцевому самоврядуванні.

Питання для самостійного опрацювання

1. Вплив політико-адміністративних чинників на формування територіальних громад та розвиток стійких внутрішніх зв'язків їх членів.

2. Юридичний та фактичний статус територіальних громад в Україні.

3. Проблеми оптимізації територіальних громад. Порядок об'єднання територіальних громад.

4. Механізм реалізації муніципальних прав і обов'язків особи.

Завдання для самоконтролю знань

1. Скласти термінологічний словник до теми.

2. Виконати тестові завдання:

1. Суб'єктами добровільного об'єднання територіальних громад є:

- а) суміжні територіальні громади сіл;
- б) суміжні територіальні громади сіл, селищ, міст;
- в) будь-які територіальні громади сіл, селищ, міст;
- г) суміжні територіальні громади областей.

2. Пропозиція членів територіальної громади про обов'язковий розгляд на відкритому засіданні місцевої ради будь-якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування – це:

- а) місцева ініціатива;
- б) місцеві вибори;
- в) місцевий референдум;
- г) громадські слухання.

3. Жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр, - це:

- а) місцеві ради;
- б) територіальна громада;
- в) об'єднання громадян;

г) місцеві державні адміністрації.

3. Виконати практичне завдання.

3.1. Член територіальної громади міста обласного значення звернувся до секретаріату обласної ради з проханням потрапити на особистий прийом до голови обласної ради, щоб внести йому в порядку місцевої ініціативи питання про проведення консультативного опитування жителів області. Керуючий справами ради пояснив, що прийом громадян голова обласної ради не проводить у зв'язку із завантаженістю й рекомендував подати письмове звернення до міського голови.

Зробіть юридичний аналіз ситуації.

Чи відповідають дії члена територіальної громади та керуючого справами ради вимогам законодавства?

3.2. Мешканці багатоповерхового будинку звернулися до міського голови з вимогою розглянути на черговій сесії міської ради в порядку місцевої ініціативи питання про забезпечення регулярного безкоштовного підвезення до місця навчання і додому школярів, які мешкають у цьому будинку. Міський голова відмовив жителям, пояснивши, що для ініціювання членами територіальної громади розгляду питання в раді потрібно утворити ініціативну групу й попередньо провести громадські слухання.

Прокоментуйте дії членів територіальної громади та міського голови.

Як відбувається реалізація права членів територіальної громади на місцеві ініціативи?

Інформаційні джерела: 1, 11, 13, 16, 17, 20, 24, 36, 47, 62-65, 66, 68, 70, 91, 97.

ТЕМА 6. Місцеві ради – представницькі органи місцевого самоврядування України

Основні терміни та поняття: представницький орган місцевого самоврядування, місцева рада, базовий рівень місцевих рад, регіональний рівень місцевих рад, повноваження місцевих рад, місцеві вибори.

У процесі роботи над програмним матеріалом, передбаченим цією темою, слід мати на увазі, що органи місцевого самоврядування типу рад – це європейський стандарт. Світовий досвід свідчить, що виборні органи – головні носії самоврядних повноважень. Саме виборний колегіальний орган місцевого самоврядування може найповніше представити територіальну громаду, виразити та

акумулювати інтереси різних верств її членів при вирішенні тих питань, які впливають з колективних потреб життєдіяльності цієї громади. Представницька демократія є більш професійною, ніж безпосередня демократія і, відповідно до змісту ст. 5 Конституції України, саме ради як виборні, а, отже, і представницькі органи є органічним елементом системи влади на місцях і виступають однією з форм участі громади в управлінні суспільними та державними справами.

Необхідно проаналізувати основні ознаки рад як представницьких органів: 1) це колегіальні органи, до складу яких входять депутати, обрані безпосередньо населенням на підставі виборів; 2) вони здобувають мандат довіри безпосередньо від населення в межах територіальної громади, яка є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень; 3) їх діяльність поширюється на всю територію проживання громади; 4) згідно із законом, вони наділені правом представляти інтереси територіальних громад; 5) приймають рішення від імені громад; 6) є органами загальної компетенції, до відання яких відносяться всі питання, що вимагають нормативного регулювання; 7) посідають провідне місце у системі всіх органів місцевого самоврядування; 8) виражають волю всього населення територіальної громади, надаючи їй загальнообов'язкового характеру і здійснюючи в такий спосіб місцеву владу; 9) у своїй діяльності сполучають місцеві інтереси з державними.

На підставі вищевикладених ознак можна зробити висновок, що представницькі органи місцевого самоврядування – ради – є колегіальними органами загальної компетенції, які складаються з обраних безпосередньо населенням відповідної адміністративно-територіальної одиниці, виражають їх волю, приймаючи від її імені рішення, що мають загальнообов'язковий характер.

Місцеві ради будуються у повній відповідності з існуючим в Україні адміністративно-територіальним устроєм та утворюють два рівні місцевий (базовий) і регіональний. До представницьких органів місцевого самоврядування належать: 1) Верховна Рада Автономної Республіки Крим – представницький орган автономії (ст. 136 Конституції України, розділ III, глава VI Конституції Автономної Республіки Крим, прийнята 21 жовтня 1998 р. і затверджена Законом України 23 грудня 1998 р. та Законом України "Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим" від 10 лютого 1998 р.); 2) сільські, селищні, міські ради (ст. 146 Конституції України; ст. 10 Закону "Про

місцеве самоврядування в Україні"); 3) районні та обласні ради – органи місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси громад сіл, селищ і міст (ст. 146 Конституції України, ст. 5 Закону "Про місцеве самоврядування в Україні").

На підставі положень Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" необхідно дослідити особливості правового статусу представницьких органів місцевого самоврядування, під яким розуміється сукупність їх прав і обов'язків, визначених Конституцією України, Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні", іншими законами та нормативно-правовими актами. Основою цих прав і обов'язків рад є повноваження місцевого самоврядування, які згідно з п. 2 ст. 3 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" здійснюються як територіальними громадами безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: представницькими й виконавчими органами базового рівня, а також через районні та обласні ради, які представляють інтереси територіальних громад базового рівня.

Особливу увагу під вивчення даної теми слід приділити порядку формування представницьких органів місцевого самоврядування. Основні засади, організацію і порядок проведення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, сільських, селищних, міських голів та старост визначені Законом України «Про місцеві вибори» від 14.07.2015 р.

Слід також мати на увазі, що однією з важливих складових конституційної реформи є реформа існуючої системи органів місцевого самоврядування, а тому цьому питанню потрібно приділити належну увагу.

План лекційного заняття

1. Місцева рада як представницький орган місцевого самоврядування та її правовий статус.
2. Місцевий (базовий) та регіональний рівні рад, їх особливості.
3. Порядок формування представницьких органів місцевого самоврядування.
4. Функції і компетенція представницьких органів місцевого самоврядування.

План семінарського заняття

1. Місцева рада як представницький орган місцевого самоврядування.

2. Правовий статус представницьких органів місцевого самоврядування.

3. Порядок формування представницьких органів місцевого самоврядування.

4. Функції і компетенція представницьких органів місцевого самоврядування.

5. Структура місцевої ради. Особливості політико-правової природи мандата депутата місцевої ради.

Питання для самостійного опрацювання

1. Поняття місцевих рад як представницьких органів місцевого самоврядування.

2. Місцевий (базовий) та регіональний рівні рад, їх особливості.

3. Особливості політико-правової природи мандата депутата місцевої ради.

Завдання для самоконтролю знань

1. Скласти термінологічний словник до теми.

2. Виконати тестові завдання:

1. Місцева рада – це:

а) представницький та колегіальний виборний орган місцевого самоврядування;

б) формується територіальною громадою на рівні села, селища, міста (району в місті);

в) на рівні області та районів представляє спільні інтереси територіальних громад села, селища, міста;

г) усі відповіді вірні.

2. Первинним суб'єктом місцевого самоврядування є:

а) сільський, селищний, міський голова;

б) сільська, селищна, міська рада;

в) територіальна громада села, селища, міста;

г) обласна рада.

3. Рішення про проведення чергових виборів депутатів обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, сільських, селищних, міських голів, старост приймається:

а) Верховною Радою України;

б) Кабінетом Міністрів України;

в) Центральною виборчою комісією;

г) обласною радою.

3. Виконати практичне завдання.

На першій сесії обраної на позачергових виборах міської ради було прийнято рішення про ліквідацію районних у місті рад. Депутати

однієї з районних у місті рад звернулися до міського голови з вимогою скликання позачергової сесії міської ради для обговорення питання про проведення міського референдуму щодо питання ліквідації районів у місті. Міський голова відмовився скликати сесію, обґрунтовуючи своє рішення тим, що рішення про проведення міського референдуму можуть прийматися лише на вимогу членів територіальної громади. Депутати райради звернулися до суду з вимогою визнання незаконним рішення міської ради про ліквідацію районних у місті рад і звільнення з посади міського голови.

Зробіть юридичний аналіз ситуації і прокоментуйте дії міської ради, міського голови і депутатів районної у місті ради.

Яке рішення має прийняти суд?

Який порядок утворення чи не утворення районних у місті рад передбачений законодавством?

Який порядок створення, ліквідації та реорганізації районів у місті?

Інформаційні джерела: 1, 16, 17, 23, 28, 32, 37, 62-65, 67-69, 82, 86, 92, 94.

ТЕМА 7. Форми і методи діяльності представницьких органів місцевого самоврядування

Основні терміни та поняття: форма діяльності місцевої ради, метод діяльності місцевої ради, сесійна форма діяльності місцевої ради, акт місцевої ради, комісійна форми діяльності місцевої ради, постійна комісія місцевої ради, тимчасова контрольна комісія місцевої ради, депутат місцевої ради, депутатський запит, депутатське звернення.

Функції і повноваження місцевих рад здійснюються за допомогою притаманних їм форм і методів діяльності. Ця діяльність включає в себе дії правового, організаційного, майнового, матеріального, фінансового, технічного та іншого характеру. Згідно зі ст. 4 Закону України "Про місцеве самоврядування України", місцеве самоврядування в Україні здійснюється, зокрема, на принципах правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності, в межах повноважень, визначених цим та іншими законами.

Під формами діяльності представницьких органів місцевого самоврядування слід розуміти основні, самостійні, конкретні, здійснювані в межах певних правових, організаційно-правових та організаційних рамок (види дій) рад, їх органів, посадових осіб і

депутатів, з допомогою яких реалізується компетенція місцевих рад та їх органів.

Аналіз статей Закону України "Про місцеве самоврядування України", які стосуються форм діяльності представницьких органів місцевого самоврядування, дозволяє зробити висновок, що свої завдання і функції, на підставі яких визначена компетенція місцевих рад, останні здійснюють у правовій, організаційній і матеріально-технічній формах.

Правова форма діяльності місцевих рад виявляється у реалізації повноважень цих органів, пов'язаних з нормотворчою, правозастосовчою і правоохоронною діяльністю представницьких, виконавчих органів, їх посадових осіб, спрямованою на регулювання правовідносин.

Організаційна форма діяльності, на відміну від правової, не передбачає юридичних наслідків і безпосередньо не формує правовідносини. Дії, що становлять її зміст, забезпечують виконання завдань, функцій і повноважень рад за допомогою конкретних організаційних форм, не обов'язково закріплених у законі. Основні організаційно-правові форми безпосередньо закріплені в законі: сесії рад місцевого самоврядування як основна організаційно-правова форма їх діяльності; засідання виконавчих комітетів рад, постійних комісій; робота депутатів на всій території відповідної територіальної громади; організація і проведення місцевих референдумів, загальних зборів громадян; місцеві ініціативи членів територіальної громади; громадські слухання.

Матеріально-технічна форма діяльності рад не має правового й організаційного характеру. Вона зводиться до забезпечення заходів допоміжного характеру (складання звітів, ведення діловодства тощо).

Основною організаційно-правовою формою роботи сільських, селищних, міських, районних, обласних, районних у місті, а також міст Києва і Севастополя рад є **сесія**. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачає, що Сільська, селищна, міська, районна у місті (у разі її створення), районна, обласна рада проводить свою роботу сесійно. Сесія складається з пленарних засідань ради, а також засідань постійних комісій ради. Необхідно дослідити положення ст. 46 вищезазначеного Закону, яка визначає порядок сесійної роботи місцевих рад.

Стаття 47 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» регламентує правовий статус, форми роботи постійних комісій рад, якими є органи ради, що обираються з числа її депутатів,

для вивчення, попереднього розгляду і підготовки питань, які належать до її відання, здійснення контролю за виконанням рішень ради, її виконавчого комітету. Постійні комісії обираються радою на строк її повноважень у складі голови і членів комісії. Всі інші питання структури комісії вирішуються відповідною комісією.

Комісії як допоміжні органи рад покликані виконувати підготовчу й контрольну функції. Відповідно до цих функцій постійні комісії за дорученням ради або за власною ініціативою попередньо розглядають проекти програм соціально-економічного та культурного розвитку, місцевого бюджету (підготовча функція), звіти про виконання програм і бюджету (контрольна функція); вивчають і готують питання про стан і розвиток відповідних галузей господарського та соціально-культурного будівництва, інші питання, що вносяться на розгляд ради, розробляють проекти рішень ради й готують висновки з цих питань, виступають на сесіях ради з доповідями та співповідями. Основною формою роботи постійних комісій є засідання. Вони скликаються в міру необхідності, але не рідше одного разу на квартал. Засідання є правомочним, якщо в ньому бере участь не менш як половина від загального складу комісії.

Правовий статус та форми роботи тимчасових контрольних комісій ради встановлений ст. 48 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Тимчасові контрольні комісії ради – це органи ради, які обираються з числа її депутатів для здійснення контролю з конкретно визначених радою питань, що належать до повноважень місцевого самоврядування. Контрольні комісії подають звіти і пропозиції на розгляд ради. Повноваження тимчасової контрольної комісії ради припиняються з моменту прийняття радою остаточного рішення щодо результатів роботи цієї комісії, а також у разі припинення повноважень ради, яка створила цю комісію.

Досліджуючи форми і методи роботи депутатів місцевих рад, слід мати на увазі, що повноваження депутата ради починаються з моменту офіційного оголошення відповідною територіальною виборчою комісією на сесії ради рішення про підсумки виборів та визнання повноважень депутатів і закінчуються в день першої сесії ради нового скликання. Повноваження депутата можуть бути припинені достроково у випадках, передбачених законом.

Депутат представляє інтереси всієї територіальної громади, має всю повноту прав, що забезпечують його активну участь у діяльності ради та утворюваних нею органів, несе обов'язки перед виборцями, радою та її органами, виконує їх доручення. Депутат, крім секретаря

ради, повинен входити до складу однієї з постійних комісій ради (ст. 49 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»).

Слід проаналізувати положення Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» від 11.07.2002 р., який визначає правовий статус депутата сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради як представника інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу та рівноправного члена місцевої ради, встановлює гарантії депутатської діяльності та порядок відкликання депутата місцевої ради.

Робота депутата у представницькому органі місцевого самоврядування та його органах проводиться у різних формах. Депутат володіє правом на правотворчу діяльність з питань відання місцевого самоврядування. Така діяльність може бути реалізована у вигляді: а) розробки проектів правових актів і поправок до них; б) пропозицій про розробку та прийняття нових правових актів; г) проектів правових актів про внесення змін і доповнень у чинні нормативні акти місцевого самоврядування. Робота депутата здійснюється на пленарних засіданнях ради чи засідання у постійних комісіях, тимчасових слідчих комісіях ради.

Специфічною формою діяльності депутата є інститути депутатського запиту та депутатського звернення. Депутатський запит є одним із засобів депутатського контролю та контролю місцевих рад у цілому. Відповідно він може стосуватися діяльності органів публічної ради, а також підприємств, установ, організацій відповідної адміністративно-територіальної одиниці, які підзвітні і підконтрольні місцевій раді.

План лекційного заняття

1. Поняття форм і методів діяльності представницьких органів місцевого самоврядування.
2. Сесійна та комісійна форми діяльності місцевих рад.
3. Форми і методи роботи постійних (тимчасових) комісій місцевих рад.
4. Форми і методи роботи депутатів місцевих рад.

План семінарського заняття

1. Поняття форм і методів діяльності представницьких органів місцевого самоврядування.
2. Сесія – основна форма роботи ради як представницького органу, порядок її призначення та проведення. Акти місцевих рад.
3. Форми і методи роботи постійних комісій місцевих рад.
4. Форми й методи роботи тимчасових контрольних комісій рад.

5.Форми і методи роботи депутатів місцевих рад.

Питання для самостійного опрацювання

1.Сесійна та комісійна форми діяльності місцевих рад.

2.Акти місцевих рад.

3.Особливості нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування.

Завдання для самоконтролю знань

1. Скласти термінологічний словник до теми.

2. Виконати тестові завдання:

1.Робочі органи, що утворюються з числа депутатів для вивчення, попереднього розгляду і підготовки питань, які належать до відання ради, здійснення контролю за виконанням рішень ради та її виконавчого комітету – це:

а) постійні служби ради;

б) тимчасові контрольні комісії;

в) комітети ради;

г)постійні комісії ради.

2.Строк повноважень сільської, селищної, міської, районної, обласної ради, депутати якої обрані на чергових виборах, становить:

а) п'ять років;

б) чотири роки;

в) три роки;

г)шість років.

3.Максимальний загальний склад місцевої ради не повинен перевищувати:

а) 150 депутатів;

б) 120 депутатів;

в) 200 депутатів;

г) 180 депутатів.

3. Виконати практичне завдання.

За пропозицією голови обласної ради до складу президії ради був включений голова однієї з міських рад області, який потім розпорядженням голови облради був призначений його радником. Після цього міський голова ініціював у міській раді розгляд питання про присвоєння голові облради звання “Почесний громадянин міста” і таке рішення було прийняте більшістю голосів депутатів.

Чи відповідають дії голови обласної ради та міського голови вимогам законодавства?

Який порядок формування структури обласної ради?

Інформаційні джерела: 1, 16, 28, 32, 37, 54, 62-65, 67-69, 81, 86, 91, 93.

ТЕМА 8. Конституційно-правовий статус сільських, селищних, міських голів, голів районної, обласної, районної в місті ради

Основні терміни та поняття: головна посадова особа територіальної громади; сільський голова; селищний голова; міський голова; голова районної ради; голова обласної ради; голова районної в місті ради; функції сільського, селищного, міського голови; розпорядження сільського, селищного, міського голови.

Досліджуючи питання даної теми, слід мати на увазі, що правовий статус сільського, селищного, міського голови у контексті нормативно-правового регулювання є достатньо визначеним. На сьогодні він визначений ст. 141 Конституції України, Законом "Про місцеве самоврядування в Україні", Законом "Про місцеві вибори", Законом "Про службу в органах місцевого самоврядування", Законом "Про столицю України – місто-герой Київ" від 15 січня 1999 р., іншими законодавчими та підзаконними нормативно-правовими актами.

Відповідно до ч. 3 ст. 141 Конституції України, статус і повноваження сільських, селищних, міських голів визначаються законом. Так, згідно зі ст. 12 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" сільський, селищний, міський голова є головною посадовою особою територіальної громади відповідно села, селища, міста.

Функції сільського, селищного, міського голови слід розглядати як основні напрями і види його муніципальної діяльності, за допомогою яких він виражає волю та інтереси відповідної територіальної громади, забезпечує її стабільне функціонування як первинного територіального співтовариства через вирішення питань місцевого значення, забезпечує здійснення цією громадою відносин з державою, її органами, органами місцевого самоврядування в межах Конституції і законів України.

Функції сільського, селищного, міського голови доцільно диференціювати:

1) за об'єктами, тобто цілями і завданнями муніципальної діяльності; предметами відання, якими є певні сфери місцевого життя. Такими сферами є політична, економічна, соціальна, культурна,

екологічна. Залежно від сфери реалізації цих функцій їх можна поділяти на внутрішні і зовнішні, хоча такий поділ є умовним;

2) за суб'єктами, тобто відповідно до соціально-економічних, демографічних та правових особливостей здійснення сільського, селищного, міського самоврядування. На підставі цю критерію можна також виділити таку систему територіальних функцій: функції міських голів малих, середніх і великих міст України та функції голів міст Києва та Севастополя, які володіють спеціальним статусом;

3) за способами, засобами і методами муніципальної діяльності міського голови. Тут можна виділити специфічну систему технологічних (процесуально-організаційних та процесуально-правових) функцій цього суб'єкта, що спрямовані на практичне здійснення муніципальної діяльності, до якої належать інформаційна, нормотворча, територіальна, бюджетно-фінансова та інші технологічні функції.

Повноваження сільського, селищного, міського голови – це закріплені на законодавчому рівні права та обов'язки, необхідні йому для здійснення завдань і функцій місцевого самоврядування на території села, селища, міста. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні", закріплюючи компетенцію сільського, селищного, міського голови, наділяє його відповідними повноваженнями, водночас встановлюючи як предмет відання практично всі сфери (галузі) місцевого життя: галузь планування та обліку, бюджету та фінансів, управління комунальною власністю, житлового господарства, комунально-побутового, торгового обслуговування, транспорту і зв'язку, соціального обслуговування населення, забезпечення законності, охорони прав і свобод людини та громадянина, зовнішньоекономічної діяльності і т. ін.

Повноваження сільського, селищного, міського голови починаються з оголошення відповідною виборчою комісією на пленарному засіданні ради рішення про його обрання і закінчуються вступом на цю посаду іншої обраної відповідно до закону особи, крім випадків дострокового припинення його повноважень.

Повноваження сільського, селищного, міського голови можна умовно поділити на такі групи.

1. Повноваження з організації роботи міської ради, сесій ради, а, також органів, які вони утворюють (внутрішньоорганізаційно-правові). Сільський, селищний, міський голова здійснює організацію підготовки сесії відповідної ради (пп. 2 п. 3 ст. 42); має право вносити пропозиції і формувати порядок денний сесій ради та головувати на її

пленарних засіданнях, вносити на її розгляд пропозицію щодо кандидатури на посаду секретаря (пп. 4, 8 п. 3 ст. 42); має право вносити на розгляд ради пропозиції щодо кількісного і персонального складу виконавчого комітету, структури і штату виконавчих органів ради, апарату ради та її виконавчого комітету; здійснює керівництво апаратом відповідної ради та її виконавчим комітетом (пп. 5, 6, 7 п. 3 ст. 42). Сільський, селищний, міський голова укладає від імені відповідної територіальної громади, ради та її виконавчого комітету договори відповідно до законодавства, а щодо питань, які віднесено до виключної компетенції ради, подає їх на затвердження ради (пп. 16 п. 3 ст. 42). Він також є уповноваженою особою, наділеною правом підписання рішень ради та її виконавчого комітету (пп. 3 п. 3 ст. 42).

2. Повноваження, пов'язані із забезпеченням реалізації міською територіальною громадою форм безпосереднього (прямого) волевиявлення. У межах цих повноважень сільський, селищний, міський голова забезпечує виконання рішень місцевого референдуму, міської ради, її виконавчого комітету, а також скликає загальні збори громадян за місцем їх проживання (пп. 11, 12 п. 3 ст. 42), бере участь в організації референдумів та виборів органів державної влади, місцевого самоврядування (пп. 19 п. 1 ст. 26).

3. Повноваження міського голови в галузі програмування розвитку територій місцевого самоврядування, бюджету та фінансування (інституційно-організаційні). У результаті реалізації цих повноважень він забезпечує підготовку проектів програм соціально-економічного та культурного розвитку, цільових програм з інших питань самоврядування, місцевого бюджету та звіту про його виконання, рішень ради з інших питань, які належать до її відання, після чого виносить їх на розгляд ради. Він також є розпорядником бюджетних, позабюджетних цільових коштів, але використовує їх лише за призначенням, визначеним радою (пп. 9, 13 п. 3 ст. 42).

4. Розпорядчі та представницькі повноваження сільського, селищного, міського голови. Він має право призначити на посади та звільнити з посад керівників відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності міської територіальної громади, а також представляє, раду та її виконавчий комітет у відносинах з державними органами, іншими органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності, громадянами, в міжнародних відносинах відповідно до законодавства (пп. 10, 14 п. 3 ст. 42).

5. Повноваження в галузі забезпечення законності, охорона прав та свобод людини і громадянина на території міської територіальної громади. Сільський, селищний, міський голова має право звертатися до суду з приводу визнання незаконними актів інших органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, які обмежують права та інтереси територіальної громади, а також повноваження ради та її органів (пп. 1, 15 п. 3 ст. 42).

6. Повноваження щодо здійснення контролю з боку міської ради за діяльністю міського голови. Сільський, селищний, міський голова несе персональну відповідальність за здійснення наданих йому законом повноважень перед державою, територіальною громадою, радою, юридичними і фізичними особами (п. 4, 5 ст. 42, ст. 74).

У межах своїх повноважень сільський, селищний, міський голова видає розпорядження, які за своїм призначенням є організаційно-розпорядчими актами. Розпорядження голови, як і інші підзаконні нормативні акти, мають певну сферу дії – у просторі, в часі та за колом осіб. Вони обов'язкові до виконання та дотримання суб'єктами, яким адресовані. На розпорядження сільського, селищного, міського голови поширюються загальні вимоги законності, основними з яких є: прийняття їх у межах своєї компетенції; дотримання встановленого процесу підготовки та прийняття розпорядження і набрання ним законної сили.

План семінарського заняття

1. Статус та функції сільських, селищних, міських голів.
2. Повноваження сільського, селищного, міського голови
3. Статус голів районної, обласної, районної у місті ради.
4. Повноваження голів районної, обласної, районної у місті ради.
5. Статус голів міст Києва і Севастополя: специфіка статусу, повноваження.

Питання для самостійного опрацювання

1. Статус сільських, селищних, міських голів: специфіка статусу, повноваження.
2. Статус голів районної, обласної, районної у місті ради: специфіка статусу, повноваження.

Завдання для самоконтролю знань

1. Скласти термінологічний словник до теми.
2. Виконати тестові завдання:

1. *Чергові вибори місцевих рад, сільських, селищних, міських голів відбуваються:*

а) в передостанню неділю жовтня п'ятого року повноважень відповідної ради чи відповідного голови;

б) в останню неділю листопада п'ятого року повноважень відповідної ради чи відповідного голови;

в) в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень відповідної ради чи відповідного голови;

г) в передостанню неділю квітня п'ятого року повноважень відповідної ради чи відповідного голови.

2. *Строк повноважень сільського, селищного, міського голови, обраного на чергових виборах, становить:*

а) п'ять років;

б) чотири роки;

в) шість років.

г) три роки.

3. *Міським головою може бути обраний громадянин України, який на день виборів досяг віку:*

а) 16 років;

б) 18 років;

в) 21 року;

г) 25 років.

3. Виконати практичне завдання.

Громадянин України, який самовисунувся на посаду міського голови, звернувся із заявою про реєстрацію кандидатом на цю посаду до міської виборчої комісії. Виборча комісія відмовила у реєстрації на підставі того, що згідно з поданими документами громадянин не проживає і не працює на території виборчого округу, де він має бажання балотуватися, а отже, не є членом територіальної громади і не має права голосу на місцевих виборах. Громадянин подав скаргу на дії виборчої комісії до Центральної виборчої комісії, наголосивши, що порушено його виборче право, оскільки ценз осілості Конституцією України не передбачений.

Зробіть юридичний аналіз ситуації.

Які особливості реалізації виборчого права на місцевих виборах передбачені чинним законодавством?

Інформаційні джерела: 1, 14, 16, 17, 48, 49, 53, 62-65, 67-69, 94.

ТЕМА 9. Виконавчі органи сільських, селищних і міських рад

Основні терміни та поняття: виконавчі органи місцевих рад; посадова особа місцевого самоврядування; служба в органах місцевого самоврядування; муніципальна служба; відділи й управління виконавчих органів ради; функції виконавчого комітету ради; повноваження виконавчого комітету ради.

Відповідно до ст. 140, 141 Конституції України, ст. 11 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", до виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад належать їхні виконавчі комітети, відділи, управління та інші виконавчі органи, які створюються цими радами.

Згідно з Конституцією та Законом, районні й обласні ради виконавчих органів не мають, а створюють лише власний виконавчий апарат.

Відповідно до пп. 5 і 6 ст. 25 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" затвердження за пропозицією сільського, селищного, міського голови структури виконавчих органів ради, загальної чисельності її апарату та виконавчих органів, витрат на їх утримання, утворення за його поданням інших виконавчих органів ради належить до виключної компетенції сільських, селищних, міських рад. У гл. 2 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" визначаються повноваження виконавчих органів цих рад.

Глава 5 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" визначає порядок формування, організації роботи органів і посадових осіб місцевого самоврядування. Зокрема, у ст. 51 гл. 5 йдеться про виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної в місті ради; у ст. 52 – про повноваження виконавчого комітету; у ст. 53 – про організацію його роботи.

Відповідно до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", виконавчі органи рад мають всі ознаки самостійно структурованих органів місцевого самоврядування. Вони є юридичними особами, наділені виконавчо-розпорядчими функціями і повноваженнями, від свого імені видають нормативно-правові акти, які є обов'язковими для виконання на території відповідної ради, а також є відповідальні та підзвітні перед відповідною радою. Виконавчі органи рад не можуть самостійно здійснювати державно-владні повноваження, оскільки не належать до органів виконавчої влади. Водночас, відповідно до Конституції і Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", вони здійснюють надані законом

(делеговані) повноваження органів виконавчої влади. З цих питань, відповідно до ст. 143 Конституції і ст. 11 Закону, вони підконтрольні відповідним органам виконавчої влади.

Основними функціями виконавчого комітету ради є:

1) попередній розгляд проектів місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку, цільових програм з інших питань, місцевого бюджету, проектів рішень з інших питань, що вносяться на розгляд відповідної ради;

2) координація діяльності відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідної територіальної громади, заслуховування звітів про роботу їх керівників;

3) правоті змінювати або скасовувати акти підпорядкованих йому відділів, управлінь, інших виконавчих органів ради, а також їхніх посадових осіб.

Повноваження, надані виконавчим органам сільських, селищних, міських рад Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні", слід класифікувати за такими сферами: 1) соціально-економічного і культурного розвитку, планування та обліку; 2) бюджету, фінансів і цін; 3) управління комунальною власністю; 4) житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку; 5) будівництва; 6) освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту; 7) регулювання земельних відносин і охорони навколишнього природного середовища; 8) соціального захисту населення; 9) зовнішньоекономічної діяльності; 10) оборонної роботи; 11) вирішення питань адміністративно-територіального устрою; 12) забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян; 13) відзначення державними нагородами, відзнаками Президента України і присвоєння почесних звань України.

Для здійснення повноважень, які належать до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, створюються відділи управління та інші виконавчі органи ради. Основи правового статусу відділів та управлінь виконавчих комітетів і місцевих рад закріплено у ст. 54 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні".

Служба в органах місцевого самоврядування – це професійна, на постійній основі діяльність громадян України, які займають посади в органах місцевого самоврядування, що спрямована на реалізацію

територіальною громадою свого права на місцеве самоврядування та окремих повноважень органів виконавчої влади, наданих законом.

Досліджуючи правовий статус службовців місцевого самоврядування необхідно звернутися до положень Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 07.06.2001 р. Цей акт регламентує правові, організаційні, матеріальні та соціальні умови реалізації громадянами України права на службу в органах місцевого самоврядування, визначає загальні засади діяльності посадових осіб місцевого самоврядування, їх правовий статус, порядок та правові гарантії перебування на службі в органах місцевого самоврядування.

План лекційного заняття

1. Правовий статус виконавчих комітетів місцевих рад.
2. Система виконавчих комітетів місцевих рад, їхні основні функції та повноваження.
3. Організація роботи виконавчих комітетів місцевих рад.
4. Правовий статус службовців місцевого самоврядування.

План семінарського заняття

1. Правовий статус виконавчих комітетів місцевих рад.
2. Система виконавчих комітетів місцевих рад, їхні функції та повноваження.
3. Організація роботи виконавчих комітетів місцевих рад.
4. Відділи та управління виконавчих комітетів місцевих рад.
5. Правовий статус службовців місцевого самоврядування.
6. Проходження служби в органах місцевого самоврядування.

Питання для самостійного опрацювання

1. Правові акти виконавчих органів рад.
2. Порядок підготовки, введення в дію, призупинення дії рішення виконкому, його скасування.
3. Поняття та ознаки муніципальної служби.

Завдання для самоконтролю знань

1. Скласти термінологічний словник до теми.
2. Виконати тестові завдання:
1. Кількісний склад виконавчого комітету місцевої ради визначається:
 - а) відповідною радою;
 - б) головою місцевої ради;
 - в) місцевою державною адміністрацією;
 - г) територіальною громадою шляхом виборів.

2. Виконавчий комітет може не створюватись, якщо територіальні громади налічують до:

- а) 400 жителів
- б) 500 жителів;
- в) 600 жителів;
- г) 700 жителів;

3. Засідання виконавчого комітету скликаються не рідше одного разу на:

- а) 1 місяць;
- б) 3 місяці;
- в) 6 місяців;
- г) рік.

3. Виконати практичне завдання.

3.1. На сесії сільської ради було прийнято рішення про не утворення виконавчих органів ради і передачу виконавчих функцій сільському голові. Своім розпорядженням сільський голова призначив менеджера, якому доручив здійснювати управління комунальним господарством.

Прокоментуйте дії сільської ради і сільського голови.

Обґрунтуйте свою відповідь з посиланнями на норми права.

3.2. На першій організаційній сесії міська рада приступила до формування виконавчого комітету. Персональний склад виконавчого комітету запропонував міський голова. Крім керівників відділів і управлінь, секретаря міської ради міський голова запропонував двох депутатів ради А. і Т., мотивуючи таку пропозицію тим, що вони обоє мають багатий практичний досвід у містобудівній сфері, зокрема Т. – колишній міський голова. Голова постійної комісії з питань законності і правопорядку міської ради виступив із пропозицією не включати обох депутатів до складу виконавчого комітету, оскільки це є порушенням чинного Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Проаналізуйте виниклу ситуацію під правовим кутом зору, роз'ясніть, які питання може вирішувати на сесії міська рада.

Інформаційні джерела: 1, 14, 16, 27, 36, 37, 40-42, 44, 45, 62-65, 67-69, 83, 87, 94.

ТЕМА 10. Повноваження та компетенція органів місцевого самоврядування: поняття та зміст

Основні терміни та поняття: повноваження органів місцевого самоврядування, власні повноваження органів місцевого

самоврядування, делеговані повноваження органів місцевого самоврядування, предмет відання органів місцевого самоврядування, компетенція органів місцевого самоврядування, компетенція місцевого самоврядування.

У процесі роботи над програмним матеріалом, передбаченим цією темою, слід передусім мати чітке уявлення про повноваження і компетенцію органів місцевого самоврядування.

В Європейській хартії місцевого самоврядування, Конституції та інші законодавчих актах України, в юридичній літературі широко застосовуються терміни «компетенція місцевого самоврядування», «сфера компетенції місцевого самоврядування», «повноваження місцевого самоврядування», «компетенція органів місцевого самоврядування», «повноваження органів місцевого самоврядування», «предмети відання місцевого самоврядування та його органів» тощо. На жаль, відсутність нормативних визначень цих термінів обумовила різне їх тлумачення. При цьому висловлюються різні думки як щодо сутності компетенції, так і щодо змісту цього поняття, його співвідношення з іншими близькими поняттями й термінами.

Зокрема, в Європейській хартії місцевого самоврядування вживається термін компетенція місцевого самоврядування – новий для українського законодавства та вітчизняної юридичної науки термін, який іще не отримав нормативного визначення. У науковій літературі під **компетенцією місцевого самоврядування** розуміють установлену нормами конституції, законів, підзаконних актів сукупність прав, обов'язків і предметів відання територіальної громади, органів і посадових осіб місцевого самоврядування для здійснення функцій і завдань місцевого самоврядування.

Для з'ясування сутності компетенції органів місцевого самоврядування доцільно дослідити співвідношення понять "компетенція місцевого самоврядування" і "компетенція органів місцевого самоврядування", які за своїм змістом не є тотожними. Поняття "компетенція місцевого самоврядування" є ширшим за поняття "компетенція органів місцевого самоврядування".

Термін «повноваження» звичайно визначається як офіційно надане кому-небудь право певної діяльності, ведення справ. Юридична наука використовує цей термін для характеристики прав і обов'язків певних органів, посадових осіб.

Повноваження місцевого самоврядування – це закріплені нормами муніципального права за населенням (територіальними громадами), виборними та іншими органами місцевого самоврядування,

посадовими особами права і обов'язки, необхідні для здійснення завдань і функцій місцевого самоврядування на своїй території.

За структурою повноваження місцевого самоврядування включають:

1) власні (самоврядні) повноваження, здійснення яких пов'язане з вирішенням питань місцевого значення, наданням громадських послуг населенню;

2) делеговані повноваження (окремі повноваження органів виконавчої влади надано законом органам місцевого самоврядування), здійснення яких пов'язане з виконанням функцій виконавчої влади на місцях. Необхідність делегування окремих повноважень органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування, як зазначено вище, впливає з принципу субсидіарності і повністю узгоджується з положеннями ст. 4 Європейської хартії місцевого самоврядування.

Вивчаючи питання делегування органам місцевого самоврядування окремих повноважень органів виконавчої влади, Конституція України (ст. 143) слід виходити із того, що: 1) таке делегування здійснюється законом; 2) одночасно органам місцевого самоврядування державою мають бути передані необхідні для здійснення цих повноважень фінансові та матеріальні засоби; 3) стан реалізації делегованих повноважень контролюється державою.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» встановлює компетенцію та повноваження органів місцевого самоврядування у різних сферах: ст. 27 – у сфері соціально-економічного і культурного розвитку, планування та обліку; ст. 28 – в галузі бюджету, фінансів і цін; ст. 29 – щодо управління комунальною власністю; ст. 30 - в галузі житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку; ст. 31 – у галузі будівництва; ст. 32 – у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту; ст. 33 – у сфері регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища; ст. 34 – у сфері соціального захисту населення; ст. 35 – в галузі зовнішньоекономічної діяльності; ст. 36 - в галузі оборонної роботи; ст. 37 – щодо вирішення питань адміністративно-територіального устрою; ст. 38 – щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян тощо.

План семінарського заняття

1. Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування: власні, делеговані, виключні.

2. Повноваження у сфері управління комунальною власністю.
3. Повноваження в галузі планування та в бюджетно-фінансовій сфері.
4. Повноваження по забезпеченню законності, правопорядку, охороні прав, свобод і законних інтересів громадян.

Питання для самостійного опрацювання

1. Повноваження органів місцевого самоврядування у галузі земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища.
2. Повноваження у сфері соціального захисту населення.
3. Повноваження у галузі будівництва.
4. Повноваження органів місцевого самоврядування у галузі зовнішньоекономічної діяльності.

Завдання для самоконтролю знань

1. Скласти термінологічний словник до теми.
2. Виконати тестові завдання:
 1. Районні державні адміністрації є підзвітними та підконтрольними районній раді у виконанні повноважень, передбачених Законом України “Про місцеві адміністрації”:
 - а) делегованих радами повноважень;
 - б) рішень обласної ради;
 - в) рішень районної ради з будь-якого питання, прийнятого в межах її компетенції;
 - г) районні державні адміністрації непідзвітні та непідконтрольні районній раді.
 2. Установлена нормами конституції, законів, підзаконних актів сукупність прав, обов'язків і предметів відання територіальної громади, органів і посадових осіб місцевого самоврядування для здійснення функцій і завдань місцевого самоврядування – це:
 - а) компетенція місцевого самоврядування;
 - б) компетенція органів місцевого самоврядування;
 - в) повноваження органів місцевого самоврядування;
 - г) відання органів місцевого самоврядування.
 3. Закінчіть речення:
 - а) делеговані повноваження – це ...;
 - б) сесія ради вважається правочинною, якщо у її пленарному засіданні бере участь ...
 - в) власні повноваження виконавчих органів – це ...;
 - г) за рішенням ради повноваження секретаря її виконавчого комітету може

3. Виконати практичні завдання.

3.1. Районна рада прийняла рішення, яким уповноважила голову районної ради у період між сесіями вирішувати питання про передачу в безкоштовне користування об'єктів комунальної власності, які забезпечують спільні потреби територіальних громад і перебувають в управлінні районної ради. Районна рада мотивувала своє рішення тим, що виключно на пленарних засіданнях вирішуються питання про продаж, передачу в оренду, концесію або під заставу об'єктів комунальної власності, а рішення про передачу в безкоштовне користування може приймати одноособово голова районної ради.

Дайте юридичний аналіз ситуації.

Чи відповідають вимогам чинного законодавства рішення районної ради?

3.2. Голова Ковалівської сільської ради звернувся з особистою заявою до відповідної ради про складення ним повноважень голови за станом здоров'я.

Обов'язки голови згідно з рішенням сільської ради на протязі двох років виконував заступник голови в зв'язку з тим, що не були призначені вибори голови.

Чи є правомірною ситуація?

Визначте і обґрунтуйте чи є законними рішення Ковалівської сільської ради, прийняті на протязі двох років після складення головою сільської ради з себе повноважень.

3.3. Полтавська обласна рада на сесії розглянула питання “Про звіт голови обласної державної адміністрації щодо виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку області, обласного бюджету і здійснення обласною державною адміністрацією делегованих їй обласною радою повноважень” і прийняла рішення про висловлення голові обласної державної адміністрації недовіри.

Голова облдержадміністрації звернувся до суду з позовом про визнання рішення протиправним і його скасування, оскільки воно ухвалене з порушенням вимог ст.ст. 46, ст. 47 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, Регламенту Полтавської обласної ради, зокрема, без включення цього питання до порядку денного сесії та без його обговорення у постійних комісіях.

Проведіть юридичний аналіз даної ситуації.

Чи правомірні дії обласної ради?

Яке рішення має ухвалити суд?

3.4. Ковалівська сільська рада прийняла рішення про встановлення адміністративної відповідальності у вигляді штрафу в

розмірі до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за порушення Правил благоустрою с. Ковалівка згідно ст. 152 КпАП.

Визначте законність рішення Ковалівської сільської Ради.

Відповідь обґрунтуйте з посиланням на норми права.

3.5. Громадянин Василенко у зверненні до селищного голови вимагав відшкодувати збитки, завдані йому невиконанням органами місцевого самоврядування повноважень, передбачених ст. 21 Закону України “Про відходи”. Селищний голова відмовив у задоволенні вимог громадянина Василенка, при цьому зазначив, що повноваження, передбачені ст. 21 Закону України “Про відходи”, не можуть бути реалізовані через відсутність фінансових ресурсів. Василенко оскаржив до районної ради рішення селищного голови.

Дайте юридичний аналіз ситуації.

Чи правомірні дії селищного голови?

Яке рішення повинна прийняти районна рада?

Чи повинні органи місцевого самоврядування відшкодувати шкоду, завдану невиконанням покладених на них повноважень?

3.6. Обласна рада прийняла рішення про визнання нечинним на території області Закону України «Про засади державної мовної політики». На сесії обласної ради «за» це рішення проголосували 80 депутатів. У рішенні зазначається, що обласна рада визнає нечинним на території області цей закон «з огляду на його антидержавну сутність та brutальне порушення процедури його ухвалення Верховною Радою України, а саме: системне і грубе недотримання статті 84 Конституції України та ігнорування Закону України «Про регламент Верховної Ради України».

Чи правомірні дії обласної ради?

Проаналізуйте ситуацію на предмет правового закріплення виключної компетенції місцевих рад та повноважень депутатів місцевих рад у чинному законодавстві України з місцевого самоврядування.

Інформаційні джерела: 1, 5, 16, 62-65, 67-69, 78, 90, 91.

ТЕМА 11. Органи самоорганізації населення. Муніципальні асоціації в Україні

Основні терміни та поняття: орган самоорганізації населення, повноваження органу самоорганізації населення, легалізація органу самоорганізації населення, асоціація органів місцевого самоврядування, реєстрація асоціації органів місцевого самоврядування.

Важливим елементом системи місцевого самоврядування є органи самоорганізації населення. їх правовий статус визначається сьогодні Конституцією (ч. 5 ст. 140) та законами України "Про місцеве самоврядування в Україні" (статті 4,14,16, 60) і "Про органи самоорганізації населення".

Відповідно до ст. 1 Закону України "Про органи самоорганізації населення" **органи самоорганізації населення** – це представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення завдань, передбачених законом.

Орган самоорганізації населення є однією з форм участі членів територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах у вирішенні окремих питань місцевого значення. Відповідно до Закону України "Про органи самоорганізації населення" такими органами є будинкові, вуличні, квартальні комітети, комітети мікрорайонів, сільські, селищні комітети. Вони є однією із форм участі членів територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах у вирішенні питань місцевого значення, виборними органами, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення завдань, передбачених законом.

Органи самоорганізації населення створюються за ініціативою , самих жителів та з дозволу відповідної сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради на окремих частинах відповідних адміністративно-територіальних одиниць, а саме: сільського, селищного комітету – в межах території села, селища, якщо його межі не збігаються з межами діяльності сільської, селищної ради; вуличного, квартального – в межах території кварталу, кількох, однієї або частини вулиць з прилеглими провулками у місцях індивідуальної забудови; комітету мікрорайону – в межах території окремого мікрорайону, житлово-експлуатаційної організації в містах; будинкового – в межах будинку (кількох будинків) в державному і громадському житловому фонді та фонді житлово-будівельних кооперативів; комітету району у місті – в межах одного або кількох районів у місті, якщо його межі не збігаються з межами діяльності районної у місті ради.

Законом України "Про органи самоорганізації населення" детально врегульовано порядок ініціювання, надання згоди, обрання та легалізація органів самоорганізації населення.

Основними функціями органу самоорганізації населення є створення умов для участі жителів у вирішенні питань місцевого значення, задоволення їх (жителів) соціальних, культурних, побутових та інших потреб шляхом сприяння у наданні їм відповідних послуг, а також участь у реалізації соціально-економічного, культурного розвитку відповідної території (села, селища, міста, району у місті), інших місцевих програм.

Обсяг цих функцій визначається у повноваженнях органів самоорганізації населення, які за своєю природою поділяються на: 1) власні (повноваження, надані відповідно до Конституції та законів України сільською, селищною, міською або районною у місті (у разі її створення) радою органу самоорганізації населення під час його утворення); 2) делеговані (повноваження сільської, селищної, міської ради, якими вона відповідно до ч. 6 ст. 140 Конституції України наділяє орган самоорганізації населення з передачею відповідних коштів, а також матеріально-технічних та інших ресурсів необхідних для її здійснення).

Досліджуючи правовий статус асоціацій органів місцевого самоврядування необхідно проаналізувати положення Закону України «Про асоціації органів місцевого самоврядування» від 16.04.2009 р., який визначає правові засади організації і діяльності асоціацій органів місцевого самоврядування та їх добровільних об'єднань, їх взаємовідносин з державними органами та органами місцевого самоврядування.

Асоціації органів місцевого самоврядування та їх добровільні об'єднання – це добровільні неприбуткові об'єднання, створені органами місцевого самоврядування з метою більш ефективного здійснення своїх повноважень, узгодження дій органів місцевого самоврядування щодо захисту прав та інтересів територіальних громад, сприяння місцевому та регіональному розвитку.

Асоціації органів місцевого самоврядування створюються із всеукраїнським та місцевим статусом. Всеукраїнськими є асоціації, що об'єднують більше половини органів місцевого самоврядування відповідних територіальних рівнів. Всеукраїнські асоціації зобов'язані щорічно до 31 грудня подавати інформацію щодо кількості своїх членів до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань. Місцева асоціація може бути створена не менш як трьома органами місцевого самоврядування.

Засади взаємовідносин між асоціаціями органів місцевого самоврядування та державними органами визначені ст. 7 Закону України «Про асоціації органів місцевого самоврядування»: 1) Асоціації у своїй статутній діяльності не залежні від державних органів, їм не підзвітні і не підконтрольні, крім випадків, передбачених законом; 2) забороняється будь-яке втручання у статутну діяльність асоціацій та їх об'єднань з боку державних органів, їх посадових та службових осіб; 3) державні органи сприяють діяльності асоціацій; 4) державні органи при прийнятті рішень з питань місцевого та регіонального розвитку, а також при визначенні основних напрямів державної політики щодо місцевого самоврядування взаємодіють з асоціаціями на засадах, визначених законодавством; 5) асоціаціям забороняється втручатися в діяльність державних органів.

Рішення про ініціювання створення асоціації органів місцевого самоврядування приймається сільською, селищною, міською, районною у місті, районною, обласною радою. У цьому рішенні визначаються особи, уповноважені сільською, селищною, міською, районною у місті, районною, обласною радою для участі в установчих зборах (конференції, з'їзді) асоціації, та обсяг їх повноважень. Рішення про створення асоціації приймається на установчих зборах (конференції, з'їзді) асоціації. Установчими зборами (конференцією, з'їздом) асоціації затверджується статут асоціації, обираються органи її управління. Установчі збори (конференція, з'їзд) асоціації визначає уповноважених осіб на проведення державної реєстрації асоціацій, вирішує інші питання, пов'язані із створенням асоціації.

Слід звернути увагу на те, що відповідно до ст. 10 Закону України «Про асоціації органів місцевого самоврядування» асоціація органів місцевого самоврядування підлягає обов'язковій державній реєстрації й дослідити порядок державної реєстрації.

Рекомендовано проаналізувати положення Статуту Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України», Статуту Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування «Українська асоціація районних та обласних рад».

План лекційного заняття

1. Поняття та види органів самоорганізації населення.
2. Порядок утворення та легалізації органу самоорганізації населення.
3. Правовий статус муніципальних асоціацій України, їх види.

4. Реєстрація асоціацій та інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування.

План семінарського заняття

1. Поняття та види органів самоорганізації населення.
2. Порядок утворення та легалізації органу самоорганізації населення.
3. Повноваження органів самоорганізації населення: власні та делеговані.
4. Склад органу самоорганізації населення та форми роботи.
5. Історія утворення муніципальних асоціацій України.
6. Порядок утворення асоціацій та інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування.

Питання для самостійного опрацювання

1. Повноваження органів самоорганізації населення: власні та делеговані.
2. Склад органу самоорганізації населення.
3. Правовий статус муніципальних спілок України.

Завдання для самоконтролю знань

1. Скласти термінологічний словник до теми.
2. Виконати тестові завдання:
 1. *Органами самоорганізації населення є:*
 - а) будинкові, вуличні, квартальні комітети,
 - б) комітети мікрорайонів, сільські, селищні комітети;
 - в) асоціації органів місцевого самоврядування;
 - г) правильні відповіді «а» і «б».
 2. *Добровільні неприбуткові об'єднання, створені органами місцевого самоврядування з метою більш ефективного здійснення своїх повноважень, узгодження дій органів місцевого самоврядування щодо захисту прав та інтересів територіальних громад, сприяння місцевому та регіональному розвитку – це:*
 - а) будинкові, вуличні, квартальні комітети;
 - б) комітети мікрорайонів, сільські, селищні комітети;
 - в) асоціації органів місцевого самоврядування;
 - г) орган самоорганізації населення.
 3. *Асоціація органів місцевого самоврядування підлягає державній реєстрації:*
 - а) за бажанням;
 - б) обов'язково підлягає;
 - в) ні, не підлягає;
 - г) на вимогу територіальних громад.

Інформаційні джерела: 1, 13, 16, 20, 62-65, 67-69.

ТЕМА 12. Правовий статус органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим

Основні терміни та поняття: *адміністративно-територіальний устрій, автономія, Автономна Республіка Крим, органи місцевого самоврядування, тимчасово окупована територія.*

Тема присвячена з'ясуванню особливостей правового регулювання органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим. Відповідно до ст. 134 Конституції України Автономна Республіка Крим є невід'ємною складовою України й у межах повноважень, визначених Конституцією України, вирішує питання, що відносяться до її ведення. Аналогічне положення міститься у ст. 1 Конституції Автономної Республіки Крим, прийнятої Верховною Радою Автономної Республіки Крим 21.10.1998 р. і затвердженої Законом України від 23.12.1998 р. "Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим". Отже, на території Автономної Республіки Крим має діяти Конституція України і закони України, у тому числі й регламентуючі функціонування інституту місцевого самоврядування.

Однак, територія Автономної Республіки Крим та міста Севастополя визнана тимчасово окупованою територією відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р.

Відповідно до ч. 5 ст. 8 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» на тимчасово окупованій території вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад, сільських, селищних, міських голів, місцевий референдум не проводяться.

Враховуючи вищевикладене питання теми слід проаналізувати на підставі аналізу положень вітчизняних нормативних актів. Порядок формування і функціонування система місцевого самоврядування, органів і посадових осіб місцевого самоврядування в АРК встановлений Конституцією України і Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні. Глава 9 "Здійснення місцевого самоврядування в Автономній Республіці Крим" розділу IV "Міське самоврядування в Автономній Республіці Крим" Конституції АРК

містить регламентує особливості здійснення місцевого самоврядування на території республіки (статті 42-47).

Стаття 42 Конституції АРК встановлює, що законами України Автономній Республіці Крим можуть делегуватися повноваження із забезпечення збалансованого соціально-економічного й культурного розвитку Автономної Республіки Крим, реалізації програм соціально-економічного, культурного й іншого розвитку автономної республіки.

План семінарського заняття

1. Особливості правового регулювання органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим.

2. Система органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим.

3. Повноваження місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим у соціально-культурній, економічній, адміністративній сферах

4. Проблеми конституційно-правового регулювання статусу органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим та їх функціонування.

Питання для самостійного опрацювання

1. Система органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим та особливості її правового регулювання.

2. Повноваження місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим у соціально-культурній, економічній, адміністративній сферах

Завдання для самоконтролю знань

1. Скласти термінологічний словник до теми.

2. Виконати тестові завдання:

1. Представницьким органом Автономної Республіки Крим є:

а) Верховна Рада Автономної Республіки Крим;

б) Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

в) обласна рада Автономної Республіки Крим;

г) районні ради Автономної Республіки Крим.

2. Депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим

обираються на строк:

а) три роки;

б) чотири роки;

в) пять років;

г) сім років.

3. Верховна Рада Автономної Республіки Крим у межах своїх повноважень приймає:

- а) закони;
- б) рішення та постанови;
- в) укази;
- г) розпорядження.

Інформаційні джерела: 1, 15, 16, 17, 53, 62-65, 67-69, 71-73, 79, 80, 91.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

Засади місцевого самоврядування. Міжнародно-правове регулювання місцевого самоврядування

ТЕМА 13. Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування як інститут муніципального права

Основні терміни та поняття: економічна основа місцевого самоврядування, власність, муніципальна власність, місцеві фінанси, міжбюджетні трансферти, місцевий бюджет, місцеві інвестиції, місцеві податки.

Існування та розвитку муніципальних правових відносин неможливо за відсутності економічного підґрунтя. Реальність та ефективність місцевого самоврядування визначається перш за все матеріально-фінансовими ресурсами, які є в розпорядженні муніципальних утворень і складовими у своїй сукупності фінансово-економічні основи місцевого самоврядування.

Як інститут муніципального права, **фінансово-економічні основи місцевого самоврядування** являють собою сукупність правових норм, що закріплюють і регулюють суспільні відносини, пов'язані з формуванням і використанням муніципальної власності, місцевих бюджетів та інших місцевих фінансів в інтересах територіальної громади.

Фінансово-економічні основи забезпечують господарську самостійність місцевого самоврядування, задоволення потреб територіальної громади, створення умов її життєдіяльності. Фінансово-економічні основи місцевого самоврядування складають: а) муніципальна власність; б) місцеві бюджети та інші фінансові ресурси місцевого самоврядування; в) майно, що перебуває в державній власності і передане в управління органам місцевого самоврядування.

Відповідно до ст. 142 Конституції України матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, які є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст,

районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні" регламентується **право комунальної власності**, суб'єктом якого є територіальні громади сіл, селищ, міст, районів у містах. Зокрема, статтею 60 Закону закріплено, що територіальним громадам сіл, селищ, міст, районів у містах належить право комунальної власності на рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, підприємства, установи та організації, в тому числі банки, страхові товариства, а також пенсійні фонди, частку в майні підприємств, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об'єкти, визначені відповідно до закону як об'єкти права комунальної власності, а також кошти, отримані від їх відчуження. Спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини.

Права щодо здійснення територіальними громадами управління комунальною власністю ґрунтуються на положеннях статті 143 Конституції України, якою встановлено, що територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через створені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, яке знаходиться у комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; створюють, реорганізують та ліквідують комунальні підприємства, організації та установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені до їхньої компетенції.

Важливішою гарантією забезпечення виконання завдань та функцій органів місцевого самоврядування і разом з тим їх дійсної самостійності в межах Конституції і законодавства України є **місцеві бюджети**. Місцеві бюджети складають бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування. Бюджетами місцевого самоврядування є бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах), бюджети об'єднаних територіальних громад, що

створюються згідно із законом та перспективним планом формування території громад.

Місцевий бюджет, відповідно до статті 63 Бюджетного кодексу України, містить надходження і витрати на виконання повноважень органів влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Ці надходження і витрати становлять єдиний баланс відповідного бюджету.

Органи місцевого самоврядування в селах, селищах, містах, районах у містах (у разі їх створення) самостійно розробляють, затверджують і виконують відповідні бюджети згідно з чинним законодавством. Конституцією України також встановлено, що районні та обласні, ради затверджують районні та обласні бюджети, які формуються з коштів державного бюджету для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проєктів та з коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально-економічних програм.

З метою детального вивчення питання місцевих бюджетів доцільно проаналізувати особливості міжбюджетних відносин, регламентовані Бюджетним кодексом (ст. 81).

Визнання та гарантованість державою місцевого самоврядування передбачає, що держава бере на себе певні зобов'язання по створенню необхідних економічних, фінансових та інших умов і передумов для розвитку місцевого самоврядування. Тому доцільно розглянути питання зростання матеріально-фінансової автономії місцевого самоврядування і значення держави в цьому процесі.

План лекційного заняття

1. Поняття і сутність економічної основи місцевого самоврядування.
2. Муніципальна власність, її суб'єкти, об'єкти, соціально-економічна природа, правовий режим.
3. Поняття та система місцевих фінансів.

План лекційного заняття

1. Поняття і сутність економічної основи місцевого самоврядування.
2. Муніципальна власність, її суб'єкти, об'єкти, соціально-економічна природа, правовий режим.

3. Повноваження територіальних громад та органів місцевого самоврядування щодо володіння, користування і розпорядження комунальною власністю.

4. Поняття та система місцевих фінансів.

5. Проблеми зростання матеріально-фінансової автономії місцевого самоврядування.

Питання для самостійного опрацювання

1. Повноваження територіальних громад та органів місцевого самоврядування щодо володіння, користування і розпорядження комунальною власністю.

2. Місцеві бюджети, особливості їх прибуткової та видаткової частин.

Завдання для самоконтролю знань

1. Скласти термінологічний словник до теми.

2. Виконати тестові завдання:

1. Міжбюджетні трансферти – це:

а) місцеві бюджети;

б) бюджети місцевого самоврядування;

в) кошти державного бюджету та місцевих бюджетів;

г) кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого.

2. Суб'єктом права комунальної власності є::

а) територіальні громади;

б) держава;

в) виконавчі комітети ради;

г) сільський, селищний, міський голова.

3. Питання про відчуження майна, яке належить до комунальної власності відповідної територіальної громади, вирішується:

а) територіальною громадою;

б) радою;

в) виконавчим комітетом ради;

г) сільським, селищним, міським головою.

Інформаційні джерела: 1-6, 16, 22, 29, 38, 62-65, 67-69, 84.

ТЕМА 14. Гарантії та відповідальність у системі місцевого самоврядування як інститут муніципального права

Основні терміни та поняття: гарантія, гарантія місцевого самоврядування, конституційна гарантія, судовий захист прав, відповідальність, муніципально-правова відповідальність, підстава

муниципально-правової відповідальності, муниципально-правова санкція, дострокове припинення повноважень.

Становлення і розвиток місцевого самоврядування, ефективність здійснення його завдань та функцій, формування дієздатних територіальних громад, підвищення ролі різноманітних форм безпосередньої демократії у житті суспільства, залежать від того, наскільки повно забезпечені та захищені права місцевого самоврядування. Одним із основних елементів механізму забезпечення прав місцевого самоврядування є система його гарантій.

В юридичній літературі питання щодо визначення гарантій місцевого самоврядування в цілому, а також прав та свобод його окремих суб'єктів, передовсім територіальних громад, є дискусійним та, незважаючи на наявність певних наукових праць, мало дослідженим. Це обумовлено тим, що, по-перше, і в загальній теорії права питання про поняття гарантій не можна вважати вирішеним остаточно, оскільки ця категорія знаходиться в динаміці, піддається впливу різних суспільних чинників. По-друге, дослідження елементів гарантій місцевого самоврядування без урахування специфіки об'єкта досліджуваного феномена, тобто місцевого самоврядування як самостійного виду публічної влади, можуть призвести до неправильного уявлення про нього, тому проблема вивчення гарантій не може бути адекватно зрозумілою поза аналізом різних форм їх взаємодії з відповідними сферами суспільного життя (політичної, економічної, соціальної, духовної тощо).

Вивчення гарантій місцевого самоврядування слід починати із з'ясування сутності терміна "гарантія", який означає запоруку, забезпечення. Гарантія — це явище, яке забезпечує досягнення певного результату. Тобто забезпечення будь-якого процесу є основною цільовою ознакою поняття гарантій, яка дозволяє відрізнити дане правове явище від інших, таких як суб'єктивне право, юридичний обов'язок, юридична відповідальність, виділити його в самостійну категорію, тому що, якщо правове явище не забезпечує досягнення мети, закладеної в самому явищі, воно не може вважатися гарантією.

Гарантії місцевого самоврядування – це сукупність умов та заходів, що забезпечують повну та ефективну реалізацію територіальними громадами, їх органами та посадовими особами права вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Необхідно виокремити характерні ознаки гарантій місцевого самоврядування та охарактеризувати їх.

Для ефективного забезпечення функціонування місі свого самоврядування існує складна система гарантій. У науці конституційного права не існує єдиної думки щодо цієї системи. Як правило виділяють загальні гарантії, до яких відносяться економічні, політичні, соціальні та духовні і спеціальні (юридичні або правові) гарантії. Сутність і зміст цих гарантій рекомендовано детально дослідити.

У теорії муніципального права особливе місце посідає інститут відповідальності суб'єктів муніципальних правовідносин, який виступає важливим засобом гарантування прав і свобод місцевого самоврядування, його захисту від можливих порушень. Адже сама філософія і практика місцевого самоврядування ґрунтується на ідеях відповідальності муніципальної влади.

Муніципально-правова відповідальність – це самостійний вид соціальної та юридичної відповідальності, передбачений нормами муніципального законодавства, що являє собою зв'язок між суб'єктами муніципально-правових відносин, коли одна сторона (суб'єкт відповідальності), володіючи комплексом прав у сфері місцевого самоврядування, зобов'язується в силу свого статусу будувати поведінку згідно з очікуваною моделлю, а інша (інстанція відповідальності) безпосередньо або через представників контролює, оцінює таку поведінку та (або) її результати, а у разі негативної оцінки або наявності вини вправі (може або зобов'язана) певним чином відреагувати.

До основних муніципально-правових санкцій належать такі: 1) дострокове позбавлення (зміна) конституційного статусу органу місцевого самоврядування, органу державної влади, їх посадових осіб, громадського об'єднання тощо; 2) ліквідація конституційного порушення, зокрема визнання неконституційними актів або їх окремих положень, зупинення дії актів органів і посадових осіб місцевого самоврядування та органів і посадових осіб державної влади; 3) визнання недійсним юридично значущого результату (анулювання юридичних результатів тих чи інших конституційно та муніципально-правових дій); 4) відкликання депутата місцевої ради виборцями; 5) дострокове припинення повноважень депутата за рішенням представницького органу; 6) дисциплінарні санкції (попередження про позбавлення слова, позбавлення слова з обговорюваного питання, усунення із зали засідання, утримання з місячної депутатської винагороди певної суми, догана, порушення питання про відкликання); 7) майнові санкції; так, відповідно до ст. 77

Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", шкода, заподіяна юридичним і фізичним особам у результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності органів місцевого самоврядування, відшкодовується за рахунок коштів місцевого бюджету, а в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності посадових осіб місцевого самоврядування – за рахунок їх власних коштів у порядку, встановленому законом.

План лекційного заняття

1. Поняття гарантій місцевого самоврядування та їх система.
2. Судовий захист прав та інтересів місцевого самоврядування.
3. Поняття та види відповідальності у муніципальному праві.
4. Порядок та підстави дострокового припинення повноважень органів місцевого самоврядування

План семінарського заняття

1. Поняття гарантій місцевого самоврядування та їх система.
2. Судовий захист прав та інтересів місцевого самоврядування.
3. Поняття, ознаки і види відповідальності у муніципальному праві.
4. Підстави муніципально-правової відповідальності та муніципально-правові санкції
5. Відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальною громадою, державою, юридичними та фізичними особами.
6. Порядок та підстави дострокового припинення повноважень органів місцевого самоврядування.

Питання для самостійного опрацювання

1. Захист прав місцевого самоврядування в Конституційному Суді України.
2. Захист прав місцевого самоврядування в судах загальної юрисдикції.
3. Форми відповідальності у муніципальному праві.

Завдання для самоконтролю знань

1. Скласти термінологічний словник до теми.
2. Виконати тестові завдання:
 1. У разі дострокового припинення повноважень ради позачергові місцеві вибори призначаються Верховною Радою України:
 - а) не пізніше ніж у 30-денний строк з дня дострокового припинення повноважень відповідної ради. держава;
 - б) не пізніше ніж у 60-денний строк з дня дострокового припинення повноважень відповідної ради. держава;

в) не пізніше ніж у 90-денний строк з дня дострокового припинення повноважень відповідної ради. держава;

г) не пізніше ніж у 120-денний строк з дня дострокового припинення повноважень відповідної ради. Держава.

2. Метою гарантій місцевого самоврядування є:

а) забезпечують реальну здатність державних органів впливати на діяльність органів місцевого самоврядування;

б) забезпечують механізм визнання, набуття, володіння, користування, розпорядження та захисту муніципальних прав і свобод людини та громадянина,

в) забезпечують реальну здатність територіальних громад безпосередньо або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування здійснювати муніципальну владу та вирішувати питання місцевого значення;

г) правильні відповіді «б» і «в».

3. Повноваження сільського, селищного, міського голови, вважаються достроково припиненими у разі:

а) його звернення з особистою заявою до відповідної ради про складення ним повноважень голови;

б) припинення його громадянства;

в) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;

г) усі варіанти вірні.

3. Виконати практичне завдання.

3.1. У березні 2015 р. громадянин В. звернувся з позовом до виконавчого комітету міської ради про відшкодування шкоди, посилаючись на те, що у лютому 2015 р. о 14-й годині на його автомобіль, у якому він під'їхав до свого гаража, впала відламана частина дерева та пошкодила його, в результаті чого завдано матеріальної шкоди на суму 10 тис. грн., яку він просить відшкодувати.

Проведіть юридичний аналіз ситуації.

Яке рішення має прийняти суд?

Інформаційні джерела: 1, 16, 17, 29, 35, 38, 39, 43, 62-65, 67-69, 85, 86.

ТЕМА 15. Міжнародні стандарти у системі місцевого самоврядування України

Основні терміни та поняття: міжнародні стандарти, міжнародні стандарти місцевого самоврядування; хартія; конвенція; декларація; Рада Європи.

На початку дослідження питань, передбачених даною темою, слід проаналізувати проблеми становлення і формування міжнародних стандартів в цілому, міжнародних стандартів місцевого самоврядування зокрема, юридичної природи таких стандартів.

У сучасному міжнародному публічному праві сформувався нормативний масив міжнародних стандартів, розроблених державами – членами світового співтовариства в рамках міжнародних організацій і конференцій, в різних сферах міжнародного співробітництва. Як стандарти виступають міжнародні норми, що регламентують основні принципи, форми й методи здійснення муніципальної діяльності, прийняті державами світу в рамках міжнародних міждержавних організацій.

Особливостями міжнародних стандартів місцевого самоврядування є те, що вони регламентують спільно вироблені державами принципи підходи і міжнародно-легальні принципи становлення, формування і функціонування інституту місцевого самоврядування на території конкретних держав. Закріплення таких положень на рівні співтовариства держав, з допомогою рамкових норм міжнародного права, свідчить про важливість цього інституту не тільки в національному (внутрішньодержавному), а й у міжнародному аспекті, що характеризується актуалізацією і глобалізацією предметів правового регулювання. Отже, міжнародні стандарти функціонування місцевої демократії належать до міжнародних конвенцій спеціального порядку, що встановлюють правила, визнані більшістю держав.

Міжнародні стандарти – це норми міжнародного права, які містяться в міжнародних договорах, що розробляються державами в рамках міжнародних міждержавних організацій. На процеси розроблення таких норм впливають глобальні тенденції інтернаціоналізації міжнародного життя. Вони опосередковано впливають на внутрішньодержавні й міждержавні відносини, в результаті чого суб'єкти міжнародного права розробляють стандартизовані правила поведінки і визнають їх юридично обов'язковими.

Процес створення міжнародних стандартів у Західній Європі виявився відбитком інтеграційних процесів, що відбуваються на території західноєвропейських держав. Ці процеси розпочалися ще з 1949 р., з моменту створення Ради Європи, що стала першою європейською міждержавною організацією, яка була створеною після Другої світової війни.

У рамках Ради Європи прийнято понад 300 міжнародних конвенцій з цих та інших актуальних питань (захист прав людини, охорона навколишнього природного середовища, культура, спорт, фахова освіта, телекомунікації та ін.), що є авторитетними джерелами міжнародного публічного права (зокрема, Європейська конвенція про захист прав людини й основних свобод 1950 р., Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 р., Європейська хартія місцевих мов або мов національних меншин 1992 р., Рамкова конвенція про захист національних меншин 1995 р.). Тому не випадково, що саме Рада Європи стала тією організацією, яка з метою захисту інтересів територіальних громад, органів місцевого самоврядування проголосила принципи організації місцевої влади, яких дотримуються всі демократичні країни Європи.

Саме Радою Європи за активної участі Конференції місцевих і регіональних влад Європи були розроблені перші комплексні документи у цій області – Європейська конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади 1980 року та Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 року, поява яких була спричинена посиленням різнорівневої інтеграції, у тому числі на локально-регіональному рівні. Це викликало необхідність співставлення систем керування місцевих органів влади в різних країнах і пошуку уніфікованих підходів до їх подальшого розвитку.

Європейська хартія місцевого самоврядування на сьогодні є основним міжнародно-правовим документом для держав – членів Ради Європи, який містить стандарти щодо організації управління на місцях, які є обов'язкові для держав – членів цієї впливової міжнародної регіональної організації. Метою Хартії є встановлення загальноєвропейських стандартів щодо визначення і захисту прав територіальних громад, органів місцевого самоврядування звернення питань місцевого значення.

Рекомендовано проаналізувати основні положення Європейської хартії місцевого самоврядування, яка складається з Преамбули та 18 статей, об'єднаних в три частини. Європейська хартія місцевого самоврядування зобов'язує держави, які її підписали, застосовувати основні правові норми, що гарантують правову, адміністративну і фінансову автономність територіальних громад та їх органів. Вона стала важливим кроком на шляху до утвердження на всіх територіальних рівнях управління принципів, які проголосила Рада Європи.

Не менш важливим документом серед міжнародних стандартів місцевого самоврядування є Всесвітня декларація місцевого самоврядування, яка була прийнята XXVII Конгресом Міжнародної Співки місцевої влади (МСМ В) 26 вересня 1985 р. у м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія) і значною мірою збігається з положеннями Європейської хартії. Всесвітня декларація місцевого самоврядування не є документом, обов'язковим для виконання Україною, але становить значний інтерес – адже в ній знайшла свій відбиток і закріплення позиція широких кіл світової громадськості, активістів і спеціалістів муніципального руху з питань становлення і функціонування локальної демократії. Рекомендовано проаналізувати положення Всесвітньої декларації місцевого самоврядування, яка складається з Преамбули і 11 статей.

До інших європейських стандартів місцевого самоврядування, які рекомендовано дослідити, належать Європейська (рамкова) конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади (1980 р.), що врегулювала основні аспекти міжнародного прикордонного співробітництва між суміжними територіями держав-членів цієї організації; Європейська Декларація міських прав (1992 р.), яка встановлює комплекс умов стабільного розвитку і функціонування міських поселень в сучасних умовах; Європейська хартія про участь молоді в муніципальному і регіональному житті (1994 р.) визначає принципи та засоби, реалізація яких на практиці державами й місцевою владою забезпечує реальну участь молоді у функціонуванні місцевої демократії і стимулює процеси становлення громадської самосвідомості та громадської активності підростаючого покоління; Конвенція про участь іноземців у громадському житті на місцевому рівні (1992 р.), що передбачає заходи для прискорення інтеграції громадян іноземних держав, які правомірно перебувають і мешкають на території іншої держави, в життя територіальної общини, наділяє таких осіб правом обирати і бути обраними в місцеві органи самоврядування тощо.

Значна кількість міжнародних стандартів у сфері місцевого самоврядування свідчить про формування глибоких інтеграційних тенденцій, яке відбувається в рамках Ради Європи, виявленням якого є розроблення єдиного уніфікованого підходу до найважливіших проблем існування єдиної Європи.

Україна приєднується до цих процесів, сприймає, визнає і реалізує міжнародні стандарти місцевої демократії, що є свідченням бажання нашої держави приєднатися до європейської спільноти.

План лекційного заняття

1. Правова природа міжнародних стандартів місцевого самоврядування.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування.
3. Всесвітня декларація місцевого самоврядування.
4. Особливості впровадження європейських стандартів у законодавство України.

План семінарського заняття

1. Міжнародно-правове регулювання місцевого самоврядування.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування, відтворення її положень в Конституції та законодавстві України.
3. Всесвітня декларація місцевого самоврядування.
4. Європейська типова конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними громадами або органами влади.
5. Стандарти місцевого самоврядування Європейського Союзу.
6. Види муніципальних систем в зарубіжних країнах.

Питання для самостійного опрацювання

1. Роль Ради Європи у розробці міжнародних стандартів місцевого самоврядування.
2. Стандарти місцевого самоврядування Європейського Союзу та особливості їх впровадження у законодавство України.
3. Англосаксонська, континентальна й інші моделі організації публічної влади на місцях.

Завдання для самоконтролю знань

1. Скласти термінологічний словник до теми.
2. Виконати тестові завдання:
 1. *Міжнародні стандарти* — це:
 - а) норми внутрішньодержавного (національного) права;
 - б) норми міжнародного права, які містяться в міжнародних договорах, що розробляються державами в рамках міжнародних міжурядових організацій;
 - в) норми, які містяться в міжнародних договорах, укладених між Україною та іноземними державами;
 - г) усі варіанти вірні.
 2. *Дата підписання Європейської хартії місцевого самоврядування:*

- а) 15 жовтня 1985 року;
- б) 15 жовтня 1984 року;
- в) 15 жовтня 1983 року;
- г) 10 квітня 1992 року.

3. До європейських стандартів місцевого самоврядування належать:

- а) Європейської хартії місцевого самоврядування (1985 р.);
- б) Європейська (рамкова) конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади (1980 р.);
- в) Європейська хартія про участь молоді в муніципальному і регіональному житті (1994 р.);
- г) усі відповіді вірні.

Інформаційні джерела: 16, 55-61, 62-65, 67-69, 75, 89.

ТЕМА 16. Міжнародні зв'язки органів місцевого самоврядування України

Основні терміни та поняття: держава, зовнішня політика, міжнародна діяльність, міжнародні зв'язки, місцеве самоврядування.

Питання даної теми присвячено проблематиці визначення особливостей міжнародних зв'язків, міжнародного співробітництва, встановлення статусу органів місцевого самоврядування України у процесах здійснення міжнародного співробітництва, що відбувається на договірних основах і враховує основні засади внутрішньої та зовнішньої політики відповідних держав на місцевому рівні.

Слід звернути увагу на те, що здійснення міжнародних і зовнішньоекономічних зв'язків органами місцевого самоврядування не визначаються законом, що викликає труднощі у визначенні співвідношення інтересів держави і територіальних громад у сфері міжнародного міжмуніципального та іншого співробітництва.

До суб'єктів міжнародного співробітництва місцевого самоврядування належать територіальні громади та органи місцевого самоврядування. Законодавчі положення, які легалізують міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування України, закріплені у ст. 15 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", де йдеться про дозвіл органам місцевого самоврядування на об'єднання в асоціації всередині країни і входження в індивідуальному порядку або в рамках відповідної національної асоціації у міжнародні асоціації та інші добровільні об'єднання органів місцевого самоврядування.

У процесі дослідження об'єктного складу міжнародного співробітництва важливо мати на увазі, що в якості такого об'єкта виступають різноманітні суспільні відносини системного характеру, які виникають у результаті реалізації територіальними громадами та органами місцевого самоврядування своїх повноважень. Ця система може бути охарактеризована як коло питань місцевого значення. У чинному законодавстві України відсутня дефініція поняття «питання місцевого значення», хоча воно використовується у законодавстві з метою позначення сфери повноважень, предметів відання органів місцевого самоврядування.

Важливе значення в становленні міжнародної, регіональних і національних систем міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування відіграють міжнародні неурядові організації місцевої влади, що діють під егідою міжнародних міжурядових організацій. Участь у діяльності таких міжнародних асоціацій місцевої влади органів місцевого самоврядування України надає їм реальні можливості участі в системі міжнародного співробітництва з метою реалізації насущних проблем у їхній діяльності.

До міжнародних неурядових організацій місцевої влади доцільно віднести Всесвітню федерацію об'єднаних і споріднених міст, Міжнародний союз місцевих влад.

Міжнародні зв'язки органів місцевого самоврядування і муніципальних асоціацій України із зарубіжними партнерами та міжнародними неурядовими організаціями місцевих влад здійснюються на правовій основі шляхом підписання угод (договорів) про співробітництво (поріднення, партнерство, дружбу і взаємодопомогу, спільну діяльність та ін.), в яких закріплюються основні цілі й організаційно-правові форми такої взаємодії. Незважаючи на те, що такі угоди укладаються між суб'єктами різних держав, вони не є угодами міжнародного характеру, а мають чинність активів локального регулювання.

Так, одним із напрямків роботи Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України» відповідно до її статуту є налагодження взаємодії та співпраці з органами місцевого самоврядування зарубіжних країн, їх асоціаціями та міжнародними організаціями, що опікуються питаннями місцевого самоврядування.

Асоціація міст України розвиває зв'язки з міжнародними організаціями та об'єднаннями органів місцевого самоврядування інших країн; бере участь у діяльності Ради європейських муніципалітетів та регіонів і Світової організації «Об'єднані міста та

органи місцевого самоврядування»; готує проектні пропозиції та, у разі схвалення, здійснює впровадження проектів, спрямованих на розвиток місцевого самоврядування; сприяє налагодженню побратимських зв'язків міст України з містами інших країн Європи та світу.

Значення допомоги розвинутих в економічному та соціальному плані країн набуває є для України важливим, оскільки відкриває можливості отримати додаткові ресурси для власного розвитку, наближує нашу державу до світових інтеграційних процесів, зокрема європейських.

План семінарського заняття

1. Концептуальні засади міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України.
2. Суб'єктно-об'єктивний склад міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України.
3. Правовий статус організаційних структур, які займаються міжнародним співробітництвом.
4. Форми міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України.
5. Проблемні питання участі органів місцевого самоврядування України в міжнародному співробітництві.

Питання для самостійного опрацювання

1. Міжнародні неурядові організації та їх роль у становленні та розвитку міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України.
2. Проблемні питання участі органів місцевого самоврядування України в міжнародному співробітництві.

Завдання для самоконтролю знань

1. Скласти термінологічний словник до теми.
2. Виконати тестові завдання:
 1. Міжнародними неурядовими організаціями місцевої влади є:
 - а) Всесвітню федерацію об'єднаних і споріднених міст;
 - б) Міжнародний союз місцевих влад;
 - в) обласні ради;
 - г) вірні варіанти «а» і «б».
 2. Міжнародні зв'язки органів місцевого самоврядування України із зарубіжними партнерами та міжнародними неурядовими організаціями місцевих влад здійснюються шляхом:
 - а) підписання угод (договорів) про співробітництво;
 - б) організація проведення конференцій, семінарів, симпозіумів;

в) залучення іноземних інвестицій для розвитку інфраструктури у регіонах;

г) усі відповіді вірні.

3.Об'єктом міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України є:

а) тільки питання фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування;

б) суспільні відносини системного характеру, які виникають у результаті реалізації територіальними громадами та органами місцевого самоврядування своїх повноважень (питання місцевого значення);

в) виключно питання розвитку місцевої інфраструктури;

г) тільки питання реформування вітчизняного місцевого саморядування.

Інформаційні джерела: 16, 55-61, 62-65, 67-69, 91.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЇХ ВИКОНАННЯ

Ця група завдань має науково-дослідницький характер, спонукає до якнайповнішої реалізації творчих можливостей студентів, рекомендована тим із них, хто опанував базовий зміст навчальної програми й виявляє здібності та інтерес до такої роботи. Ці завдання становлять варіативну частину модуля, їхнє виконання заохочується додатковою сумою балів.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання – це вид позааудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-дослідного чи проектно-конструкторського характеру, яке використовується у процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни й завершується разом зі складанням рубіжного чи підсумкового контролю з навчальної дисципліни.

Перелік індивідуальних завдань для самостійної роботи студентів:

1. Написання і захист наукового реферату з визначеної проблеми.
2. Підготовка презентацій з визначених питань.
3. Підготовка матеріалів власних досліджень до участі в науковій конференції.
4. Участь у роботі правничого дискусійного клубу «Феміда» (підготовка доповіді, участь у дебатах, оформлення стінгазети).

5. Участь у роботі наукового гуртка «Ін Юре» (підготовка та захист матеріалів наукового реферату на засіданні гуртка).
6. Підготовка публікації в наукових виданнях.

Методичні рекомендації до виконання індивідуальних завдань для самостійної роботи студентів

Рекомендована тематика презентацій:

Змістовий модуль I. Муніципальне право і місцеве самоврядування, їх становлення і розвиток

1. Поняття, предмет, метод муніципального права
2. Джерела муніципального права.
3. Муніципально-правові відносини: поняття, види, зміст.
4. Сучасні теорії місцевого самоврядування.
5. Поняття та основні принципи місцевого самоврядування.
6. Система місцевого самоврядування.
7. Проблеми вдосконалення місцевого самоврядування у контексті конституційної реформи.
8. Поняття та особливості муніципальної влади.

Змістовий модуль II. Правовий статус суб'єктів муніципально-правових відносин

1. Поняття, ознаки та види територіальних громад
2. Функції та повноваження територіальної громади.
3. Статут територіальної громади.
4. Форми волевиявлення територіальної громади: загальна характеристика.
5. Порядок об'єднання територіальних громад.
6. Особливості реалізації прав і свобод людини у місцевому самоврядуванні.
7. Місцева рада як представницький орган місцевого самоврядування.
8. Особливості нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування.
9. Правовий статус виконавчих комітетів місцевих рад.
10. Система виконавчих комітетів місцевих рад, їхні функції та повноваження.
11. Поняття та ознаки муніципальної служби.
12. Правовий статус службовців місцевого самоврядування.
13. Поняття та види органів самоорганізації населення.
14. Правовий статус муніципальних асоціацій України, їх види.
15. Особливості правового регулювання органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим.

Змістовий модуль III. Засади місцевого самоврядування. Міжнародно-правове регулювання місцевого самоврядування

1. Муніципальна власність: правовий режим, поняття та ознаки.
2. Поняття та система місцевих фінансів.
3. Поняття гарантій місцевого самоврядування та їх система.
4. Судовий захист прав та інтересів місцевого самоврядування.
5. Муніципально-правова відповідальність: поняття та підстави застосування.
6. Муніципально-правові санкції: поняття, ознаки, види.
7. Дострокове припинення повноважень органів місцевого самоврядування: підстави, порядок, наслідки.
8. Правова природа міжнародних стандартів місцевого самоврядування.
9. Форми міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України.

Однією з форм індивідуальної творчої роботи є **написання та захист реферату**.

Робота над рефератом складається з таких етапів: вибір теми на основі тематики, затвердженої кафедрою; накопичення інформаційного матеріалу; підготовка та написання реферату; захист реферату.

Структура реферату:

- план;
- короткий вступ;
- виклад основного змісту теми;
- висновки;
- список використаної літератури.

План – це логічна основа реферату, від нього залежить структура, зміст, логічний зв'язок частин реферату. Розробка плану розпочинається з ознайомлення з відповідною літературою, на основі якої складається попередній план із двох – трьох пунктів. План не слід занадто деталізувати – у ньому даються основні, центральні питання теми в логічній послідовності. Доцільно попередньо складений план реферату узгодити на консультації з викладачем.

Маючи попередній план, необхідно звернутися до бібліографії. Суттєву допомогу в ознайомленні з бібліографією можуть надати бібліотечні каталоги (алфавітний, предметний), довідкова література (енциклопедії, словники, статистичні збірники), наукова та періодична література (монографії, журнали, газети).

Основному тексту в рефераті передують вступ. У ньому слід показати значення, актуальність проблеми, яка розглядається, обґрунтувати вибір теми, сформулювати основну мету, яка буде розкрита в рефераті.

В основній частині роботи велику увагу слід приділити глибокому теоретичному аналізу як теми в цілому, так і окремих її

питань, правильно ув'язати теоретичні положення із практикою, розкрити матеріал відповідно до складеного плану.

Виклад основних питань завершується короткими висновками, де узагальнюються найважливіші положення, розглянуті в рефераті.

Реферат повинен бути написаний грамотно, без помилок, повторів, скорочень.

Важливе значення має правильне оформлення реферату. На титульній сторінки необхідно вказати назву вищого навчального закладу, факультету, реферату, групу, своє прізвище та ініціали, прізвище наукового керівника. На наступному аркуші наводиться план реферату із вказаними сторінками відповідних розділів.

Зазначені в тексті цитати повинні відповідати посиланням на джерела, з яких вони наведені, та оформлятися так: [1, с. 25], де перша цифра – номер джерела за списком використаної літератури, а друга – номер сторінки. Текст реферату повинен бути набраним на комп'ютері з одного боку аркуша формату А4, шрифт – Times New Roman, розмір – 14, поля: верхнє та нижнє – 20 мм, ліве – 30 мм, праве – 10 мм, інтервал – 1,5. Кожен розділ плану починається з нової сторінки. Сторінки повинні бути пронумеровані у правому верхньому куті. Обсяг реферату – 12–15 сторінок .

У кінці реферату наводиться список використаної літератури (8–10 джерел), поданої в алфавітному порядку за прізвищем автора, з наведенням назви праці (статті), видавництва, року видання та загальної кількості сторінок із кожного літературного джерела.

Підготовлений реферат захищається на семінарському або індивідуальному занятті. Аргументом для підготовки до захисту реферату є позитивна рецензія наукового керівника, в іншому випадку його необхідно доопрацювати відповідно до даних у ній рекомендацій. Реферат не допускається до захисту, якщо: текст реферату є компіляцією тексту підручника; основні питання не розкрито або викладено фрагментарно; текст містить помилки; реферат оформлено неправильно.

Підготовка до захисту реферату включає усунення недоліків і помилок, указаних у рецензії, та складання короткого резюме реферату (визначення важливих понять, фактів, формулювання висновків), що буде сприяти закріпленню матеріалу в пам'яті й вільному його викладу під час захисту.

Рекомендована тематика **тематика наукових рефератів:**

Змістовий модуль I. Муніципальне право і місцеве самоврядування, їх становлення і розвиток

1. Місцеве самоврядування: вітчизняний та зарубіжний досвід
2. Правова природа сучасних концепцій місцевого самоврядування.

3. Муніципально-правові норми: поняття, види, особливості.
4. Поняття та зміст муніципально-правових відносин.
5. Методологія та джерела науки муніципального права.
6. Принцип державної підтримки та гарантій місцевого самоврядування.

Змістовий модуль II. Правовий статус суб'єктів муніципально-правових відносин

1. Юридичний та фактичний статус територіальних громад в Україні.
2. Особливості муніципальної системи України.
3. Форми волевиявлення територіальної громади: поняття, види, особливості.
4. Об'єднання територіальних громад: правова регламентація, умови та етапи.
5. Особливості функцій та повноваження сільської, селищної, міської ради.
6. Постійні та тимчасові комісії місцевих рад, особливості їх правового статусу.
7. Муніципальна служба в Україні: правове регулювання та принципи.
8. Муніципальні службовці в Україні: особливості правового статусу.
9. Органи самоорганізації населення: поняття, види, порядок утворення та легалізації.
10. Акти суб'єктів місцевого самоврядування: поняття, види, особливості.

Змістовий модуль III. Засади місцевого самоврядування. Міжнародно-правове регулювання місцевого самоврядування

1. КоМУнальна власність: суб'єкти, об'єкти, соціально-економічна природа.
2. Муніципально-правова відповідальність: поняття та особливості.
3. Позабюджетні, валютні та інші цільові фонди місцевого самоврядування.
4. КоМУнальний кредит: поняття, особливості, правове регулювання.
5. Форми відповідальності у муніципальному праві.
6. Охорона прав, свобод і законних інтересів громадян на місцевому та регіональному рівні.

Поширеною формою індивідуальної роботи є *участь у роботі правознавчого дискусійного клубу «Феміда»* (підготовка доповіді, участь у дебатах, оформлення стінгазети).

Підготовку доповіді рекомендується здійснювати за такими етапами:

- вибір теми доповіді;
- підбір літератури та інших джерел;
- визначення форми та структури доповіді;
- підготовка тексту доповіді.

Обрати тему доповіді можна самостійно або із запропонованого кафедрою правознавства переліку і повідомити про це викладача, обраного в якості консультанта (керівника). Тема роботи визначається в межах загальної проблеми дискусії, запропонованої Радою клубу «Феміда» й затвердженою кафедрою правознавства. Тема доповіді не обов'язково повинна бути суто юридичною за змістом, а може містити певні правові аспекти питань, що пропонуються до розгляду. Важливо, щоб тема була актуальною, цікавою під кутом зору ситуації в українському суспільстві та світі та, безперечно, цікавою для самого доповідача. Також під час визначення теми слід враховувати доступність необхідних для розгляду відповідної теми правових і літературних джерел (насамперед, наявність їх у бібліотеці). Отже, остаточний варіант теми доповіді доцільно формулювати разом із викладачем-консультантом.

Роботу над темою слід почати з підбору літератури – ознайомлення з підручниками, навчальними посібниками, науковими монографіями, статтями у збірниках і періодичних виданнях, нормативно-правовими актами, міжнародними договорами, матеріалами юридичної практики тощо. У разі потреби варто звернутися за рекомендаціями до викладача (щодо кількості та якості джерел, необхідних для належного розкриття відповідної теми). У процесі вивчення літератури доцільно робити виписки й записи, поступово формуючи матеріал з окремих питань доповіді. Оскільки доповідь призначена для обговорення під час дискусії, для її підготовки рекомендується широко використовувати публіцистичні матеріали, особливо ті, що написані «живою» мовою.

Під час оформлення матеріалів доповіді необхідно дотримуватись певних правил оформлення. Текст доповіді повинен включати титульну сторінку, план та інші структурні частини, передбачені планом. План подається на другій сторінці роботи й повинен включати: вступ (у ньому визначаються актуальність обраної теми, її взаємозв'язок із загальною проблемою дискусії та мета, якої студент намагатиметься досягти, розглядаючи цю тему); основну частину роботи, що складається з декількох розміщених у певній логічній послідовності питань відповідно до змісту теми; висновок (у ньому

підводиться підсумок досягнення визначеної у вступі роботи мети, чітко окреслюється власне ставлення до проблеми, що є предметом дискусії, розкриваються практичні способи вирішення цієї проблеми); список літератури.

Робота повинна бути написана грамотно, розбірливим почерком або надрукована. Відповіді подаються відповідно до нумерації питань плану роботи й починаються із заголовків. Сторінки необхідно пронумерувати та скріпити. Обсяг тексту доповіді – 10–12 сторінок на папері формату А4 (210 × 297). При цьому обсяг вступу повинен становити не більше однієї сторінки, а висновку – двох сторінок. На титульній сторінці необхідно вказати: назву навчального закладу, тему роботи, прізвище, ім'я, по батькові студента, номер групи, прізвище та ініціали викладача-консультанта, рік і місце написання роботи.

Текст доповіді повинен містити посилання на використані літературні джерела. Цитати з використаних джерел слід брати в лапки й давати точні та повні посилання на ці джерела. Посилання робляться у вигляді зносок (у нижній частині сторінки). Зноски подаються за існуючими бібліографічними правилами (автор, назва роботи, місце й рік видання, номер сторінки). Посилання повинні бути пронумеровані. У кінці роботи з дотриманням бібліографічних правил подається список використаних правових джерел та літератури в такій послідовності: 1) нормативно-правові акти та інші правові документи (подаються за юридичною силою і датою прийняття); 2) література (подається в алфавітному порядку); 3) інші матеріали.

Оцінка рівня знань при перевірці виконання індивідуальних завдань:

– **написання і захист наукового реферату з визначеної проблеми**

4 балів – у рефераті містяться елементи наукової творчості, виклад матеріалу характеризуються ґрунтовністю аналізу матеріалу на основі глибоких знань правих джерел і наукової літератури, вільного володіння матеріалом теми, наявністю власних суджень та самостійністю висновків, робота має логічну та оригінальну структуру, її оформлення повністю відповідає встановленим вимогам.

3 бали – у рефераті повно розкриті питання теми, студент продемонстрував розуміння та вільне володіння матеріалом, але відсутні елементи наукової творчості.

2 бали – питання теми розкриті на достатньому рівні, але студент не володіє вільно матеріалом, не розуміє або не може пояснити окремі теоретичні положення.

– **підготовка матеріалів власних досліджень до участі в науковій конференції; підготовка доповіді для участі у роботі**

правничого дискусійного клубу «Феміда», підготовка та захист матеріалів наукового реферату на засіданні наукового гуртка «Ін Юре».

20 балів – відповідь студента є теоретично правильною, обґрунтованою, вичерпною; студент демонструє знання основної літератури та апелює до основних нормативно-правових актів, ознайомлення з додатковими інформаційними джерелами; викладає матеріал у логічній послідовності, робить узагальнення і висновки; наводить приклади вирішення типових практичних ситуацій у контексті тематичного теоретичного матеріалу.

15 балів – відповідь студента є загалом правильною; студент демонструє знання навчального матеріалу та основної літератури; викладає матеріал у логічній послідовності, робить узагальнення і висновки, але не наводить прикладів вирішення типових практичних ситуацій у контексті тематичного теоретичного матеріалу, припускається незначних помилок у формулюванні термінів, вирішенні практичних завдань.

5 балів – відповідь студента є неповною або допущені помилки, які свідчать, що студент не засвоїв навчальний матеріал, не орієнтується у визначених проблемних питаннях, не вміє розв'язати елементарних практичних ситуацій.

Студентам, які беруть участь в поза навчальній науковій роботі – в роботі наукової конференції, підготовці наукових публікацій та ін. – нараховуються додаткові бали за результатами поточного контролю. При цьому загальна кількість балів, що вноситься до відомості за поточну роботу не перевищуватиме 100 балів.

Виконання цих завдань розраховано на встигаючого студента і рекомендовано студентам, які опанували базовий зміст навчальної програми і мають здібності та інтерес до наукової роботи. Враховуючи рівень складності цих завдань, студент не може виконати більше двох з них протягом семестру.

ПОРЯДОК І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Поточне оцінювання знань студентів

Оцінювання (визначення рейтингу) навчальної діяльності студента з дисципліни «Муніципальне право» здійснюється за модульно-рейтинговою системою.

Освітній процес – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться у вищому навчальному закладі (науковій установі) через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості.

Рейтингове оцінювання знань студента – це система, яка передбачає перехід від констатуючого до накопичувального статусу балів. Необхідною умовою рейтингової системи є її багатобальність.

Студентом накопичуються бали за різні форми й види роботи. Середня оцінка за семінарське (практичне) заняття – 4 бали. Вона може не обмежуватись у разі виконання студентом творчих додаткових завдань. Обмеження вводяться з метою рівномірного розподілу балів між усіма студентами, які прагнуть отримати максимальний бал. Обов'язком викладача є забезпечення завданнями всіх студентів, які бажають і можуть набрати максимальний бал. Викладач рівномірно розподіляє завдання між студентами.

Перелік завдань для самостійної роботи наведено після кожної теми практичного заняття, а оцінка за їхнє виконання є частиною оцінки з навчальної дисципліни.

Критерії оцінювання усної відповіді студента на семінарському (практичному) занятті:

3 бали – вичерпна та глибока відповідь на питання семінарського заняття. Студент виявив усебічне, систематичне та глибоке знання матеріалу, опрацював основну й додаткову літературу з теми, рекомендовану планом. Доповідає активно й упевнено, не прив'язаний до конспекту. Відповідь вирізняється багатством і точністю використаних термінів. Матеріал викладається послідовно й логічно. У розумінні та викладі навчального матеріалу студент виявляє науковий підхід і творчі здібності. Після завершення доповіді відповідає на всі питання викладача та товаришів. (При цьому викладач має право поставити до трьох коротких питань за темою заняття загалом, а не лише з питання, яке висвітлював студент.)

2,5 бали – студент виявляє достатньо повне знання матеріалу, не припускається у відповіді суттєвих неточностей, засвоїв основну літературу, рекомендовану викладачем у плані семінарського заняття.

Відповідає на запитання викладача та одногрупників. Часто звертається до конспекту.

2 бали – студент виявляє знання матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і роботи за спеціальністю. Доповідач прикутий до конспекту, припускається помилок. Матеріал частково розкриває проблему. Студент відповідає на поставлені запитання з помилками, однак спроможний зі сторонньої допомоги виправити їх.

1 бал – студент відповідає, читаючи з конспекту (ксерокопії), без допомоги якого матеріалом володіє не достатньо, допускає принципові помилки. Матеріал не розкриває проблему. Студент відповідає на поставлені запитання тільки зі сторонньою допомогою.

0,5 бала – студент читає з конспекту. Матеріал розкриває проблему поверхово чи фрагментарно. На запитання викладачів і товаришів студент відповісти не може.

0 балів – відповіді немає або вона абсолютно не розкриває сутності питання.

Отримані бали становлять предметний і загальний рейтинг студента.

Оцінювання самостійної роботи студента здійснюється шляхом перевірки його робочого зошита, де виконуються завдання, передбачені планом самостійної роботи, а також під час поточного тестування чи співбесіди, під час яких викладач визначає загальний рівень засвоєння студентом вузлових питань кожної з тем, винесених на самостійне опрацювання (0,5 бали) (зокрема, під час семінарських (практичних) занять). Використання тестів для поточного контролю дозволяє раціонально використовувати навчальний час і виключити суб'єктивний підхід до оцінки навчальних досягнень студента.

Здобуття призових місць на конференціях, в олімпіадах, конкурсах є підставою для нарахування додаткових балів відповідно до наведеної шкали розподілу балів.

Для ґрунтовного вивчення навчальної дисципліни «Муніципальне право» слід самостійно виконати всі дидактичні завдання, передбачені її програмою та відповідним методичним забезпеченням (підготовка словника основних понять і термінів, тезовий виклад відповідей на теоретичні питання, письмове виконання практичних завдань для самостійної роботи). У додатковому контролі засвоєння студентом кожної з тем, винесених на самостійне опрацювання, потреби немає, оскільки цю функцію виконує рубіжний контроль (модульна контрольна робота). У ній рівномірно представлено весь навчальний матеріал змістового модуля.

Модульна контрольна робота (МКР) складається з різнорівневих завдань, серед яких основну масу становлять тестові. Тестові завдання з дисципліни «Муніципальне право», орієнтовані на системну контекстну інтерпретацію тієї чи тієї правової норми або конструкції,

функціонально спрямовані на розвиток професійного мислення. Засвоєні студентом знання, якими він оперує, шукаючи правильну відповідь на питання тестового завдання, є необхідною передумовою виконання останнього, а не самоціллю тестування.

Зразок модульного завдання

Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

Модульна контрольна робота № 2 з дисципліни «Муніципальне право»

Варіант 2

Теоретичні питання

1.1. Особливості нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування.

1.2. Правовий статус виконавчих комітетів місцевих рад.

Тестові завдання

1. Первинним суб'єктом місцевого самоврядування є:

- а) сільський, селищний, міський голова;
- б) сільська, селищна, міська рада;
- в) територіальна громада села, селища, міста;
- г) обласна рада.

2. Міським головою може бути обраний громадянин України, який на день виборів досяг віку:

- а) 16 років;
- б) 18 років;
- в) 21 року;
- г) 25 років.

3. Рішення про проведення чергових виборів депутатів обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, сільських, селищних, міських голів, старост приймається:

- а) Верховною Радою України;
- б) Кабінетом Міністрів України;
- в) Центральною виборчою комісією;
- г) обласною радою.

4. Виконавчий комітет може не створюватись, якщо територіальні громади налічують до:

- а) 400 жителів
- б) 500 жителів;
- в) 600 жителів;
- г) 700 жителів.

Дайте визначення поняття

1. Делеговані повноваження – це

Провідний викладач _____ ст. викладач Ю.А. Козаченко

Апеляції із приводу оцінки подаються викладачеві чи завідувачу кафедрою впродовж 24 год із моменту її оголошення.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПОТОЧНОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

Змістовий модуль I. Муніципальне право і місцеве самоврядування, їх становлення і розвиток

1. Поняття, предмет, метод муніципального права
 2. Історія муніципального права України
 3. Джерела муніципального права.
 4. Система муніципального права, муніципально-правові норми та інститути, їх особливості.
 5. Муніципально-правові відносини: поняття, види, зміст.
 6. Роль муніципального права в процесі становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні.
 7. Поняття, предмет та система науки муніципального права.
 8. Методологія та джерела науки муніципального права.
 9. Функції та завдання науки муніципального права.
 10. Сучасні теорії місцевого самоврядування.
 11. Муніципальне право як навчальна дисципліна: поняття, предмет, система.
 12. Система та джерела навчальної дисципліни муніципального права.
 13. Місце муніципального права в системі навчальних дисциплін юридичного профілю.
 14. Поняття та основні принципи місцевого самоврядування.
 15. Принцип правової самостійності місцевого самоврядування.
 16. Принцип організаційної самостійності місцевого самоврядування.
 17. Принцип матеріально-фінансової самостійності місцевого самоврядування.
 18. Принцип територіальності місцевого самоврядування.
 19. Принцип субсидіарності місцевого самоврядування.
 20. Система місцевого самоврядування.
 21. Місцеве самоврядування і територіальна автономія.
 22. Місцеве самоврядування і державне управління.
 23. Місцеве самоврядування і міжнародно-правова регламентація його діяльності.
 24. Проблеми вдосконалення місцевого самоврядування у контексті конституційної реформи.
 25. Місцеве самоврядування і місцеві органи виконавчої влади
 26. Повноваження органів державної влади у сфері місцевого самоврядування
 27. Поняття та особливості муніципальної влади.
 28. Державна влада та актуальні проблеми становлення муніципальної влади України.
- ### ***Змістовний модуль II. Правовий статус суб'єктів муніципально-правових відносин***
29. Поняття та ознаки територіальної громади
 30. Види територіальних громад.

31. Функції та повноваження територіальної громади.
32. Статут територіальної громади.
33. Форми волевиявлення територіальної громади: загальна характеристика.
34. Порядок об'єднання територіальних громад.
35. Особливості реалізації прав і свобод людини у місцевому самоврядуванні.
36. Місцева рада як представницький орган місцевого самоврядування. Місцевий та регіональний рівні рад.
37. Порядок формування представницьких органів місцевого самоврядування.
38. Функції і компетенція представницьких органів місцевого самоврядування.
39. Структура місцевої ради.
40. Особливості політико-правової природи мандата депутата місцевої ради.
41. Поняття форм і методів діяльності представницьких органів місцевого самоврядування.
42. Сесія як форма роботи місцевої ради, порядок її призначення та проведення.
43. Особливості нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування.
44. Форми і методи роботи постійних комісій місцевих рад.
45. Форми і методи роботи депутатів місцевих рад.
46. Сільський, селищний, міський голова: особливості статусу, компетенція.
47. Правовий статус виконавчих комітетів місцевих рад.
48. Система виконавчих комітетів місцевих рад, їхні функції та повноваження.
49. Організація роботи виконавчих комітетів місцевих рад.
50. Відділи та управління виконавчих комітетів місцевих рад.
51. Поняття та ознаки муніципальної служби.
52. Правовий статус службовців місцевого самоврядування.
53. Проходження служби в органах місцевого самоврядування.
54. Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування: власні та делеговані.
55. Повноваження органів місцевого самоврядування у галузі земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища.
56. Повноваження органів місцевого самоврядування по забезпеченню законності, правопорядку, охороні прав, свобод і законних інтересів громадян.
57. Поняття та види органів самоорганізації населення.
58. Порядок утворення та легалізації органу самоорганізації населення.
59. Правовий статус муніципальних асоціацій України, їх види.
60. Порядок реєстрації асоціацій органів місцевого самоврядування.
61. Особливості правового регулювання органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим.

62. Система органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим.

*Змістовний модуль III. Засади місцевого самоврядування.
Міжнародно-правове регулювання місцевого самоврядування*

63. Поняття і сутність економічної основи місцевого самоврядування.

64. Муніципальна власність: правовий режим, поняття та ознаки.

65. Муніципальна власність: соціально-економічна природа, суб'єкти та об'єкти.

66. Повноваження територіальних громад та органів місцевого самоврядування щодо володіння, користування і розпорядження комунальною власністю.

67. Поняття та система місцевих фінансів.

68. Місцеві бюджети, особливості їх прибуткової та видаткової частин.

69. Поняття гарантій місцевого самоврядування та їх система.

70. Судовий захист прав та інтересів місцевого самоврядування.

71. Поняття, ознаки і види відповідальності у муніципальному праві.

72. Муніципально-правова відповідальність: поняття та підстави застосування.

73. Муніципально-правові санкції: поняття, ознаки, види.

74. Відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальною громадою, державою, юридичними та фізичними особами.

75. Порядок та підстави дострокового припинення повноважень органів місцевого самоврядування.

76. Правова природа міжнародних стандартів місцевого самоврядування.

77. Європейська хартія місцевого самоврядування.

78. Всесвітня декларація місцевого самоврядування.

79. Європейська типова конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади.

80. Стандарти місцевого самоврядування Європейського Союзу та особливості їх впровадження у законодавство України.

81. Види муніципальних систем в зарубіжних країнах.

82. Засади міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України.

83. Суб'єктно-об'єктивний склад міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України.

84. Правовий статус організаційних структур, які займаються міжнародним співробітництвом.

85. Форми міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України.

Підсумкове оцінювання знань студентів

Підсумкове оцінювання знань студентів з дисципліни «Адміністративний процес» проводиться за результатами поточного модульного контролю. До підсумкового балу зараховуються також додаткові бали, які Ви отримали за виконання додаткових завдань або за участь у позанавчальній науковій роботі.

Академічні успіхи студента визначаються за допомогою системи оцінювання, що використовується в ПУЕТ з обов'язковим переведенням оцінок до національної шкали та шкали ECTS в такому порядку:

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами та критерії оцінювання з дисципліни

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Система нарахування балів за видами навчальної роботи

Форма навчальної роботи	Вид навчальної роботи	Бали
1. Аудиторна		
1.1. Лекція	Відвідування лекційного заняття (або його відпрацювання)	0,25
1.2. Семінарське заняття	1. Відвідування семінарського заняття	0,25
	2. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	0-4
	3. Грунтовне доповнення до відповіді на семінарському занятті, постановка та розкриття проблемного питання	0,5
	4. Тестування	0,5

Форма навчальної роботи	Вид навчальної роботи	Бали
2. Самостійна та індивідуально-консультаційна робота	Виконання та захист індивідуальних навчально-дослідних завдань:	
	– підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	– виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	– вирішення (аналіз) конкретної юридичної ситуації (задачі) з підготовкою обґрунтованої відповіді (залежно від рівня складності)	0,5-2
	– написання реферату, підготовка критичного есе на статті зарубіжних і вітчизняних авторів за визначеною тематикою	1
	– пошук (підбір) та огляд літературних джерел за заданою проблематикою	1
3. Поточний модульний контроль	Модульна контрольна робота	26 (7+12+7)*
4. Підсумковий контроль	Підсумковий модульний контроль (залік)	33,5(9+15,5+9)**

* для студентів підготовки бакалавра спеціальності 081 «Право»

** для студентів підготовки бакалавра спеціальності 081і «Право»

***Розподіл балів, що отримують студенти
за результатами вивчення дисципліни
«Муніципальне право»***

**підготовки бакалавра напряму підготовки 6.030401 «Правознавство» /
спеціальності 081 «Право»**

Назва змістового модуля, теми	Вид навчальної роботи	Бали
Тема 1. Муніципальне право як галузь права України	1. Відвідування лекційного заняття	0,25
	2. Відвідування семінарського заняття	0,25
	3. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	4. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	5. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	6. Тестування	0,5
	Разом	

Назва змістового модуля, теми	Вид навчальної роботи	Бали
Тема 2. Муніципальне право як наука і навчальна дисципліна	1. Відвідування семінарського заняття	0,25
	2. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	3. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	4. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	5. Тестування	0,5
	Разом	4,25
Тема 3. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування	1. Відвідування лекційного заняття	0,25
	2. Відвідування семінарського заняття	0,25
	3. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	4. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	5. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	6. Тестування	0,5
Разом	4,5	
Тема 4. Місцеве самоврядування та державна влада в Україні	1. Відвідування семінарського заняття	0,25
	2. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	3. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	4. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	5. Тестування	0,5
	Разом	4,25
Модульна контрольна робота I		7
Тема 5. Територіальна громада як інститут муніципального права	1. Відвідування лекційного заняття	0,25
	2. Відвідування семінарського заняття	0,25
	3. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	4. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	5. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	6. Тестування	0,5
Разом	4,5	

Назва змістового модуля, теми	Вид навчальної роботи	Бали
Тема 6. Місцеві ради – представницькі органи місцевого самоврядування України	1. Відвідування лекційного заняття	0,25
	2. Відвідування семінарського заняття	0,25
	3. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	4. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	5. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	6. Тестування	0,5
	Разом	4,5
Тема 7. Форми і методи діяльності представницьких органів місцевого самоврядування	1. Відвідування лекційного заняття	0,25
	2. Відвідування семінарського заняття	0,25
	3. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	4. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	5. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	6. Тестування	0,5
	Разом	4,5
Тема 8. Конституційно-правовий статус сільських, селищних, міських голів, голів районної, обласної, районної в місті ради	1. Відвідування семінарського заняття	0,25
	2. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	3. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	4. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	5. Тестування	0,5
		Разом
Тема 9. Виконавчі органи сільських, селищних і міських рад	1. Відвідування лекційного заняття	0,25
	2. Відвідування семінарського заняття	0,25
	3. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	4. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	5. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	6. Тестування	0,5
	Разом	4,5
Тема 10. Повноваження та компетенція органів	1. Відвідування семінарського заняття	0,5
	2. Обговорення теоретичного питання,	6

Назва змістового модуля, теми	Вид навчальної роботи	Бали		
місцевого самоврядування: поняття та зміст	передбаченого планом семінарського заняття			
	3. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25		
	4. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,5		
	5. Тестування	0,5		
	Разом	7,75		
	1. Відвідування лекційного заняття	0,25		
	2. Відвідування семінарського заняття	0,25		
	3. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3		
	4. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25		
	5. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25		
	6. Тестування	0,5		
	Разом	4,5		
	1. Відвідування семінарського заняття	0,25		
	2. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3		
Тема 11. Органи самоорганізації населення. Муніципальні асоціації в Україні	3. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25		
	4. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25		
	5. Тестування	0,5		
	Разом	4,25		
	Тема 12. Правовий статус органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим	1. Відвідування лекційного заняття	0,25	
		2. Відвідування семінарського заняття	0,25	
		3. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3	
		4. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25	
		5. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25	
		6. Тестування	0,5	
		Разом	4,25	
		Модульна контрольна робота II	1. Відвідування лекційного заняття	0,25
			2. Відвідування семінарського заняття	0,25
			3. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
4. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання			0,25	
5. Виконання завдань для самоконтролю знань			0,25	
6. Тестування			0,5	
Разом			4,5	
Тема 13. Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування як інститут муніципального права	1. Відвідування лекційного заняття		0,25	
	2. Відвідування семінарського заняття		0,25	
	3. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття		3	
	4. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання		0,25	
	5. Виконання завдань для самоконтролю знань		0,25	
	6. Тестування		0,5	
	Разом		4,5	
	Тема 14. Гарантії та відповідальність у системі місцевого самоврядування як інститут муніципального права	1. Відвідування лекційного заняття	0,25	
		2. Відвідування семінарського заняття	0,25	
		3. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3	
		4. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25	
		5. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25	
		6. Тестування	0,5	

Назва змістового модуля, теми	Вид навчальної роботи	Бали
Тема 15. Міжнародні стандарти у системі місцевого самоврядування України	<i>Разом</i>	4,5
	1. Відвідування лекційного заняття	0,25
	2. Відвідування семінарського заняття	0,25
	3. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	4. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	5. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	6. Тестування	0,5
	<i>Разом</i>	4,5
	1. Відвідування семінарського заняття	0,25
	2. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
Тема 16. Міжнародні зв'язки органів місцевого самоврядування України	3. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	4. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	5. Тестування	0,5
	<i>Разом</i>	4,25
	Модульна контрольна робота III	7
Разом за семестр	100	

***Розподіл балів, що отримують студенти
за результатами вивчення дисципліни
«Муніципальне право»***

підготовки бакалавра напряму підготовки 6.030401і «Правознавство» / спеціальності 081 «Право»

Назва змістового модуля, теми	Вид навчальної роботи	Бали
Тема 1. Муніципальне право як галузь права України	1. Відвідування лекційного заняття	0,25
	2. Відвідування семінарського заняття	0,25
	3. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	4. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	5. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	6. Тестування	0,5

Назва змістового модуля, теми	Вид навчальної роботи	Бали
Тема 2. Муніципальне право як наука і навчальна дисципліна	<i>Разом</i>	4,5
	1. Відвідування семінарського заняття	0,25
	2. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	3. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	4. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
Тема 3. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування	5. Тестування	0,5
	<i>Разом</i>	4,25
	1. Відвідування лекційного заняття	0,25
	2. Відвідування семінарського заняття	0,25
	3. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	4. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
Тема 4. Місцеве самоврядування та державна влада в Україні	5. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	6. Тестування	0,5
	<i>Разом</i>	4,5
	1. Відвідування семінарського заняття	0,25
	2. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
Тема 5. Територіальна громада як інститут муніципального права	3. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	4. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	5. Тестування	0,5
	<i>Разом</i>	4,25
	1. Відвідування лекційного заняття	0,25
	2. Відвідування семінарського заняття	0,25
Модульна контрольна робота I	3. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	4. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	5. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	6. Тестування	0,5

Назва змістового модуля, теми	Вид навчальної роботи	Бали
Тема 6. Місцеві ради – представницькі органи місцевого самоврядування України	<i>Разом</i>	4,5
	1. Відвідування лекційного заняття	0,25
	2. Відвідування семінарського заняття	0,25
	3. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	4. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	5. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	6. Тестування	0,5
Тема 7. Форми і методи діяльності представницьких органів місцевого самоврядування	<i>Разом</i>	4,5
	1. Відвідування лекційного заняття	0,25
	2. Відвідування семінарського заняття	0,25
	3. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	4. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	5. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	6. Тестування	0,5
Тема 8. Конституційно-правовий статус сільських, селищних, міських голів, голів районної, обласної, районної в місті ради	<i>Разом</i>	4,5
	1. Відвідування семінарського заняття	0,25
	2. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	3. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	4. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	5. Тестування	0,5
	<i>Разом</i>	4,25
Тема 9. Виконавчі органи сільських, селищних і міських рад	1. Відвідування лекційного заняття	0,25
	2. Відвідування семінарського заняття	0,25
	3. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	4. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	5. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	6. Тестування	0,5
	<i>Разом</i>	4,5
Тема 10. Повноваження	1. Відвідування семінарського заняття	0,25

Назва змістового модуля, теми	Вид навчальної роботи	Бали
та компетенція органів місцевого самоврядування: поняття та зміст	2. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	3. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	4. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	5. Тестування	0,5
	<i>Разом</i>	4,25
	1. Відвідування семінарського заняття	00,25
	2. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	3. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	4. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	5. Тестування	0,5
Тема 11. Органи самоорганізації населення. Муніципальні асоціації в Україні	<i>Разом</i>	4,25
	1. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	00,25
	2. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
Тема 12. Правовий статус органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим	<i>Разом</i>	0,5
	1. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	00,25
	2. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
Модульна контрольна робота II	<i>Разом</i>	15,5
	1. Відвідування лекційного заняття	0,25
Тема 13. Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування як інститут муніципального права	2. Відвідування семінарського заняття	0,25
	3. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	4. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	5. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	6. Тестування	0,5
	<i>Разом</i>	4,5
	1. Відвідування лекційного заняття	0,25
Тема 14. Гарантії та відповідальність у системі місцевого самоврядування як інститут муніципального права	2. Відвідування семінарського заняття	0,25
	3. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	4. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	5. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	6. Тестування	0,5
	<i>Разом</i>	4,5
Тема 15. Міжнародні	1. Відвідування лекційного заняття	0,25

Назва змістового модуля, теми	Вид навчальної роботи	Бали
стандарти у системі місцевого самоврядування України	2. Відвідування семінарського заняття	0,25
	3. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	4. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	5. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	6. Тестування	0,5
	Разом	4,5
Тема 16. Міжнародні зв'язки органів місцевого самоврядування України	1. Відвідування семінарського заняття	0,25
	2. Обговорення теоретичного питання, передбаченого планом семінарського заняття	3
	3. Підготовка конспекту питань для самостійного опрацювання	0,25
	4. Виконання завдань для самоконтролю знань	0,25
	5. Тестування	0,5
	Разом	4,25
Модульна контрольна робота III		9
Разом за семестр		100

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ (ЗАЛІКУ)

1. Предмет і метод муніципального права
2. Поняття та джерела муніципального права
3. Історія виникнення та розвитку муніципального права України
4. Система муніципального права та її елементна характеристика.
5. Муніципально-правові норми та інститути: поняття та особливості.
6. Муніципально-правові відносини: поняття, особливості їх суб'єктного та предметного складу.
7. Муніципальне право як наука.
8. Поняття, предмет та система науки муніципального права.
9. Функції муніципального права як науки.
10. Методологія науки муніципального права.
11. Джерела науки муніципального права як науки.
12. Методологія та джерела науки муніципального права.
13. Функції та завдання науки муніципального права.
14. Громадська (громадівська) теорія місцевого самоврядування.
15. Державна (державницька) теорія місцевого самоврядування.
16. Теорія дуалізму муніципального управління.
17. Муніципальне право як навчальна дисципліна: поняття, предмет, система.
18. Система та джерела навчальної дисципліни муніципального права.
19. Місце муніципального права в системі навчальних дисциплін юридичного профілю.
20. Поняття та основні принципи місцевого самоврядування.
21. Система місцевого самоврядування.
22. Місцеве самоврядування і територіальна автономія.
23. Місцеве самоврядування і державне управління.
24. Місцеве самоврядування і міжнародно-правова регламентація його діяльності.
25. Місцеве самоврядування і місцеві органи виконавчої влади
26. Повноваження органів державної влади у сфері місцевого самоврядування
27. Поняття та особливості муніципальної влади.
28. Поняття та ознаки територіальної громади. Правосуб'єктність територіальної громади.
29. Види територіальних громад: основні (базові) факультативні (асоційованого рівня). Відмінності між окремими видами територіальних громад.
30. Основні функції та повноваження територіальної громади. Виключні повноваження територіальної громади.
31. Статут територіальної громади: поняття, зміст, порядок прийняття
32. Основні форми волевиявлення територіальної громади.
33. Місцевий референдум як форма безпосередньої участі територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення.
34. Правове регулювання місцевих виборів.
35. Загальні збори. Місцева ініціатива. Громадські слухання.
36. Порядок об'єднання територіальних громад.
37. Особливості реалізації прав і свобод людини у місцевому самоврядуванні.
38. Механізм реалізації муніципальних прав і обов'язків особи.
39. Місцева рада як представницький орган місцевого самоврядування. Місцевий (базовий) та регіональний рівні рад, їх особливості.
40. Правовий статус представницьких органів місцевого самоврядування.
41. Порядок формування представницьких органів місцевого самоврядування.

42. Функції і компетенція представницьких органів місцевого самоврядування.
43. Структура місцевої ради.
44. Особливості політико-правової природи мандата депутата місцевої ради.
45. Поняття форм і методів діяльності представницьких органів місцевого самоврядування.
46. Сесія як форма роботи місцевої ради, порядок її призначення та проведення.
47. Особливості нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування.
48. Постійні та тимчасові комісії місцевих рад, особливості їх правового статусу.
49. Форми і методи роботи депутатів місцевих рад.
50. Сільський, селищний, міський голова: особливості статусу, компетенція.
51. Голова районної, обласної, районної у місті ради: особливості статусу, компетенція.
52. Голова міст Києва і Севастополя: специфіка статусу, повноваження.
53. Правовий статус виконавчих комітетів місцевих рад.
54. Система виконавчих комітетів місцевих рад, їхні функції та повноваження.
55. Правові акти виконавчих органів рад: порядок підготовки, введення в дію, призупинення дії, скасування.
56. Організація роботи виконавчих комітетів місцевих рад.
57. Відділи та управління виконавчих комітетів місцевих рад.
58. Поняття та ознаки муніципальної служби.
59. Правовий статус службовців місцевого самоврядування.
60. Проходження служби в органах місцевого самоврядування.
61. Порядок та підстави припинення служби в органах місцевого самоврядування.
62. Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування: власні, делеговані, виключні.
63. Основні засади делегування повноважень у сфері місцевого самоврядування.
64. Повноваження у сфері управління комунальною власністю.
65. Повноваження в галузі планування та в бюджетно-фінансовій сфері.
66. Повноваження органів місцевого самоврядування у галузі земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища.
67. Повноваження по забезпеченню законності, правопорядку, охороні прав, свобод і законних інтересів громадян.
68. Поняття та види органів самоорганізації населення.
69. Порядок утворення та легалізації органу самоорганізації населення.
70. Повноваження органів самоорганізації населення: власні та делеговані.
71. Склад органу самоорганізації населення. Форми роботи органів самоорганізації населення.
72. Історія утворення муніципальних асоціацій України.
73. Правовий статус муніципальних спілок України, їх види.
74. Порядок утворення асоціацій органів місцевого самоврядування.
75. Особливості правового регулювання органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим.
76. Система органів місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим.
77. Поняття і сутність економічної основи місцевого самоврядування.
78. Муніципальна власність, її суб'єкти, об'єкти, соціально-економічна природа, правовий режим.

79. Повноваження територіальних громад та органів місцевого самоврядування щодо володіння, користування і розпорядження комунальною власністю.
80. Поняття та система місцевих фінансів.
81. Місцеві бюджети, особливості їх прибуткової та видаткової частин.
82. Поняття гарантій місцевого самоврядування та їх система.
83. Захист прав місцевого самоврядування в Конституційному Суді України.
84. Захист прав місцевого самоврядування в судах загальної юрисдикції.
85. Поняття та види відповідальності у муніципальному праві.
86. Підстави відповідальності.
87. Форми відповідальності у муніципальному праві.
88. Відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальною громадою, державою, юридичними та фізичними особами.
89. Дострокове припинення повноваження ради.
90. Дострокове припинення повноважень сільського, селищного, міського голови, голови районної, обласної, районної у місті ради.
91. Дострокове припинення повноважень органів самоорганізації населення.
92. Міжнародно-правове регулювання місцевого самоврядування.
93. Поняття та правова природа міжнародних стандартів місцевого самоврядування.
94. Європейська хартія місцевого самоврядування. Відтворення в Конституції та законодавстві України основних принципів Європейської хартії місцевого самоврядування.
95. Всесвітня декларація місцевого самоврядування.
96. Європейська типова конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади.
97. Стандарти місцевого самоврядування Європейського Союзу та особливості їх впровадження у законодавство України.
98. Види муніципальних систем в зарубіжних країнах.
99. правові засади міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України.
100. Міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування України: поняття, суб'єктний та об'єктний склад.
101. Організаційно-правові форми міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України.
102. Роль міжнародних неурядових організацій у становленні та розвитку міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Адміністративно-територіальна одиниця – компактна частина єдиної території України, що є просторовою основою для організації і діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування (область, район, місто, район у місті, селище, село).

Асоціації органів місцевого самоврядування та їх добровільні об'єднання – добровільні неприбуткові об'єднання, створені органами місцевого самоврядування з метою більш ефективного здійснення своїх повноважень, узгодження дій органів місцевого самоврядування щодо захисту прав та інтересів територіальних громад, сприяння місцевому та регіональному розвитку.

Бюджети місцевого самоврядування – бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах).

Відкликання виборцями обраного ними депутата місцевої ради – процедура дострокового припинення повноважено депутатом місцевої ради, що може бути застосована у зв'язку з порушенням депутатом місцевої ради положень Конституції і законів України, що встановлено судом; або пропуску депутатом місцевої ради протягом року більше половини пленарних засідань ради або засідань постійної комісії, невиконання ним без поважних причин обов'язків депутата місцевої ради у виборчому окрузі; або невідповідності практичної діяльності депутата місцевої ради основним принципам і положенням його передвиборної програми, невиконання депутатом місцевої ради зобов'язань звітувати перед виборцями та проводити зустрічі з ними.

Виконавчі органи сільських, селищних, міських (районних у містах) рад – підконтрольні і підзвітні відповідним радам, а з питань здійснення делегованих повноважень – відповідним органам виконавчої влади виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані виконавчі органи.

Гарантії місцевого самоврядування – сукупність умов та заходів, що забезпечують повну та ефективну реалізацію територіальними громадами, їх органами та посадовими особами права вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Голова ради районної / обласної / районної в місті – посадова особа, яка обирається радою з числа її депутатів у межах строку повноважень ради таємним голосуванням.

Громадські слухання – форма участі жителів села, селища, міста у здійсненні місцевого самоврядування шляхом заслуховування не рідше одного разу на рік громадою звітів депутатів ради і посадових осіб місцевого самоврядування, під час якого можуть порушуватися різні питання і вноситися пропозиції з питань місцевого значення.

Делеговані повноваження – повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом, а також повноваження органів місцевого самоврядування, які передаються відповідним місцевим державним адміністраціям за рішенням районних, обласних рад.

Депутат сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради – представник інтересів територіальної громади села, селища, міста чи їх громад, який відповідно до Конституції України і закону про місцеві вибори обирається на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування на строк, встановлений Конституцією України.

Депутатський запит депутата місцевої ради – підтримана радою вимога депутата місцевої ради до посадових осіб ради і її органів, сільського, селищного, міського голови, керівників підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, які розташовані або зареєстровані на відповідній території, а депутата міської (міста обласного значення), районної, обласної ради – також до голови місцевої державної адміністрації, його заступників, керівників відділів і управлінь з питань, які віднесені до відання ради.

Депутатське звернення депутата місцевої ради – викладена в письмовій формі вимога депутата місцевої ради з питань, пов'язаних з його депутатською діяльністю, до місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, а також керівників правоохоронних та контролюючих органів, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, розташованих на території відповідної ради, здійснити певні дії, вжити заходів чи дати офіційне роз'яснення з питань, віднесених до їх компетенції.

Депутатське запитання – засіб одержання депутатом інформації або роз'яснення з тієї чи іншої проблеми. Відповідь на запитання може бути оголошено на сесії ради або дано депутату в індивідуальному порядку. Запитання не включається до порядку денного сесії, не обговорюється і рішення по ньому не приймається.

Добровільне об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст – процедура, що може бути здійснена за таких умов: 1) у складі

об'єднаної територіальної громади не може існувати іншої територіальної громади, яка має свій представницький орган місцевого самоврядування; 2) територія об'єднаної територіальної громади має бути нерозривною, межі об'єднаної територіальної громади визначаються по зовнішніх межах юрисдикції рад територіальних громад, що об'єдналися; 3) об'єднана територіальна громада має бути розташована в межах території Автономної Республіки Крим, однієї області; 4) при прийнятті рішень щодо добровільного об'єднання територіальних громад беруться до уваги історичні, природні, етнічні, культурні та інші чинники, що впливають на соціально-економічний розвиток об'єднаної територіальної громади; 5) якість та доступність публічних послуг, що надаються в об'єднаній територіальній громаді, не можуть бути нижчими, ніж до об'єднання.

Загальні збори – зібрання всіх чи частини жителів села (сіл), селища, міста для вирішення питань місцевого значення.

Місцева державна адміністрація – місцевий орган виконавчої влади, що входить до системи органів виконавчої влади.

Місцева ініціатива – обов'язкова для розгляду місцевою радою пропозиція членів територіальної громади села, селища, міста, району в місті з питання, віднесеного Конституцією України та законами України до відання місцевого самоврядування, яка вноситься в порядку, визначеному представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади.

Місцева рада – представницький, колегіальний виборний орган місцевого самоврядування, який формується територіальною громадою на рівні села, селища, міста (району в місті), а на рівні області та районів представляє спільні інтереси цих територіальних громад.

Місьцеве самоврядування в Україні – гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Місцевий референдум – форма прийняття територіальною громадою рішень з питань, що належать до відання місцевого самоврядування, шляхом прямого голосування.

Місцеві бюджети – бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування.

Муніципальний нормативно-правовий акт – офіційний письмовий документ, який приймається територіальною громадою безпосередньо, органом та (або) посадовою особою місцевого самоврядування в межах їх повноважень з питань, віднесених Конституцією України та законами України до відання місцевого самоврядування, що встановлює, змінює або припиняє правила поведінки, загальнообов'язкові до виконання на відповідній території.

Органи самоорганізації населення – представницькі органи, що створюються частиною жителів, які тимчасово або постійно проживають на відповідній території в межах села, селища, міста.

Посадова особа місцевого самоврядування – особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження у здійсненні організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету.

Постійні комісії ради – робочі органи, що утворюються з числа депутатів для вивчення, попереднього розгляду і підготовки питань, які належать до відання ради, здійснення контролю за виконанням рішень ради та її виконавчого комітету.

Право комунальної власності – право територіальної громади володіти, доцільно, економно, ефективно користуватися і розпоряджатися на свій розсуд і у своїх інтересах майном, що належить їй, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування.

Правомочний склад місцевої ради – кількість депутатів, обраних до відповідної ради, повноваження яких визнано і не припинено в установленому законом порядку, яка становить не менш як дві третини від загального складу ради.

Представницький орган місцевого самоврядування – виборний орган (рада), який складається з депутатів і відповідно до закону наділяється правом представляти інтереси територіальної громади і приймати від її імені рішення.

Районні та обласні ради – органи місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст.

Регламент органу місцевого самоврядування – нормативно-правовий документ, який визначає внутрішню організацію, умови та порядок діяльності органу місцевого самоврядування, регулює процедурно-процесуальні питання реалізації його компетенції.

Самооподаткування – форма залучення на добровільній основі за рішенням зборів громадян за місцем проживання коштів населення відповідної території для фінансування разових цільових заходів соціально-побутового характеру.

Статут територіальної громади – вищий акт локальної нормотворчості, який приймається представницьким органом місцевого самоврядування на основі Конституції України та Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” з метою врахування історичних, національно-культурних, соціально економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування, визначає структуру, повноваження, порядок діяльності територіальної громади села, селища, міста та підлягає державній реєстрації в органах Міністерства юстиції України.

Склад ради – кількість депутатів, обраних до відповідної ради, повноваження яких визнано і не припинено в установленому законом порядку.

Територіальна громада – жителі, об’єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об’єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр;

Трансферти – кошти, що передаються з Державного бюджету до місцевих бюджетів або з місцевих бюджетів вищого рівня до бюджетів нижчого рівня у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій та в інших формах.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ, ОСНОВНОЇ ТА ДОДАТКОВОЇ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50-51. – Ст. 572.
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
4. Земельний Кодекс України : Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради України. – 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1122.
6. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14, № 15–16, № 17. – Ст. 112.
7. Про асоціації органів місцевого самоврядування : Закон України від 16.04.2009 р. № 1275-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 38. – Ст. 534.
8. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 08.07.2011 р. № 3671-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 16. – Ст. 146.
9. Про всеукраїнський референдум : Закон України від 06.11.2012 р. № 5475-VI // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 44–45. – Ст. 634.
10. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим : Закон України від 10.02.1998 р. № 90/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 29. – Ст. 191.
11. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 13. – Ст. 65.
12. Про Державний реєстр виборців : Закон України від 22.02.2007 р. № 698-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 20. – Ст. 282.
13. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 13. – Ст. 91.
14. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.
15. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим : Закон України від 23.12.1998 р. № 350-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 5-6. – Ст. 256.

16. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170
17. Про місцеві вибори : Закон України від 14.07.2015 № 595-VIII // Урядовий кур'єр. – 2015. – № 147.
18. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20–21. – Ст. 190
19. Про молодіжні та дитячі громадські організації : Закон України від 01.12.1998 р. № 281-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 1. – Ст. 2.
20. Про органи самоорганізації населення : Закон України від 11.07.2001 р. № 2625-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 48. – Ст. 254.
21. Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей : Закон України від 16.09.2014 р. № 1680-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 45. – Ст. 2043.
22. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності : Закон України від 03.03.1998 р. № 147/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 34. – Ст. 228.
23. Про політичні партії в Україні : Закон України від 05.04.2001 р. № 2365-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 23. – Ст. 118.
24. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 19-20. – Ст. 179.
25. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15.09.1999 р. № 1045-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 45. – Ст. 397.
26. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23.04.1991 р. № 987-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 25. – ст.283.
27. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33. – Ст. 175.
28. Про статус депутатів місцевих рад : Закон України від 11.07.2002 р. № 93-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 40. – Ст. 290.
29. Про стимулювання розвитку регіонів : Закон України від 08.09.2005 р. № 2850-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 51. – Ст. 548.
30. Про столицю України – місто-герой Київ : Закон України від 15.01.1999 р. № 401-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 11. – Ст. 79.

31. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 38. – Ст. 385.

32. Про Центральну виборчу комісію : Закон України від 30.06.2004 р. № 1932-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 36. – Ст. 448.

33. Про визначення окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей, в яких запроваджується особливий порядок місцевого самоврядування : постанова Верховної Ради України від 17.03.2015 р. № 252-VIII // Офіційний вісник України. – 2015. – № 29. – Ст. 845.

34. Про експертну групу з питань законодавчого забезпечення децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування : розпорядження Голови Верховної Ради України від 05.02.2015 р. № 167 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/167/15-%D1%80%D0%B3>.

35. Про Концепцію державної регіональної політики : Указ Президента України від 25.05.2001 № 341/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 22. – Ст. 983.

36. Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування : Указ Президента України від 07.02.2008 р. № 109/2008 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 10. – Ст. 239.

37. Про Порядок проведення спеціальної перевірки відомостей щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування : Указ Президента від 25.01.2012 р. № 33/2012 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 8. – Ст. 289.

38. Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020" : Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 4. – Ст. 67.

39. Про затвердження плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку "Україна-2020" у 2015 році : розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.03.2015 № 213-р [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/213-2015-%D1%80#n9>.

40. Про затвердження Положення про систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування : постанова Кабінету Міністрів України від 07.07.2010 р. № 564 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 51. – стор. 1701.

41. Про затвердження Порядку контролю за здійсненням органами місцевого самоврядування делегованих повноважень органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 09.03.1999 р. № 339 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 10. – стор. 28.

42. Про затвердження Типового положення про проведення атестації посадових осіб місцевого самоврядування : постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2001 р. № 1440 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 44. – стор. 1983.

43. Про затвердження Порядку надання місцевих гарантій : постанова Кабінету Міністрів України від 14.05.2012 р. № 541 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 160. – Ст. 1774.

44. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р // Офіційний вісник України. – 2014. – № 30. – Ст. 831.

45. Про схвалення Стратегії реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні на період до 2017 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.03.2015 р. № 227-р // Офіційний вісник України. – 2015. – № 24. – Ст. 680.

46. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 р. № 442 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 74. – Ст. 2105.

47. Статут територіальної громади міста Києва / рішення Київської міської ради №371/1805 від 28.03.2002 р., Наказ Міністерством юстиції України від 02.02.2005 р. № 14/5 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v14_5323-05.

48. Про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою Української РСР : Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 12.03.1981 р. № 1654-Х [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1654-10>

49. Рішення у справі за конституційними поданнями 49 народних депутатів України і виконавчого комітету Вінницької міської ради щодо офіційного тлумачення положень статей 38, 78 Конституції України, статей 1, 10, 12, частини другої статті 49 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" (справа про сумісництво посад народного депутата України і міського голови) : рішення Конституційного суду України від 06.07.1999 р. № 7-рп/99 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 27. – стор. 171.

50. Рішення у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів "район" та "район у місті", які застосовуються в пункті 29 частини першої статті 85, частині п'ятій статті 140 Конституції України, і поняття "організація управління районами в містах", яке вживається в частині п'ятій статті 140 Конституції України та в частині першій статті 11 Закону України "Про столицю України - місто-герой Київ", а також щодо офіційного тлумачення положень пункту 13 частини першої статті 92 Конституції України, пункту 41 частини першої статті 26 Закону

України "Про місцеве самоврядування в Україні" стосовно повноваження міських рад самостійно вирішувати питання утворення і ліквідації районів у місті (справа про адміністративно-територіальний устрій) : рішення Конституційного суду України від 13.07.2001 р. № 11-рп/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 29. – Ст. 1327.

51. Рішення у справі за конституційним поданням 61 народного депутата України про офіційне тлумачення положень п. 10 частини першої ст. 106, частин першої, другої, четвертої ст. 118, частин третьої ст. 133, частини другої ст. 140 Конституції України, частини четвертої ст. 1, частини другої ст. 8, частини четвертої ст. 9 ЗУ «Про місцеві державні адміністрації», п. 2 р. VII «Прикінцеві положення» ЗУ «Про столицю України - місто-герой Київ» (справа про особливості здійснення виконавчої влади та місцевого самоврядування в районах м. Києва) : рішення Конституційного суду України від 13.10.2005 р. № 9-рп/2005 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 42. – Ст. 2663.

52. Рішення у справі за конституційним поданням Президента та 56 н.д. України про офіційне тлумачення положень ч. 1, 2, 3, 4 ст. 118, ч. 3 ст. 133, ч. 1, 2, 3 ст. 140, ч. 2 ст. 141 Конституції, ст. 23, п. 3 ч. 1 ст. 30 ЗУ «Про державну службу», ст. 12, 79 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні», ст. 10, 13, 16, п. 2 р. VII «Прикінцеві положення» ЗУ «Про столицю України - місто-герой Київ», ст. 8, 10 ЗУ «Про місцеві державні адміністрації», ст. 18 ЗУ «Про службу в органах місцевого самоврядування» (справа про особливості здійснення виконавчої влади та місцевого самоврядування у м. Києві) : рішення Конституційного суду України від 25.12.2003 р. № 21-рп/2003 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 52. – том 1. – Ст. 2829.

53. Рішення у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України про офіційне тлумачення положення частини четвертої статті 12 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо сумісності посади сільського, селищного, міського голови з мандатом депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим (справа щодо сумісності посади сільського, селищного, міського голови з мандатом депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим) : рішення Конституційного суду України від 20.05.2004 р. № 12-рп/2004 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 22. – Ст. 1516.

54. Рішення у справі за конституційним поданням Харківської міської ради щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 19, статті 144 Конституції України, статті 25, частини чотирнадцятої статті 46, частин першої, десятої статті 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (справа про скасування актів органів місцевого самоврядування) : рішення Конституційного суду України від 16.04.2009 р. № 7-рп/2009 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 32. – Ст. 1084.

55. Всесвітня декларація місцевого самоврядування, Ріо-де-Жанейро, 26.09.1985 року // Місцеве самоврядування. – 1997. – № 1–2. – С. 95–97.

56. Декларація про принципи місцевого самоврядування у державах-учасниках Співдружності СНД; Декларація, Міжнародний документ від 29.10.1994 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_323.

57. Додатковий протокол до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах органу місцевого самоврядування : протокол, від 16.11.2009 р. // Офіційний вісник України 2015. – № 33 / № 77, 2014, Ст. 2171 / Ст. 983.

58. Європейська хартія міст (Маніфест нової урбаністики), прийнята Конгресом в ході його 15-ої Пленарної сесії 29 травня 2008 р. в Страсбурзі [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Дубенської районної державної адміністрації. – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/dubensk/ua/4730.htm>.

59. Європейська хартія місцевого самоврядування Рада Європи; Хартія, Міжнародний документ від 15.10.1985 р. // Офіційний вісник України. – 2015. – № 24, / № 39, 2013, Ст. 1418 / Ст. 718.

60. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями : конвенція Ради Європи від 21.05.1980 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 9. – Ст. 585.

61. Європейська хартія про участь молоді у муніципальному та регіональному житті, Страсбург, 14.03.1992 р. / у книзі Муніципальне право зарубіжних країн: навч. посіб.: [у 3 ч.]. Ч. 3 / Барвіцький В.Ю., Батанов О.В., за заг. ред. П.Ф. Мартиненка; НДІ приватного права і підприємництва. –К: «Знання України», 2006. – С. 206–217.

Основна література:

62. Батанов О.В. Муніципальне право України : Підручник для студентів вузів / О. В. Батанов. – Х. : Одісей, 2008. – 528 стр.

63. Любченко П.М. Муніципальне право України: навч. посіб. / П.М. Любченко. – Харків: Видавництво «ФІНН», 2012. – 496 с.

64. Муніципальне право України: Підручник / Погорілко В.Ф., Баймуратов М.О., Бальцій Ю.Ю. та ін. / За ред. Баймуратова М.О. – 2-ге вид. доп. – К.: «Правова єдність», 2009. – 720 с.

65. Муніципальне право України: навчальний посібник для підготовки до іспитів. / упор. І.В. Тетарчук, Т.Є. Дяків. – К: «Центр учбової літератури», 2013. – 206 с.

Додаткова література:

66. Батанов О. В. Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні : монографія / Батанов О. В. ; за заг. ред. В. Ф. Погорілка. – К. : Ін юре, 2003. – 512 с.

67. Батанов О. В. Муніципальна влада в Україні : проблеми теорії та практики : монографія / Батанов О. В. ; відп. ред. М. О. Баймуратов. – К. : Юридична думка, 2010. – 656 с.

68. Біленчук П. Д. Місцеве самоврядування в Україні (муніципальне право): навч. посіб. / Біленчук П. Д., Кравченко В. В., Підмогильний М. В. – К. : Атака, 2000. – 304 с.
69. Ворона П. В. Місцеве самоврядування України в контексті розвитку представницької влади : монографія / П. В. Ворона. – Полтава : ПУЕТ, 2012. – 341 с.
70. Гураль П. Ф. Територіальна громада в Україні: історикоправове дослідження: моногр. / П. Ф. Гураль – Л.: Л.ДУВС; Край, 2008. – 467 с.
71. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / С. Г. Сergyоґіна (ред.); Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 2005. – 255 с.
72. Джерела конституційного права України : монографія / відп. ред. Ю. С. Шемшученко та О. І. Ющик. – К. : Наукова думка, 2010. – 711 с.
73. Журавський В. С. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Журавський В. С., Сergyоґін В. О., Ярмиш О. Н. – К. : Ін Юре, 2003. – 671 с.
74. Калиновський Б.В., Кінаш Б.С., Солоненко О.М. Державне будівництво та муніципальне право: Словник термінів та визначень. – К: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2006. – 228 с.
75. Камінська Н.В. Європейська система місцевого і регіонального самоврядування та Україна: монографія / Н.В. Камінська. – Київ, 2012. – 413 с.
76. Камінська Н.В. Місцеве самоврядування: теоретико-історичний і порівняльно-правовий аналіз: навчальний посібник / Н.В. Камінська. – К.: КНТ, 2010. – 230 с.
77. Камінська Н.В. Місцеве і регіональне самоврядування: словник основних термінів / Н.В. Камінська. – К.: КУТЕП, 2010. – 86 с.
78. Колодій А.М. Державне будівництво і місцеве самоврядування: Навчальний посібник / А.М. Колодій, А.Ю. Олійник. – К.: «Юрінком Інтер». – 2000. – 304 с.
79. Конституційне право України: Академічний курс: підручник: У2 т., Т.2 / За ред. Ю.С. Шемшученка. –К: «Юридична думка», 2008. –800 с.
80. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В.Я. Тацій (голова редкол.), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю.Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. –2-ге вид., переробл. і допов.–Х.: «Право», 2011. – 1128 с.
81. Любченко П. М. Організаційні форми роботи представницьких органів місцевого самоврядування: моногр. / П. М. Любченко, С. О. Семко. – Х.: Право, 2012. – 216 с.
82. Любченко П. М. Порівняльно-правовий аналіз представницьких органів місцевого самоврядування в Україні та зарубіжних державах / П. М. Любченко // Проблеми законності. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2010. – Вип. 109. – С. 54-64.

83. Любченко П. М. Проблеми правового регулювання служби в органах місцевого самоврядування / П. М. Любченко // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2008. – № 1(52). – С. 89-97.
84. Лялюк О. Ю. Деякі проблеми правового регулювання питань комунальної власності в Україні // Підприємництво, госп-во і право. – 2008. – № 10. – С. 72-74.
85. Лялюк О. Ю. Загальна характеристика муніципально-правової відповідальності за законодавством України / О. Ю. Лялюк // Проблеми законності. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2010. – Вип. 109. – С.76-83.
86. Лялюк О. Ю. Основи організації і діяльності місцевих рад в Україні: моногр. – Х.: Право, 2008. – 288с.
87. Муніципальна влада в Україні : проблеми теорії та практики. / О.В. Батанов; відп. ред. М. О. Баймуратов; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К.: Юрид. думка, 2010. – 653 с.
88. Місцеве самоврядування в Україні: проблеми та перспективи. Монографія. / Авт. кол.: Бесчастний В.М., Делія Ю.В., Устименко В.А., Щebetун І.С. / За заг. ред. Бесчастного В.М. –Донецьк: Донецький юридичний інститут при Донецькому національному університеті, 2005. –272 с.
89. Муніципальне право зарубіжних країн: навч. посіб.: [у 3 ч.] / за заг. ред. П. Ф. Мартиненка. – К.: Знання України, 2006.
90. Муніципальне право України : Підручник для студентів вузів / ред. М.О. Баймуратов – К. : Алерта, 2009. – 714 стр.
91. Науково-практичний коментар закону України про місцеве самоврядування в Україні / Теліпка В.Е., Панасюк С.А. – К.: ЦУЛ, 2011. -400 с.
92. Онупрієнко А. М. Місцеві органи влади в механізмі демократичної держави: теоретико-правовий аналіз: моногр. / А. М. Онупрієнко. – Х.: ПП “Торсінг”, 2009. – 300 с.
93. Петришина М. О. Нормотворча діяльність в органах місцевого самоврядування в Україні: моногр. / М. О. Петришина. – Х.: Право, 2011.
94. Прієшкіна О.В. Місцеве самоврядування в Україні: правове регулювання безпосередньої демократії : навч. посібник / О.В. Прієшкіна. – Київ : Кондор, 2004.
95. Проблеми функціонування місцевих рад та їх виконавчих органів: моногр. / за ред. Ю. М.Тодики – Х.: Право, 2009.
96. Сєрьогіна С. Г. Конституційно-правове регулювання місцевого самоврядування в Україні та шляхи його вдосконалення / С. Г. Сєрьогіна // Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення: п’ятитомне вид. АПрНУ. – Т. 2. – Х.: Право. – 2008.
97. Шарий В. Місцеве самоврядування в Україні як механізм реалізації делегованих повноважень / В. Шарий // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2009. – N4. – С. 156-166.

98. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С.Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: “Укр. енцикл.”, 1998.

99. Яцунська О. Проблеми становлення місцевого самоврядування в Україні: досвід соціологічного аналізу / О. Яцунська // Людина і політика. – 2000 – № 4. – С.2–9.

Рекомендовані ресурси мережі Інтернет:

100. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua/>

101. Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minregion.gov.ua/>

102. Офіційний сайт Полтавської міської ради та виконавчого комітету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada-poltava.gov.ua/rule/rada/>

103. Офіційний сайт Полтавської обласної ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oblrada.pl.ua/>

104. Офіційний сайт Асоціації міст України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.auc.org.ua/>

105. Офіційний сайт Інституту громадянського суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.csi.org.ua>.

**ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПІДТРИМКИ
НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО»**

1. Муніципальне право: Завдання для аудиторного тестування студентів денної та заочної форм навчання підготовки бакалавра напряму підготовки 6.030401 «Правознавство», 6.030401і «Правознавство» / спеціальності 081 «Право» / Ю. А. Козаченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://10.0.0.176/>

2. Муніципальне право : Дистанційний курс з дисципліни для студентів підготовки бакалавра напряму підготовки 6.030401 «Правознавство», 6.030401і «Правознавство» / спеціальності 081 «Право» / Ю. А. Козаченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www2.el.puet.edu.ua/wk/course/view.php?id=1046>

